

Y Comisiwn Dŵr Annibynnol – Adroddiad Cryno

Y Comisiwn Dŵr Annibynnol: Adroddiad Cryno

1. Mae'r Comisiwn Dŵr Annibynnol wedi cynnal yr adolygiad mwyaf cynhwysfawr o'r sector dŵr ers preifateiddio. Ei nod yw darparu argymhellion ar gyfer cynnal 'ailosodiad' sylfaenol o'r sector dŵr. Mae angen ailosod er mwyn adfer hyder y cyhoedd yn y sector a'r modd y caiff ei reoleiddio, i ddenu'r buddsoddiad sydd ei angen i lanhau dyfrffyrdd Cymru a Lloegr, ac i sefydlu fframwaith a fydd yn diwallu gofynion dŵr y dyfodol.
2. Bydd ailosod y sector dŵr yn llwyddiannus yn cael manteision sylweddol a hirdymor, gan gyffwrdd â phob sector o gymdeithas. Er mwyn gwireddu'r manteision hyn, mae angen i ni lywio'r system ddŵr i gyflwr yn y dyfodol sy'n sylfaenol wahanol i'r sefyllfa bresennol.
3. Rhaid i'r man cychwyn fod yn weledigaeth glir o sut ddylai'r system ddŵr gyfrannu at y pethau sydd o bwys i bobl. Mae hyn yn golygu, yn fwy na dim, dŵr sy'n ddiogel a digonol i'w yfed. Ond mae hefyd yn golygu dŵr sy'n ddiogel ar gyfer hamddena, ac amgylchedd dŵr y gall pawb ei fwynhau lle mae natur yn ffynnu. Ac mae'n golygu system ddŵr sy'n wydn i bwysau a heriau yn y dyfodol ac sy'n cefnogi twf economaidd a ffyniant. Yn bwysig, rhaid i hon fod yn weledigaeth uchelgeisiol ond cyraeddadwy, y mae gan cymunedau berchnogaeth ohono, ac mae pobl yn credu ynddi.
4. Mae angen i ddefnyddwyr deimlo'n hyderus bod eu hanghenion yn cael eu hadlewyrchu yn y ffordd y mae cwmnïau dŵr yn gweithredu ac yn cael eu rheoleiddio. Mae angen iddyn nhw wybod bydd y biliau y gofynnir iddyn nhw eu talu yn cael eu defnyddio i ddiwallu'r anghenion hynny, nawr ac ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol. Ac mae angen iddyn nhw gael eu clywed pan fydd penderfyniadau'n cael eu gwneud ynglŷn â ble maen nhw'n byw a'u gwella pan fydd ganddyn nhw gwynion dilys.
5. Mae angen i fuddsoddwyr deimlo'n hyderus y gallan nhw ariannu'r seilwaith sydd mor bwysig i'r sector dŵr ac chael enillion rhesymol am y risg maen nhw'n ei gymryd. Ac mae angen iddyn nhw gredu bod pawb yn tynnu i'r un cyfeiriad, i ddarparu'r amodau ar gyfer adnewyddu a gwella'r seilwaith sy'n rhaid i ni beidio â'i osgoi.
6. Rhaid i'r amgylchedd elwa o weithredoedd pawb sy'n ymwneud â'r sector dŵr – pawb, ac nid y sector dŵr yn unig. Mae angen i hyn gael ei ategu gan safonau amgylcheddol cryf a'r ewyllys a'r cyfleoedd i'w bodloni. Ond mae hefyd yn golygu cael yr hyblygrwydd i ymateb i bwysau a gofynion sy'n dod i'r amlwg i warchod rhag dirywiad yn yr amgylchedd. Ac mae'n golygu gyrru uchelgais ar draws y sector dŵr, denu buddsoddiad ar gyfer y tymor hir, a harneisio'r arloesedd i'w wella.

7. Nid ar chwarae bach y cyflawnir hyn; ni all unrhyw newid unigol ei gyflawni. Yn yr adroddiad hwn, mae'r Comisiwn yn gwneud 88 argymhelliad wedi'u cyfeirio at lywodraethau'r DU a Chymru a rheoleiddwyr. Mae'r rhain wedi'u trefnu o amgylch 7 thema, lle mae angen newid uchelgeisiol i gyflawni 'ailosodiad' y sector dŵr yr ydym i gyd yn ei haeddu.

Pennod 1: Cyfeiriad strategol ar gyfer y system ddŵr

Mae'r argymhellion ym mhennod 1 yn anelu at yrru newid yn rheolaeth strategol y llywodraeth o'r system ddŵr. Mae hyn yn hanfodol er mwyn sicrhau bod y system ddŵr yn cyfrannu at amcanion ehangach y llywodraeth, gan gynnwys y rhai ar gyfer iechyd, yr amgylchedd a thwf economaidd.

1.1 Cyfeiriad strategol y Llywodraeth

8. Mae cyfeiriad strategol yn hanfodol i helpu'r system ddŵr i lywio'r pwysau a'r gofynion arni, ac i yrru cyflawni canlyniadau cadarnhaol i ddefnyddwyr, twf a'r amgylchedd.
9. Mae pwysau a gofynion ar y system ddŵr yn cynyddu. Mae poblogaeth gynyddol ac ymdrech i gyflawni twf economaidd yn golygu bod mwy o alw i gymryd dŵr o'r system ac i ollwng gwastraff yn ôl.¹ Mae pobl eisiau dŵr mwy diogel, gan gynnwys ar gyfer mwy o ddefnydd hamdden.² Ac mae pwysau cyhoeddus cynyddol i gadw ac adfer y rhan hanfodol hon o'r amgylchedd naturiol, ein dyfrffyrdd a'n harfordiroedd.³
10. Rhaid i reoli dŵr gydbwyso amcanion polisi lluosog. Mae tynnu dŵr, er enghraifft, yn hanfodol ar gyfer cefnogi twf economaidd trwy ganolfannau tai a thechnoleg newydd ac, yn yr un modd, rhaid gwaredu dŵr gwastraff, ond gall y ddau niweidio'r amgylchedd. Rhaid i reoli dŵr hefyd weithredu ar draws sawl sector i gydbwyso pwysau ar y system ddŵr, gan gynnwys dŵr glaw, llygryddion a dŵr ffo, ac i yrru defnydd mwy effeithlon o'n dŵr.
11. Mae llywodraethau'r DU a Chymru wedi rhoi cyfarwyddyd i'r system ddŵr trwy ddogfennau a chynlluniau strategol. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod y rhain wedi methu â galluogi dull integredig o reoli'r system ddŵr. Mae rhanddeiliaid wedi tynnu sylw at ddiffyg ffocws ar rai sectorau sy'n effeithio ar y sector dŵr, fel amaethyddiaeth a thrafnidiaeth.⁴ Maent hefyd yn cwestiynu a yw gweledigaeth y llywodraeth yn adlewyrchu uchelgeisiau'r cyhoedd neu yn ddigon hirdymor.⁵ Lle mae targedau tymor hir wedi'u gosod, mae'r

¹ Asiantaeth yr Amgylchedd, 'Current and future pressures on water resources, an overview: National Framework for Water Resources 2025', 2025

² Ymgysylltiad eNGO gyda'r Comisiwn, 2025

³ Ymateb River Action/Syrffwyr yn erbyn Carthffosiaeth ar y cyd i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

⁴ Ymgysylltiad â'r Comisiwn, 2025

⁵ Ymatebion United Utilities a Cyfoeth Naturiol Cymru i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

Comisiwn yn deall bod diffyg cerrig milltir interim wedi arwain at ôl-lwytho cyflawniad.⁶ Mae'r Comisiwn wedi clywed ymhellach nad oes asesiad digonol o gostau a manteision gofynion sydd wedi'u cynnwys mewn dogfennau a chynlluniau strategol, a'r effaith ar filiau dŵr, yn ogystal â chanllawiau annigonol ar y cyfaddawdau rhwng blaenoriaethau.⁷

12. Mae'r Comisiwn yn credu bod angen cyfeiriad clir a chyfarwyddyd gan y llywodraeth o'r brig, ar ei disgwyliadau ar gyfer y sector dŵr. Dim ond y llywodraeth sydd â'r golwg system gyfan o ddŵr sy'n ofynnol i osod cyfeiriad strategol ac mae'n gorchymyn y cydsyniad democrataidd i wneud y penderfyniadau angenrheidiol. Gan adlewyrchu'r farn hon a'r pryderon y mae wedi'u clywed, mae'r Comisiwn yn gwneud un argymhelliad cyffredinol mewn perthynas â chyfeiriad strategol y llywodraeth, gyda 7 elfen y dylai'r llywodraeth eu hystyried.

Argymhelliad 1: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru gyflwyno eu Strategaethau Dŵr Cenedlaethol newydd, hirdymor, traws-sector eu huinain, sy'n canolbwyntio ar systemau ar gyfer Cymru a Lloegr, yn y drefn honno.

13. Elfennau y dylai'r llywodraeth eu hystyried yw:
- Dylai'r Strategaeth fod yn eang o ran cwrdd, gan gyfathrebu cyfeiriad a thargedau ar draws pob agwedd ar y system ddŵr ac ar gyfer pob sector sy'n rhyngweithio â hi.
 - Dylai'r Strategaeth nodi fframwaith clir ar gyfer sut y dylai rheoleiddwyr reoli'r cyfaddawdau rhwng blaenoriaethau, gan gynnwys sut i gyflawni'r buddsoddiad sydd ei angen i fodloni safonau amgylcheddol a gofynion yn y dyfodol, tra'n cadw biliau cwsmeriaid yn fforddiadwy.
 - Dylai'r Strategaeth fod yn destun ymgynghoriad cyhoeddus ffurfiol.
 - Dylai'r Strategaeth fod ag isafswm gorwel o 25 mlynedd ac yn nodi cerrig milltir mesuradwy a choncrit ar sail 5/10/25 mlynedd. Dylid adolygu'r rhain bob 5 mlynedd yn unol â'r cylch Adolygu Prisïau (ar gyfer y diwydiant dŵr).
 - Dylai fod gan y Strategaeth sail statudol gyda gofynion adrodd.
 - Dylai'r llywodraeth ddatblygu a rhoi set o egwyddorion arweiniol lefel uchel ar waith y mae'n rhaid iddyn nhw eu hystyried wrth ddatblygu'r Strategaeth.
 - Dylai'r Strategaeth fod yn destun asesiad eang o gostau a buddion. Dylai hyn asesu effaith gronol cyfeiriad a thargedau ar, ymhlith pethau eraill, defnyddwyr, cadwyni cyflenwi, a sectorau allweddol fel amaethyddiaeth.
14. Nod yr elfennau hyn yw sicrhau bod gan y system ddŵr gyfan gyfeiriad strategol clir, hirdymor gyda thryloywder o gylch y cyfaddawdau a'r

⁶ Ymgysylltu rheoleiddiwr ac arbenigwyr diwydiant â'r Comisiwn, 2025

⁷ Ymgysylltiad â'r Comisiwn, 2025

blaenoriaethau sy'n ei ategu. Trwy ymgynghori, dylai adlewyrchu uchelgais y cyhoedd ar gyfer y system ddŵr, tra dylai sail statudol gefnogi ei hirhoedledd ar draws llywodraethau'r dyfodol. Dylai adolygiadau rheolaidd a cherrig milltir sicrhau ei fod yn ymateb i bwysau a gofynion sy'n newid ac yn rhoi hyder i ddefnyddwyr a buddsoddwyr bod eu disgwyliadau yn cael eu bodloni. Yn olaf, trwy asesu effaith y cyfeiriad strategol ar bawb yr effeithir arnynt, dylai nodi'n fras i bawb y gost bosibl o fodloni'r disgwyliadau hynny.

1.2 Gosod cyfeiriad ar gyfer y diwydiant dŵr

15. dan gyfarwyddyd strategol y llywodraeth, mae angen arweiniad ar lefel fanylach ar y rheoleiddwyr i sicrhau bod y diwydiant dŵr yn cyflawni blaenoriaethau'r llywodraeth. Ar hyn o bryd, mae llywodraethau'r DU a Chymru yn darparu cyfeiriad strategol yn anuniongyrchol i'r diwydiant dŵr ar ffurf Datganiadau Polisi Strategol (SPSau). Mae'r rhain yn nodi blaenoriaethau ac amcanion ar gyfer Ofwat, y rheoleidiwr economaidd ar gyfer y diwydiant dŵr. Mae'r llywodraethau'n darparu'r rhain cyn pob Adolygiad Prisiau 5 mlynedd.
16. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod cyfyngiadau difrifol gyda SPSau. Mae rhanddeiliaid yn nodi, trwy wneud cais i Ofwat yn unig ac nid pob rheoleidiwr, eu bod yn methu â chefnogi rheoleiddwyr sy'n gweithio gyda'i gilydd tuag at yr un set o flaenoriaethau. Mae'r Comisiwn hefyd wedi clywed bod SPSau yn methu'n ddigonol â chefnogi targedau hirdymor neu, yn yr un modd, i ymateb i flaenoriaethau sy'n dod i'r amlwg.⁸ Mae SPSs wedi cael eu beirniadu ymhellach am ddarparu targedau sy'n anodd mesur cynnydd yn eu herbyn, ac am ddiffyg hierarchaeth glir o flaenoriaethau neu arweiniad ynghylch sut y dylai'r diwydiant dŵr reoli cyfaddawdau.⁹
17. Mae'n amlwg i'r Comisiwn bod angen egluro a chryfhau cyfeiriad ar gyfer y diwydiant dŵr o dan y Strategaeth Dŵr Cenedlaethol, ac y dylai hyn ymestyn tu hwnt i reoleiddio economaidd. Gan adlewyrchu hyn, mae'r Comisiwn yn argymhell:

Argymhelliad 2: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru adolygu'r fframwaith cyfreithiol ar gyfer y Datganiad Polisi Strategol a rhoi Datganiad Gweinidogol newydd o Flaenoriaethau'r Diwydiant Dŵr (MSWIP) yn lle hwn sy'n cyfarwyddo holl swyddogaethau rheoleiddio a chynllunio systemau'r diwydiant dŵr.

18. Mae'r Comisiwn o'r farn y dylid cyhoeddi'r MSWIP bob 5 mlynedd fel rhan o fewn yr adolygiad o'r Strategaeth Dŵr Genedlaethol. Dylai fod ag elfennau tebyg i'r Strategaeth Dŵr Genedlaethol, gan gyfathrebu targedau a

⁸ Ymatebion United Utilities a Cyfoeth Naturiol Cymru i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

⁹ Ymgysylltiad cwmnïau dŵr a rheoleidiwr gyda'r Comisiwn, 2025

chanllawiau penodol i reoleiddwyr y diwydiant dŵr ar y lefel o fanylder sy'n ofynnol ar gyfer y diwydiant a rheoleiddwyr y diwydiant.

Pennod 2: Cynllunio

Mae argymhellion ym mhennod 2 o'r adroddiad wedi'u cynllunio i sefydlu system gynllunio wedi'i symleiddio ar gyfer dŵr ac un sy'n adlewyrchu anghenion ardaloedd lleol. Dylai penderfyniadau ar gynllunio gwelliant a rheolaeth ein systemau dŵr rhanbarthol, basnau ein hafonydd, arfordir a dyfrhaenau, dynnu i'r un cyfeiriad strategol tra'n adlewyrchu blaenoriaethau rhanbarthol a lleol.

19. Mae angen rheoli systemau cymhleth fel ein systemau dŵr fel system. Mae cynllunio ar lefel y system ddŵr yn angenrheidiol i gysylltu strategaethau cenedlaethol â gweithredoedd ar lefel ein systemau dŵr. Mae angen rheoli gweithredoedd yr ystod eang o actorion sy'n defnyddio ac yn dibynnu ar y system ddŵr, pob un yn gwneud penderfyniadau sy'n effeithio ar y system gyfan a'i gilydd. Ac, lle mae gwahanol actorion yn rhan annatod o gyflawni amcanion ar gyfer y system ddŵr, mae angen cydnabod a rheoli'r cyd-ddibyniaethau, ac mae angen gyrru pob actor perthnasol i weithredu
20. Ar hyn o bryd, mae'r diwydiant dŵr yn ymgymryd â'r rhan fwyaf o gynllunio buddsoddi ar gyfer y systemau dŵr yng Nghymru a Lloegr. Mae hyn yn cael ei oruchwylio ar lefel gronynnog gan y ddau reoleiddiwr amgylcheddol – Asiantaeth yr Amgylchedd (EA) yn Lloegr a Cyfoeth Naturiol Cymru (CNC) yng Nghymru. Mae cwmnïau dŵr yn datblygu 9 cynllun ar wahân, sy'n cwmpasu gweithgareddau buddsoddi yn amrywio o reoli adnoddau dŵr tymor hir, diogelu'r amgylchedd tymor byr, a lleihau digwyddiadau llygredd. Mae'n ofynnol i gwmnïau hefyd ystyried 18 cynllun arall nad ydynt yn cael eu harwain gan y diwydiant dŵr, ond sy'n rhyngweithio ag ef. Mae'r rhain yn cynnwys cynllunio perygl llifogydd, cynlluniau twf a datblygu lleol, a strategaethau adfer natur lleol yn Lloegr neu'r cynllun gweithredu adfer natur yng Nghymru.¹⁰
21. Mae cynlluniau cwmni dŵr yn gweithredu ar gylch 5 mlynedd. Mae'r rhan fwyaf o'u cynnwys yn destun craffu a chytundeb gan y rheoleiddwyr amgylcheddol. Mae'r cynlluniau hyn yn llywio'r cynlluniau busnes cynhwysfawr y mae Ofwat yn ei gwneud yn ofynnol i gwmnïau dŵr eu cyflwyno cyn pob Adolygiad Prisiau 5 mlynedd a'r Cyfnod Rheoli Asedau (AMP) dilynol. Mae rhai cynlluniau cwmnïau dŵr yn canolbwyntio ar y 5 mlynedd nesaf yn unig, tra bod gan eraill amserlen 25 mlynedd. Mae gan Gynlluniau Rheoli Basn Afon (RBMPs) ar gyfer y system ddŵr gylch 6 mlynedd.
22. Er mwyn datblygu eu cynlluniau, mae angen i gwmnïau dŵr ddatblygu senarios i'w hysbysu o ba ymyriadau sydd eu hangen ac ar ba amserlen.

¹⁰ Gweler Pennod 2 am ragor o wybodaeth

Wrth wneud hynny, mae angen iddynt ddefnyddio rhagdybiaethau amrywiol, er enghraifft, am newid yn yr hinsawdd, twf poblogaeth, galw am ddŵr, gollyngiadau, a gorlifoedd stormydd. Mae arferion cynllunio da hefyd yn mynnu bod cynlluniau buddsoddi yn gwerthuso economaidd, gan bhwyso'r costau o'u cyflawni yn erbyn y manteision a gyflawnir o ran yr amcanion y maent yn ymwneud â nhw. Mae penderfyniadau ar ba opsiynau i'w dewis yn cael eu dylanwadu'n drwm ac yn aml yn cael eu penderfynu gan y rheoleiddwyr amgylcheddol sy'n cyhoeddi'r trwyddedau a'r trwyddedau y mae cwmnïau dŵr eu hangen arnynt i weithred.

23. Mae hwn yn fframwaith rhy gymhleth ac annealladwy, sy'n costio amcangyfrif o £250m i'r diwydiant bob cylch adolygu prisiau, ac mae'n amlwg nad yw'n gweithio.¹¹
24. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod 'canol ar goll.' Mae hyn yn cyfeirio at fwlch y mae rhanddeiliaid wedi'i amlygu ar lefel ranbarthol. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod hyn wedi golygu bod diffyg cydlynw rhwng anghenion a chamau gweithredu cenedlaethol a lleol, yn enwedig mewn perthynas â chynllunio amgylcheddol.¹² Lle mae fframweithiau cynllunio rhanbarthol yn bodoli, er enghraifft drwy'r RBMPs, mae rhanddeiliaid yn dadlau nad yw'r rhain yn ddigonol i sicrhau bod y mecanweithiau cyllido angenrheidiol ar waith a bod camau yn cael eu cymryd, yn enwedig o sectorau y tu allan i'r diwydiant dŵr.¹³
25. Mae rhanddeiliaid hefyd wedi mynegi pryderon am y cysylltiad rhwng cynllunio a'r Adolygiad Prisiau ac AMPs. Er enghraifft, maent wedi tynnu sylw at y ffaith bod y cylch 5 mlynedd hwn yn creu ansicrwydd dros y tymor hwy ac yn atal buddsoddiad mewn prosiectau ar raddfa fawr.¹⁴ Ar yr un pryd, maen nhw wedi nodi bod y system yn rhy anhyblyg i gefnogi newidiadau mewn cyllid mewn ymateb i risgiau sy'n dod i'r amlwg o fewn AMPau.¹⁵
26. Mae'r Comisiwn wedi clywed ymhellach bod cynllunio diwydiant dŵr yn cynnwys prosesau cyfochrog lluosog sydd wedi'u cynllunio i fodloni gofynion amrywiol, ac mae'r prosesau hyn yn rhy gymhleth ac yn anhryloyw. Mae rhanddeiliaid hefyd wedi nodi'r lefelau dwys o ymgysylltu â rheoleiddwyr sydd eu hangen ar y prosesau hyn, a'r baich a roddir ar eu hadnoddau.¹⁶
27. Yn olaf, mae rhanddeiliaid wedi mynegi pryderon ynghylch cysondeb a dibynadwyedd y cynlluniau. Er enghraifft, maent wedi nodi bod gwahanol ragdybiaethau yn cael eu defnyddio gan wahanol gynlluniau, gan ei gwneud

¹¹ [Ymateb gan Water UK i Alwad am Dystiolaeth](#), 2025

¹² The Rivers Trust, '[State of Our Rivers Report](#)', 2024

¹³ [Ymateb Water UK i'r Alwad am Dystiolaeth](#), 2025

¹⁴ Ymgysylltiad buddsoddwyr a'r diwydiant dŵr gyda'r Comisiwn, 2025

¹⁵ Ymgysylltiad cwmnïau dŵr gyda'r Comisiwn, 2025

¹⁶ [Ymateb gan Water UK i Alwad am Dystiolaeth](#), 2025

hi'n anodd sicrhau cysondeb rhyngddynt. Mae'r Comisiwn hefyd wedi clywed bod gan reoleiddwyr a chyrrff cynllunio ddealltwriaeth wael o werth am arian ymyriadau ac, lle mae costau a buddion yn cael eu hasesu, maent yn cael eu gwneud hynny ar sail anghyson.¹⁷

28. Ar ôl clywed yr holl bryderon hyn, mae'r Comisiwn yn gwneud argymhellion mewn 4 maes sy'n ymwneud â chynllunio: cynllunio systemau, y cylch cynllunio 5 mlynedd, symleiddio cynlluniau'r diwydiant dŵr a gwell dull o werthuso economaidd.

Cynllunio systemau

29. Cred y Comisiwn bod angen cynllunio mwy effeithiol ar lefel system ddŵr ranbarthol i gyflawni'r hyn y mae pobl ei eisiau lle maen nhw'n byw o fewn y cyfarwyddyd strategol ehangach gan y Llywodraeth. Mae'n amlwg i'r Comisiwn bod penderfyniadau ar draws y system ddŵr yn dameidiog - ar draws rhanbarthau a sectorau - ac yn methu â chyflawni llawer o'r hyn y mae cymdeithas yn ei ofynnu a'i ddisgwyl, gan gynnwys ar gyfer yr economi. Gan adlewyrchu'r farn hon, mae'r Comisiwn yn argymhell dull newydd o gynllunio a rheoli systemau dŵr ranbarthol.

Argymhelliad 3: Dylid cyflwyno fframwaith cynllunio systemau cynhwysfawr ar gyfer Cymru a Lloegr gyda chyfrifoldeb am gynllunio systemau dŵr integredig a chyfannol. Yn Lloegr, dylai'r cynllunwyr systemau fod yn ranbarthol – neu 'awdurdodau dŵr ranbarthol'. Yng Nghymru, dylai'r cynllunydd systemau fod yn awdurdod cenedlaethol.

30. Mae'r Comisiwn yn argymhell y dylid cynnal cynllunio system ar draws Cymru gyfan. Mae hyn yn cyd-fynd â dull llywodraethu canolog Llywodraeth Cymru o reoli dŵr. Ar gyfer Lloegr, mae'r Comisiwn yn argymhell i raddau helaeth cadw Ardaloedd Basn Afon presennol fel graddfa ddaearyddol cynllunio ranbarthol. Byddai hyn yn sicrhau bod y system ddŵr yn cael ei rheoli yn unol â ffiniau hydrolegol. Byddai'n golygu datganoli o EA i awdurdodau dŵr ranbarthol newydd i ddatblygu cynlluniau buddsoddi mewn dŵr sy'n adlewyrchu anghenion lleol a lleisiau lleol. Mae'r Comisiwn yn argymhell ymhellach, yn Lloegr, y dylai swyddogaeth cydlynu cynllunio systemau dŵr cenedlaethol ysgafn eistedd uwchben y cynllunwyr systemau ranbarthol. Byddai hyn yn sicrhau bod cynlluniau ranbarthol yn ychwanegu at dargedau cenedlaethol ac o'r safon briodol. Ar gyfer Cymru, mae'r Comisiwn yn argymhell y dylid cynnal cynllunio system ar draws Cymru gyfan. Mae hyn yn adlewyrchu'r raddfa ddaearyddol lai ac yn cyd-fynd yn well â dull llywodraethu canolog Llywodraeth Cymru o reoli dŵr.

¹⁷Economeg y Ffin, '[Diwygio Cynllunio Strategol y Sector \(Dŵr Reforming Water Sector Strategic Planning\)](#)', 2025; Ymgysylltiad y Comisiwn gydag Asiantaeth yr Amgylchedd a Cyfoeth Naturiol Cymru, 2025

31. Dylai pob cynllunydd gael bwrdd strategol gyda Chadeirydd annibynnol, wedi'i benodi gan yr Ysgrifennydd Gwladol yn Lloegr a'r Dirprwy Brif Weinidog yng Nghymru. Gan gydnabod pwysigrwydd cynyddol datganoli lleol, mae'r Pwyllgor yn argymhell ymhellach benodi arweinydd gwleidyddol llywodraeth leol fel Dirprwy Gadeirydd. Dylai gweddill y bwrdd strategol fod yn cynnwys arbenigwyr annibynnol, cynrychiolwyr o awdurdodau lleol ac o gyrff eraill sy'n rhyngweithio â'r system ddŵr. Yn ogystal, byddai gan y rheoleiddiwr rôl gynghorol, i sicrhau bod amcanion y cynllunydd system yn cyd-fynd â gofynion cyfreithiol, ac y byddai'r ymyriadau y mae'n cytuno arnynt yn gymwys i gael trwyddedau a thrwyddedau, lle bo angen.
32. Mae swyddogaethau y byddai'r cynllunwyr system ranbarthol newydd yn eu cyflawni yn cynnwys:
 - **Cynllunio** – i gynhyrchu cynlluniau strategol, traws-sectorol, yn seiliedig ar amcanion rhanbarthol. Dylai cynlluniau gwmpasu'r amgylchedd dŵr a'r cyflenwad dŵr a dylent gyflawni yn erbyn gofynion a osodwyd gan Strategaeth Dŵr Genedlaethol pob llywodraeth ac MSWIPs. Dylent ystyried blaenoriaethau datblygu gofodol rhanbarthol, yn enwedig y rhai sy'n debygol o effeithio'n sylweddol ar y system ddŵr, fel datblygu tai. Dylai cynlluniau gael eu halinio â chynllunio llifogydd. O dan y lefelau cynllunio rhanbarthol, dylid atgyfnerthu partneriaethau dalgylch a bwydo'n ffurfiol i benderfyniadau cynllunio rhanbarthol
 - **Cyllid** – i fapio ffynonellau cyllido ar gyfer dŵr sydd ar gael yn y rhanbarth a chyfeirio cyllid tuag at amcanion rhanbarthol. Dylid rhoi cyfarwyddyd i gynllunwyr dros fuddsoddiad gwella cwmnïau dŵr ac elfennau o wariant cynnal a chadw cyfalaf. Byddai ganddynt hefyd rôl ffurfiol i gyfeiriad ffrydiau cyllid cyhoeddus eraill, fel grantiau amaethyddol, lle mae'r rhain yn berthnasol i'r amgylchedd dŵr. Gallai cynllunwyr chwarae rôl ymhellach wrth ddenu cyllid preifat ar gyfer prosiectau buddsoddi ar raddfa ddigonol. Ar y lefel leol, gellid cymhwyso ardoll leol fach i gynhyrchu cyllid y byddai gan gynllunwyr ddisgresiwn llawn drosto. Gallai partneriaethau dalgylch hefyd helpu i drosoli cyllid preifat ar raddfa lai.
 - **Gosod amcanion dŵr** – gosod amcanion, penderfynu pa ymyriadau sydd eu hangen i gyflawni amcanion, dosrannu amcanion ac ymyriadau i wahanol sectorau yn unol â'r egwyddor llygrydd yn talu. I gefnogi hyn, dylai Strategaethau Dŵr Cenedlaethol asesu bylchau yn y liferi sydd gan gynllunwyr i yrru gweithredu mewn sectorau eraill, yn enwedig amaethyddiaeth. Lle mae bylchau yn bodoli, dylid cyfeirio at y rhain.

- **Monitro** – i fonitro ar lefel uchel y gwaith o gyflawni cynlluniau ac asesu a yw cynnydd yn cael ei wneud. Dylid gwerthuso effeithiolrwydd mesurau, gan ystyried costau a manteision, o bryd i'w gilydd.
 - **Ymgynnull** – i ddarparu fforwm ar gyfer ymgysylltu rheolaidd ar faterion system ddŵr. Dylid gwella dulliau presennol sy'n seiliedig ar ddalgylchoedd a'u hintegreiddio i'r fframwaith. Dylid cynyddu cyllid y dalgylch.
33. Trwy dynnu'r swyddogaethau hyn at ei gilydd o dan gynllunwyr systemau, nod yr argymhelliad yw sicrhau bod mwy o gyfrifoldeb am benderfyniadau a wneir ynghylch dŵr yn gorwedd ar y bobl, sefydliadau, a'r awdurdodau sydd â diddordeb yn eu systemau lleol a bod effaith yr holl actorion sy'n effeithio ar y system ddŵr yn cael ei reoli. Fel rhan o hyn, mae'r Comisiwn yn rhagweld cynllunwyr system yn gweithredu fel un pwynt cyswllt ar gyfer ymgynghoriadau cynllunio dŵr o fewn eu hardal. Byddai cynllunwyr systemau yn ystyried anghenion cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol wrth gynllunio ar gyfer cyflawni canlyniadau system ddŵr, gan gynnwys ansawdd a chyflenwad dŵr.
34. Cwestiwn pwysig yw a ddylai cynllunwyr system fod yn annibynnol neu'n gartref o fewn y rheoleiddwyr. Mae'r Comisiwn yn credu, er mwyn cael y buddion mwyaf posibl o'r diwygiad hwn, y dylai cynllunwyr system yng Nghymru a Lloegr fod yn bwyllgorau bychan, annibynnol, annibynnol gyda'u hysgrifenyddiaeth eu hunain, gan dynnu ar gyngor y rheoleiddwyr ond heb fod yn rhan ohonynt. Byddai hyn yn cynnwys gwahanu swyddogaethau rheoleiddio a chynllunio dŵr a thrwy hynny greu gweledigaeth a chenhadaeth gliriach i'r rheoleiddwyr a'r cynllunwyr systemau. Mae'r Comisiwn yn cydnabod, fodd bynnag, y byddai'n bosibl lleoli'r pwyllgor cynllunio system mewn corff rheoleiddio, ac yn yr achos hwnnw byddai angen trefniadau statudol ffurfiol i sicrhau annibyniaeth y cynllunydd. Mae strwythurau tebyg yn bodoli mewn sefydliadau cyhoeddus eraill.

Y cylch cynllunio 5 mlynedd

35. Mae'r Comisiwn yn credu bod y cylch 5 mlynedd ar gyfer y diwydiant dŵr yn briodol ar gyfer gosod biliau cwsmeriaid trwy'r broses Adolygu Prisïau. Fodd bynnag, o ystyried graddfa a natur y buddsoddiad mewn dŵr, mae angen amserlen hirach ar gynllunio ar gyfer dŵr i hwyluso prosiectau sydd wedi'u cynllunio i gyflawni dros y tymor hir. Mae'r Comisiwn felly wedi penderfynu bod angen symud i ffwrdd o'r cysyniad o AMP fel ffenestr gyflenwi 5 mlynedd anhyblyg, wedi'i ffinio gan yr Adolygiad Prisïau. Gan adlewyrchu'r farn hon, mae'n argymhell:

Argymhelliad 4: Dylid cadw'r cylch Adolygu Prisiau 5 mlynedd, yng Nghymru ac yn Lloegr ar gyfer gosod biliau dŵr a reffeniwm cwmnïau dros gyfnod o 5 mlynedd. Ond dylid cynnal cynllunio buddsoddi yn y diwydiant dŵr ar sail 5/10/25 mlynedd, gyda mwy o sicrwydd a gronynnogrwydd ar gyfer y 5 mlynedd cyntaf, cynlluniau mwy dangosol ar gyfer y 5 mlynedd nesaf, ac arwydd lefel uwch ar gyfer y tymor hirach.

36. Byddai'r model hwn ar gyfer cynllunio buddsoddi'r diwydiant dŵr hefyd yn galluogi cynllunio projectau sy'n croesi ffiniau AMP a byddai'n mynd i'r afael â gofynion cyllido dros gylch bywyd llawn y prosiectau hynny. Byddai'n rhoi darlun hirdymor i anghenion buddsoddi.
37. Ar y cyfan, byddai'r model hwn ar gyfer cynllunio diwydiant dŵr yn rhoi mwy o sicrwydd i fuddsoddwyr dros enillion yn y dyfodol. A byddai'n rhoi mwy o sicrwydd i gwmnïau, rheoleiddwyr a llywodraethau y bydd y seilwaith newydd ac uwchraddio sydd ei angen i gyflawni eu hamcanion yn cael ei gyflawni.

Symleiddio cynlluniau'r diwydiant dŵr

38. Mae'r Comisiwn yn credu bod angen mwy o ffocws ar gynlluniau'r diwydiant dŵr ac i'w prosesau fod yn fwy effeithlon. Yn ei farn, mae yna sgôp sylweddol i resymoli'r fframwaith sy'n bodoli ar hyun o bryd. Felly, mae'n argymhell.

Argymhelliad 5: Dylid rhesymoli cynllunio diwydiant dŵr o 9 cynllun i 2 fframwaith cynllunio craidd – 'Amgylchedd Dŵr' a 'Cyflenwad Dŵr.' Mae hyn yn berthnasol i Gymru a Lloegr.

39. Dylai'r 2 fframwaith cynllunio diwydiant dŵr craidd diwygiedig gwmpasu'r 2 system ddŵr yn fras - y systemau dŵr a'r systemau cyflenwi dŵr - a gellir eu defnyddio gan y cynllunydd system i gynllunio camau gweithredu nad ydynt yn gwmnïau dŵr. Lle nad yw materion yn ffitio'n daclus i mewn i un cynllun, bydd angen i'r 2 fframwaith fod yn rhyngweithiol, a bydd angen sicrwydd eu bod yn ychwanegu at gyfanrwydd cydlynol. Bydd hyn serch hynny yn galluogi proses gynllunio llawer mwy effeithlon, gan gynnwys o bosibl cymryd golwg draws-sector ar ofynion cyllido

Gwell dull o werthuso economaidd

40. Mae'r Comisiwn yn credu bod angen dulliau gwell a mwy cyson i wneud penderfyniadau dibynadwy. Gallai rhagdybiaethau a senarios cyson wella tryloywder cynlluniau yn sylweddol a chaniatáu meincnodi priodol, a thrwy hynny wella cysondeb a dibynadwyedd cynllunio ar draws sectorau. Byddai gwell dull o werthuso economaidd, yn y cyfamser, yn sicrhau gwell dealltwriaeth o werth am arian gwahanol brosiectau, ac yn darparu metrig gwerthfawr ar gyfer dewis rhwng dewisiadau amgen. Gan adlewyrchu'r farn

hon, mae'r Comisiwn yn argymhell 2 fesur ychwanegol i gefnogi cynllunio yn y sector dŵr.

Argymhelliad 6: Dylai cydlynnydd cenedlaethol y cynllunydd systemau yn Lloegr, a'r cynllunydd systemau cenedlaethol yng Nghymru, gymryd cyfrifoldeb am sicrhau cysondeb mewn senarios, rhagdybiaethau a metrigau ar gyfer cynllunio diwydiant dŵr ar draws y fframwaith cynllunio newydd.

Argymhelliad 7: Dylai'r cynllunydd systemau, gyda chefnogaeth y rheoleiddiwr economaidd, ofyn, cefnogi a chraffu ar ddull cryfach o ddatblygu opsiynau a dadansoddiad cost-budd ar draws fframweithiau cynllunio diwydiant dŵr. Mae hyn yn berthnasol i Gymru a Lloegr.

Pennod 3: Fframwaith deddfwriaethol

Mae argymhellion ym mhennod 3 wedi'u cynllunio i ddarparu set gadarn o ofynion cyfreithiol ar gyfer dŵr sy'n adlewyrchu blaenoriaethau'r cyhoedd. Dylai targed cyffredinol newydd uchelgeisiol yrru gwelliannau i'r amgylchedd ac iechyd y cyhoedd, tra dylai fframwaith cyfreithiol cliriach alluogi'r rheoleiddwyr i ddal cwmnïau a sectorau i gyfrif yn well.

3.1 Fframwaith deddfwriaethol a thargedau

41. Mae fframwaith deddfwriaethol cryf, ynghyd â thargedau priodol, yn hanfodol i sicrhau bod rheoli dŵr yn bodloni'r gofynion a ddisgwylir gan gymdeithas wrth iddyn nhw esblygu.
42. Mae'r fframwaith deddfwriaethol a rheoleiddio presennol wedi datblygu fesul cam dros gyfnod estynedig. Mae llywodraethau olynol wedi cyflwyno gofynion, dyletswyddau a phwerau statudol, mewn perthynas â chwmnïau dŵr, y rheoleiddwyr dŵr a llywodraethau. Mae'r Comisiwn wedi nodi dros 100 o ddarnau o ddeddfwriaeth sy'n effeithio ar ddŵr yng Nghymru a Lloegr. Mae llawer o'r rhain yn gosod targedau ar gyfer y sector dŵr.
43. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod hyn wedi arwain at fframwaith deddfwriaethol sy'n rhy gymhleth, yn anodd ei lywio, ac yn brin o eglurder a ffocws ar flaenoriaethau a chanlyniadau allweddol. Mae rhanddeiliaid hefyd wedi tynnu sylw at y ffaith bod rhywfaint o'r ddeddfwriaeth wedi dyddio, nad yw'n adlewyrchu'n gywir y ddealltwriaeth wyddonol a thechnolegol ddiweddaraf, na blaenoriaethau diweddarau'r cyhoedd.¹⁸ Ac er bod llawer o randdeiliaid yn cefnogi lefel uchelgais gyffredinol targedau statudol, mae rhai yn pwyntio at anghysondebau ac anghysondebau rhyngddynt, a rhwng

¹⁸ [Ymateb yr Ymgryrch dros Barciau Cenedlaethol i'r Alwad am Dystiolaeth](#), 2025

targedau anstatudol.¹⁹ Mae eraill yn cyfeirio at fylchau yn y fframwaith targed presennol, er enghraifft, mewn perthynas ag iechyd y cyhoedd a defnydd hamdden o ddŵr.²⁰

44. Mae'r Comisiwn yn cydnabod y rhan mae safonau uchelgeisiol mewn deddfwriaeth wedi'i chwarae wrth yrru gwelliant yr amgylchedd. Fodd bynnag, yn unol â chasgliadau Adolygiad Corry am dirwedd reoleiddiol ehangach Defra, mae'n credu bod datgysylltiad rhwng y rheoliadau sy'n cael eu cymhwyso a'r canlyniadau sy'n cael eu ceisio. Mae angen cywiro hyn, trwy broses lle mae anghysondebau a diswyddiadau yn cael eu datrys, ac amwysedd yn cael eu hegluro. Mae'r Comisiwn felly yn argymhell:

Argymhelliad 8: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru adolygu'r fframwaith deddfwriaethol dŵr presennol a'i ddiwygio yn unol â hynny.

45. Byddai hwn yn ymarfer mawr sy'n gofyn am ymgynghoriad cyhoeddus ac arbenigedd gwyddonol a thechnegol sylweddol. Nid yw'n dasg i'r Comisiwn. Yn hytrach, mae'r Comisiwn yn amlinellu paramedrau ar gyfer yr ymarfer i'w hystyried:
- **Blaenoriaethau:** mae dau faes blaenoriaeth clir i'w hadolygu. Yn gyntaf, Rheoliadau Trin Dŵr Gwastraff Trefol (Cymru a Lloegr) 1994 (UWWTR), sy'n cyfeirio at waith trin carthion trefol. Yn ail, rheoliadau'r Amgylchedd Dŵr (Cyfarwydddeb Fframwaith Dŵr) (Cymru a Lloegr) 2017 (Rheoliadau WFD), sy'n creu fframwaith ar gyfer rheoli ansawdd cemegol ac ecolegol y system ddŵr.
 - **Amcanion:** dylai'r adolygiad gael ei ategu gan yr amcanion o wella cysondeb, cydlyniant, a gwneud y fframwaith deddfwriaethol yn haws i'w lywio. Ni ddylai leihau amddiffyniadau nac uchelgeisiau - ond dylai sicrhau bod y fframwaith yn canolbwyntio mwy ar ganlyniadau ac yn rhoi mwy o 'ddisgresiwn cyfyngedig' i reoleiddwyr o ran sut y dylid cyflawni'r canlyniadau hynny.
 - **Targedau statudol:** dylai'r ymarfer gynnwys adolygiad o dargedau statudol i lywio'r Strategaeth Dŵr Genedlaethol newydd. Mae hyn yn angenrheidiol i sicrhau bod y canlyniadau arfaethedig yn cyd-fynd ar draws gofynion deddfwriaethol, targedau statudol, ac amcanion a osodir trwy Strategaeth Dŵr Genedlaethol. Fel rhan o'r adolygiad hwn, dylai'r llywodraeth ystyried costau a manteision unrhyw newidiadau i dargedau statudol. Wrth wneud hynny, dylai ystyried pa amcanion lefel uchel allai elwa yn arbennig o'r gefnogaeth ychwanegol ar gyfer buddsoddi a

¹⁹ [Ymateb y Swyddfa Diogelu'r Amgylchedd i'r Alwad am Dystiolaeth](#), 2025

²⁰ Ymgysylltiad arbenigwyr iechyd cyhoeddus â'r Comisiwn; [Ymateb Cyfoeth Naturiol Cymru i'r Alwad am Dystiolaeth](#), 2025; [Campaign for National Parks response to the Call for Evidence](#), 2025

sicrwydd hirdymor ar draws cylchoedd gwleidyddol y dylai targedau statudol eu darparu.

46. Wrth wneud yr Argymhelliad hwn, bwriad y Comisiwn yw gwneud y fframwaith deddfwriaethol yn symlach i reoleiddwyr ac eraill ddeall sut i gydymffurfio â'u rhwymedigaethau priodol. Mae hyn yn hanfodol ar gyfer uchelgeisiau'r llywodraeth ar gyfer cwsmeriaid ac i'r amgylchedd gael ei gyflawni. Ar gyfer Cymru, lle mae dŵr yn fater datganoledig, mae'r Comisiwn yn cydnabod ymhellach yr angen i'r fframwaith deddfwriaethol gyd-fynd yn well ag uchelgeisiau llywodraeth Cymru ar gyfer dulliau cydweithredol hirdymor o ymdrin â chynaliadwyedd, fel y nodir yn Neddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

3.2: Dŵr gwastraff a draenio

47. Mae'r fframwaith ar gyfer dŵr gwastraff a draenio yn cynnwys 6 darn o ddeddfwriaeth gan gynnwys UWWTR 1994. Mae targedau allweddol yn ymwneud â lleihau gollyngiadau gorlifo stormydd a thrin dŵr gwastraff i gael gwared ar faetholion niweidiol.
48. Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae'r mater o orlifo stormydd wedi denu beirniadaeth sylweddol.²¹ Mae'r rhain yn caniatáu gollyngiadau carthion heb eu trin i ddyfrffyrdd y DU, gan godi pryderon gan y cyhoedd am yr effaith ar yr amgylchedd yn ogystal â'r risgiau iechyd i nofwyr a defnyddwyr dŵr hamdden eraill. Mae galwadau cyhoeddus am weithredu hefyd yn cynyddu ynghylch cemegau a microblastigau penodol sy'n dod i'r amlwg mewn dŵr gwastraff a'r amgylchedd ehangach.²² Mae'r llygryddion hyn sy'n dod i'r amlwg yn arbennig o bryderus oherwydd eu bod yn anodd eu dileu gyda dulliau trin dŵr gwastraff confensiynol, maent yn parhau yn yr amgylchedd ac yn cael effeithiau posibl ar iechyd.²³
49. Mae'r Comisiwn wedi clywed ystod o farn ynghylch digonolrwydd y fframwaith deddfwriaethol ar gyfer dŵr gwastraff a draenio i fynd i'r afael â'r pryderon hyn a phryderon eraill.
50. Yn gyson â'r fframwaith deddfwriaethol cyffredinol, mae'r Comisiwn wedi clywed bod y fframwaith ar gyfer dŵr gwastraff a draenio yn rhy gymhleth. Mae rhanddeiliaid wedi tynnu sylw at un o brif sbardun y cymhlethdod hwn yw'r anghysondeb rhwng gofynion statudol, canllawiau, ac elfennau eraill o'r fframwaith rheoleiddio. Er enghraifft, mae cwmnïau dŵr yn Lloegr yn ddarostyngedig i 2 gyfundrefn ar gyfer gorlifo stormydd: dyletswyddau

²¹ Asiantaeth yr Amgylchedd, ['Mae data gollyngiadau gorlif storm yn dangos bod perfformiad yn gwbl annerbyniol'](#), 2023

²² Saeed S. Albaser ac eraill, ['Microplastics in water resources: Global pollution circle, possible technological solutions, legislations, and future horizon'](#), 2024

²³ J Loughran ar gyfer Engineering and Technology, ['Microplastics evade wastewater treatment, raising health and environmental concerns'](#), 2025

cyfreithiol o dan UWWTR 1994 a gofynion anstatudol o dan y Cynllun Lleihau Gollyngiadau Gorlifoedd Stormydd (SODRP). Mae hyn wedi arwain at ddiffyg eglurder ynglŷn â'r canlyniadau cyffredinol a fwriadwyd.²⁴

51. Mae'r Comisiwn hefyd wedi clywed pryderon ynghylch pwysau cynyddol ar gapasiti carthffosydd a'r diffyg gofynion statudol i fynd i'r afael â'r pwysau hynny.²⁵ Oherwydd newid yn yr hinsawdd ac ymlusgo trefol, mae mwy o ddŵr glaw yn mynd i mewn i'r system garthffosiaeth, a thrwy hynny leihau ei gapasiti. Yn ei dro, mae hyn yn cyfrannu at risg uwch o lifogydd dŵr wyneb a gollyngiadau gorlifo stormydd. Yn absenoldeb gofynion statudol, mae diffyg perchnogaeth a chydlynu – ar draws cwmnïau dŵr, awdurdodau lleol, datblygwyr eiddo, awdurdodau priffyrdd a rheoleiddwyr – i reoli'r risgiau hyn.
52. Mae rhanddeiliaid hefyd wedi tynnu sylw at y defnydd anghyson o Systemau Draenio Cynaliadwy (SuDS) mewn datblygiadau tai newydd.²⁶ Mae'r systemau hyn wedi'u cynllunio i leihau effaith glawiad ar y rhwydwaith carthffosiaeth trwy nodweddion fel soakaways ac ardaloedd glaswelltog ac, pan ddefnyddir, maent wedi profi i fod yn hynod effeithiol. Fodd bynnag, nid oes unrhyw ofyniad deddfwriaethol sy'n ei gwneud yn ofynnol i SuDS fod mewn grym yn Lloegr. Mae hyn yn caniatáu i ddatblygiadau newydd ychwanegu pwysau anghymesur i systemau carthffosiaeth.
53. Yn olaf, mae'r Comisiwn wedi clywed bod gweithgarwch defnyddwyr, megis fflysio cadachau gwlyb, cynhyrchion misglwyf ac arllwys brasterau ac olewau i lawr y sinc, yn parhau i ychwanegu pwysau sylweddol at gapasiti carthffosydd.²⁷ Gall hyn hefyd fod yn hynod niweidiol i'r amgylchedd.
54. Gan adlewyrchu'r pryderon hyn, mae'r Comisiwn yn gwneud dau argymhelliad mewn perthynas â'r fframwaith deddfwriaethol ar gyfer dŵr gwastraff a draenio.

Argymhelliad 9: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru ddiweddarau a diwygio UWWTR 1994 i gyflawni canlyniadau gwell a dull mwy cynaliadwy o ddraenio a rheoli dŵr gwastraff. Dylai hyn gynnwys adrodd a oes angen cynllun Cyfrifoldeb Cynhyrchydd Estynedig i'r sector dŵr ariannu'r gwelliannau angenrheidiol.

55. Fel rhan o'r diweddariad a'r diwygiad hwn, mae'r Comisiwn yn credu y dylai'r llywodraeth edrych ar sut y gall UWWTR 1994 alinio'n well â'r SODRP yn Lloegr a strategaeth gorlifo stormydd Cymru. Dylai hefyd fod fframwaith cliriach i gefnogi rheoleiddwyr i gymeradwyo atebion mwy arloesol a sy'n

²⁴ Ymgysylltiad cwmnïau dŵr gyda'r Comisiwn, 2025

²⁵ Ymgysylltiad gyda'r Comisiwn, 2025

²⁶ Ymateb APPG Dŵr i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

²⁷ Water UK, '[Fighting fatbergs](#)' (gwelwyd 20 Gorffennaf 2025)

seiliedig ar natur. O ystyried tystiolaeth gynyddol ar effaith llygryddion sy'n dod i'r amlwg, dylai diweddariad a diwygiad o UWWTR 1994 ystyried ymhellach yr angen am ofynion triniaeth llymach, ac a ellid ariannu'r rhain drwy gynllun Cyfrifoldeb Cynhyrchydd Estynedig. Er mwyn llywio'r diweddariad a'r diwygiad hwn, dylai llywodraethau'r DU a Chymru fuddsoddi mewn ymchwil bellach ar effaith llygryddion sy'n dod i'r amlwg ar iechyd yr amgylchedd a phobl.

Argymhelliad 10: Dylai'r Llywodraeth ystyried newidiadau deddfwriaethol i yrru dull mwy cydlynol o atebion 'cyn-bibell' i atal llygryddion a dŵr glaw i fynd i mewn i'r system.

56. Byddai mwy o ffocws ar ddŵr glaw sy'n dod i mewn i'r system yn gofyn am bartneriaeth gref rhwng y gwahanol gyrff sy'n gyfrifol, i gefnogi dull systematig. Gallai llywodraeth y DU ystyried diwygio rolau statudol a chyfrifoldebau'r grwpiau hyn yn Lloegr, er mwyn ei gwneud yn ofynnol yn gyfreithiol iddynt ystyried draenio cynaliadwy. Gellid ystyried cymhellion ariannol wedi'u targedu i ddarparu mwy o atebion cyn-bibell hefyd.
57. Dylai SuDs mewn datblygiadau newydd yn Lloegr fod yn ofyniad gorfodol a dylid eu hadeiladu a'u cynnal i safon gyson. Ochr yn ochr â datblygiadau yn y dyfodol, dylid ystyried ôl-osod SuDs mewn eiddo presennol, masnachol a phreswyl, ac mewn mannau cyhoeddus.
58. Mae llywodraeth y DU wedi ymrwymo i wahardd cadachau gwlyb sy'n cynnwys plastig ac mae deddfwriaeth i wneud hynny eisoes wedi'i phasio gan y Senedd yng Nghymru. O ystyried effaith pob cadachau gwlyb a 'unflushables' eraill ar yr amgylchedd, mae'r Comisiwn yn credu y dylai'r llywodraeth ddeddfu'n gyflym yn unol â'i hymrwymiad. Mae angen rhagor o waith hefyd, gan gynnwys ar ymgyrchoedd i newid ymddygiad defnyddwyr.

3.3: Y Gyfarwydddeb Fframwaith Dŵr

59. Yng Nghymru a Lloegr, mae Rheoliadau WFD yn darparu'r fframwaith statudol cyffredinol ar gyfer yr amgylchedd dŵr. O dan y Rheoliadau hyn, mae dyfroedd wyneb mawr (afonydd, llynnoedd, aberoedd, a dyfroedd arfordirol) a dyfroedd daear yn cael eu rhannu'n 'gyrff dŵr' gwahanol.
60. Ar gyfer cyrff dŵr wyneb, mae Rheoliadau WFD yn gosod gofyniad i gyflawni dau amcan: Statws Ecolegol Da (GES) a Statws Cemegol Da (GCS). Mae'n ei gwneud yn ofynnol i lywodraethau anelu at gyflawni GES ar gyfer pob corff dŵr wyneb erbyn 2027. Mae statws cyrff dŵr yn cael ei ddosbarthu gan y rheoleiddwyr amgylcheddol bob 6 blynedd. Mae'r dosbarthiad yn seiliedig ar ddwy linell o dystiolaeth – ecolegol a chemegol – ar draws ystod o wahanol elfennau sy'n angenrheidiol i gynnal bywyd gwyllt dyfrol. Mae gan y system a ddefnyddir reol 'un allan, i gyd allan', lle mae corff dŵr yn cyflawni statws 'da' dim ond os yw'r holl elfennau yn 'dda'.

61. O ystyried cyfraddau cynnydd cyfredol, bydd amcanion 2027 yn cael eu colli. Mae'r Comisiwn wedi clywed y gellir priodoli'r diffyg cynnydd hwn i weithrediad gwael o Reoliadau WFD. Mae'r amcanion wedi'u nodi mewn RBMPs, sydd hefyd yn cynnwys crynodeb o'r 'rhaglen fesurau' i gyflawni'r amcanion hynny. Mae rhanddeiliaid wedi tynnu sylw at fethiant i sicrhau bod y mesurau hyn yn benodol, wedi'u cyfyngu gan amser, ac wedi'u hariannu'n ddigonol.²⁸
62. Mae'r Comisiwn hefyd wedi clywed bod y dull dosbarthu a ddefnyddir i benderfynu a yw cyrff dŵr wedi cyflawni statws 'da' yn cuddio a yw cynnydd wedi'i wneud. Er enghraifft, mae rhanddeiliaid yn tynnu sylw at y rheol 'un allan, pawb allan', sy'n ei gwneud hi'n anodd deall lle mae ymyriadau wedi arwain at welliannau ar elfennau penodol sy'n cael eu targedu gan gyrff dŵr.²⁹
63. Yn fwy eang, mae'r Comisiwn wedi clywed nad yw'r risgiau iechedd cyhoeddus sy'n gysylltiedig ag ansawdd dŵr gwael yn cael eu rheoli'n effeithiol o fewn y fframwaith presennol. Mae hyn ond yn ystyried pathogenau mewn cyrff dŵr sydd wedi'u dynodi fel dyfroedd ymdrochi neu bysgod cregyn. Ar ben hynny, nid yw pob bygythiad sy'n dod i'r amlwg wedi'i gynnwys yn y cemegau sy'n ofynnol eu hasesu gan Reoliadau WFD. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod hyn yn creu risgiau iechedd i ddefnyddwyr dŵr hamdden sy'n rhyngweithio â dyfroedd y tu allan i ddynodi dyfroedd ymdrochi.³⁰
64. Mae'r Comisiwn yn credu bod angen diwygio fframwaith WFD a sut mae'n cael ei weithredu. Bydd sefydlu targedau interim a chyflwyno cynllunwyr systemau dŵr yn allweddol i sicrhau nad yw'r methiant i gyflawni ei amcanion yn cael ei ailadrodd. Ond mae'r Comisiwn yn credu bod angen ailedrych ar hanfodion Rheoliadau WFD i sicrhau eu bod yn addas ar gyfer y dyfodol. Dylid eu diweddarau i adlewyrchu datblygiadau mewn dealltwriaeth wyddonol, eu gwneud yn fwy effeithlon, ac yn fwy cyd-fynd â disgwyliadau'r cyhoedd ac amgylcheddol. Yn bwysig, ni ddylai fod unrhyw ddyfrio uchelgais. Gan adlewyrchu'r farn hon, mae'r Comisiwn yn argymhell:

Argymhelliad 11: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru ymgynghori ar ddiwygiadau i Reoliadau WFD, gan gynnwys ehangu'r cwrpas i gynnwys deilliannau iechedd cyhoeddus.

65. Bydd diwygio Rheoliadau WFD yn gofyn am asesiad cadarn, dan arweiniad y llywodraeth o gostau a buddion cyn y gellir gweithredu unrhyw fframwaith yn y dyfodol. Bydd angen i hyn gydnabod y bydd lefel yr uchelgais a'r

²⁸ Ymateb Swyddfa Diogelu'r Amgylchedd i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

²⁹ Ymgysylltiad sefydliadau anllywodraethol gyda'r Comisiwn, 2025; Cyfoeth Naturiol Cymru, Thames Water, Wessex Water, Yorkshire Water a Dŵr Cymru yn ymateb i'r alwad am dystiolaeth, 2025

³⁰ Ymgysylltiad arbenigol iechedd cyhoeddus â'r Comisiwn, 2025

gwelliannau mewn cyflenwi ar draws sectorau yn debygol o fwydo trwodd i'r gymdeithas gyfan – boed hynny trwy fwy o filiau dŵr i ariannu gweithgarwch newydd gan y diwydiant dŵr, neu brisiau cynyddol nwyddau a gwasanaethau i dalu am ofynion newydd ar sectorau eraill, fel y diwydiannau bwyd a fferyllol. Bydd angen i'r fframwaith yn y dyfodol fod yn fforddiadwy trwy amser, darparu gwerth am arian, a bod yn syml i'w lywio a'i weithredu.

66. Dylai adolygiad o Reoliadau WFD gael ei gynnal fel rhan o'r adolygiad y mae'r Comisiwn wedi'i argymhell ar gyfer y fframwaith deddfwriaethol ehangach. Bydd angen ymgynghori ar ddiwygiadau a bydd yn gyfrifoldeb y llywodraeth. Mae'r Comisiwn, fodd bynnag, yn nodi 3 amcan y mae'n credu y dylent lywio'r adolygiad a'r diwygiadau:
- Dylid sefydlu targed hirdymor, cyfreithiol rhwymol newydd ar gyfer yr amgylchedd dŵr.
 - Dylid adolygu'r system ddosbarthu.
 - Dylid ehangu'r cwmpas i gwmpasu blaenoriaethau newydd.
67. Mae'r amcan GES presennol yn dod i ben yn 2027. O leiaf, mae angen ei ddiweddarau felly. Ond mae'r Comisiwn yn credu bod angen i darged newydd ar gyfer yr amgylchedd dŵr fynd llawer ymhellach – i ddarparu sicrwydd a chyfeiriad ar gyfer buddsoddiad yn y dyfodol, ac i yrru cynnydd trwy gyflawni ar draws pob sector. Dylai gael ei gefnogi gan dargedau tymor byr mesuradwy, ac amcanion rhanbarthol a sector-benodol clir a rhwymol a osodir gan gynllunwyr system ddŵr.
68. Mae'r Comisiwn yn credu y dylai adolygiad o'r system ddosbarthu ystyried sut y dylid cydnabod cynnydd tuag at darged newydd yn well. Mae angen dull sy'n darparu mwy o dryloywder dros welliannau neu ddirywiad cyrff dŵr i dynnu sylw at ble y dylid canolbwyntio ar ymyriadau. Byddai galluogi cynllunwyr system ranbarthol i bennu blaenoriaethau ar gyfer elfennau penodol o fewn y dosbarthiad cyffredinol yn sicrhau gwelliant parhaus tuag at y targed hirdymor.
69. O ran cwmpas, mae'r Comisiwn yn credu bod achos cryf dros gynnwys canlyniadau ar gyfer iechyd y cyhoedd a gwerth amwynder mewn rhai cyrff dŵr, ochr yn ochr ag ansawdd ecolegol a chemegol. Byddai hyn yn cydnabod pwysigrwydd a thwf y defnydd hamdden o ddŵr yng Nghymru a Lloegr a'r risgiau iechyd cyhoeddus cysylltiedig.³¹ Ni fyddai hyn yn golygu bod pob corff dŵr o reidrwydd yn cael yr un amddiffyniad â dyfroedd ymdrochi dynodedig, a allai fod yn gostus iawn. Yn hytrach, efallai y bydd angen canlyniadau cryfach ar rai cyrff dŵr yn dibynnu ar sut mae pobl yn

³¹ Ymgysylltiad y Gynghrair Chwaraeon Dŵr Glân (CWSA) gyda'r Comisiwn, 2025

defnyddio'r ddyfrffordd, megis ar gyfer hamdden neu werth esthetig. Er mwyn llywio sut y gellid cyflawni hyn, mae'r Comisiwn yn argymhell:

Argymhelliad 12: Er mwyn hwyluso asesiad cadarn o sut y gellir ymgorffori iechyd y cyhoedd yn effeithiol mewn fframwaith dŵr newydd, dylai llywodraethau'r DU a Chymru sefydlu tasglu dan arweiniad Prif Swyddogion Meddygol Cymru a Lloegr i adolygu ymgorffori iechyd y cyhoedd yn well yn y fframwaith deddfwriaethol ar gyfer dŵr.

70. Dylai'r llywodraeth hefyd ystyried mecanweithiau cyfreithiol i sicrhau gwyliadwriaeth barhaus ac asesu llygryddion sy'n dod i'r amlwg yn yr amgylchedd dŵr. Mae hyn yn bwysig er mwyn deall y risg y mae sylweddau newydd yn mynd i mewn i'r dyfrffordd yn ei achosi i'r amgylchedd ac iechyd y cyhoedd. Dylai'r llywodraeth ystyried ymhellach gyfleoedd i gefnogi cynnydd tuag at dargedau bioamrywiaeth. Gall hyn gynnwys adolygiad i weld a ddylai cyrff dŵr bach perthnasol, nad ydynt wedi'u cynnwys ar hyn o bryd, fod mewn cwmpas ar gyfer fframwaith yn y dyfodol

3.4: Monitro'r amgylchedd dŵr

71. Mae monitro amgylchedd dŵr yn elfen allweddol o Reoliadau WFD. Mae'n hanfodol i sicrhau bod rheoleiddwyr yn atebol am gyflwr yr amgylchedd ac i ddarparu tryloywder ynghylch cynnydd tuag at dargedau. Mae'n llywio gweithgareddau rheoleiddio fel trwyddedu. Mae'r dosbarthiadau sy'n dibynnu ar fonitro yn dylanwadu ar benderfyniadau ymhellach ynghylch ymyriadau sydd eu hangen i gyflawni amcanion amgylcheddol.
72. Mae'r dull o fonitro yn Rheoliadau WFD yn gosod gofynion dwys ar y rheoleiddwyr amgylcheddol. Mae'n gofyn bod yn rhaid monitro pob elfen unigol ym mhob corff dŵr.
73. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod cyfyngiadau adnoddau wedi arwain at ostyngiadau yn y gwaith o fonitro cyrff dŵr. Gall hyn arwain at fonitro bylchau y defnyddir data hŷn i'w llenwi. O ganlyniad, efallai na fydd y dosbarthiad o dan Reoliadau WFD yn darparu adlewyrchiad gwir a chyfredol o gyflwr yr amgylchedd dŵr.³²
74. Mae'r Comisiwn yn credu bod angen cyfundrefn fonitro gynhwysfawr, sy'n cwmpasu'r amgylchedd dŵr cyfan a'r ystod o lygryddion a phwysau sy'n gweithredu arno. Byddai cyfundrefn o'r fath yn galluogi olrhain cynnydd tuag at dargedau ansawdd dŵr. Byddai hefyd yn llywio penderfyniadau ynghylch ymyriadau sydd wedi'u cynllunio i leihau llygredd a gwerthuso eu heffeithiolrwydd. Gan adlewyrchu casgliad tebyg a ddaeth i Adolygiad Corry, mae'r Comisiwn felly yn argymhell:

³² Ymateb yr Ymddiriedolaeth Pysgota i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

Argymhelliad 13: Dylid adolygu rhaglenni monitro dŵr yn y dyfodol a'u hadnoddau digonol, i adlewyrchu cyflwr yr amgylchedd yn gywir.

75. Ym marn y Comisiwn, mae'r gofynion presennol ar gyfer monitro yn rhy ddwys o adnoddau. Dylai'r llywodraeth adolygu'r fframwaith monitro gydag effeithlonrwydd adnoddau mewn golwg. Gan gydnabod cyfyngiadau mewn cymorth grantiau, dylai hefyd adolygu cymhwysy'r egwyddor sy'n talu llygrydd i raglenni monitro ariannol. O ystyried pwysigrwydd monitro i olrhain cynnydd tuag at dargedau yn y dyfodol, dylai'r adolygiad hwn ddigwydd ochr yn ochr â diwygio Rheoliadau WFD.

3.5 Disgresiwn cyfyngedig

76. Mae disgresiwn cyfyngedig yn cyfeirio at fframwaith lle, o fewn set o gyfyngiadau neu reilau gwarchod, mae gan rheoleiddwyr ddisgresiwn i benderfynu sut orau i gyflawni canlyniadau. Yn y sector dŵr, mae gan y rheoleiddwyr lefelau amrywiol o ddisgresiwn ar hyn o bryd.
77. Mae deddfwriaeth yn amrywio yn ei lefel o ragnodi. Er enghraifft, mae Rheoliadau WFD yn gosod dyletswydd ar yr EA i sicrhau cydymffurfiaeth ag amcan GES erbyn 2027. Mae'r ddyletswydd hon, a'r risg o her gyfreithiol os na chaiff ei chydymffurfio, yn cyfyngu ar gwmpas EA i ymarfer disgresiwn – er enghraifft, i eithrio cronfa ddŵr newydd o ofynion anghymesur a allai wneud ei hadeiladu yn anymarferol ac arwain at opsiynau gydag effaith waeth ar yr amgylchedd yn gyffredinol yn cael eu datblygu yn lle hynny. I'r gwrthwyneb, mae Rheoliadau Trwyddedu Amgylcheddol (Cymru a Lloegr) 2016 yn galluogi rheoleiddwyr i arfer rhywfaint o ddisgresiwn trwy, er enghraifft, cyhoeddi trwyddedau pwrpasol lle bo hynny'n briodol ac amrywio'r trwyddedau pan fo angen.
78. Yng Nghymru, mae lefel eang o ddisgresiwn rheoleiddiol yn bodoli i gefnogi'r cyflawni'r egwyddor datblygu cynaliadwy a'r nodau llesiant a sefydlwyd gan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016. Gall CNC ddefnyddio'r egwyddorion datblygu cynaliadwy a'r nodau lles i gyfiawnhau arfer ei ddisgresiwn yn hyblyg. Fodd bynnag, nid yw bob amser yn bosibl i CNC ddehongli rhwymedigaethau rheoleiddio penodol iawn yn ehangach. Mae rhanddeiliaid amgylcheddol yng Nghymru wedi dal i ddadlau dros fwy o hyblygrwydd i gefnogi'r broses o ddefnyddio atebion sy'n seiliedig ar natur.
79. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod y fframwaith deddfwriaethol ar gyfer dŵr yn rhy anhyblyg heb ddigon o sgôp ar gyfer disgresiwn. Ar ben hynny, gallai hyn fod wedi atal darparu atebion cost-effeithiol ac arloesedd cyfyngedig.³³ Lle mae offer ar gyfer disgresiwn cyfyngedig yn bodoli, mae'r Comisiwn wedi clywed ymhellach efallai na fyddant wedi cael eu defnyddio oherwydd

³³ Ymateb Water UK i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

diwylliant o osgoi risg o fewn rheoleiddwyr. Er enghraifft, tynnodd Adolygiad Corry (2025) sylw at y ffaith bod rheoleiddwyr Defra yn canolbwyntio 'gormod ar ganlyniadau 'micro' safle penodol yn hytrach na chanlyniadau 'macro' ystyrlon.'³⁴ Mae'r Comisiwn hefyd wedi clywed bod angen canllawiau clir ar flaenoriaethau gan y llywodraeth ar y rheoleiddwyr i ymarfer disgresiwn yn effeithiol.

80. Mae'r Comisiwn yn cytuno bod y fframwaith deddfwriaethol presennol yn rhy ragnodol a bod angen fframwaith mwy cadarn ar gyfer disgresiwn cyfyngedig. Mae'n credu bod angen mynd i'r afael â hyn ar y lefel statudol. Ym marn y Comisiwn, dylai'r dull hwn gefnogi mwy o arloesedd, dull mwy ystyriedig at fuddion amgylcheddol ehangach ac eraill, a dadflocio cyfleoedd ar gyfer twf.
81. Mae'r Comisiwn yn gwneud dau argymhelliad ar wahân ar gyfer Cymru a Lloegr. Mae hyn yn cydnabod gwahaniaethau yn y cyd-destun deddfwriaethol.

Argymhelliad 14: Yn Lloegr, dylai'r adolygiad o'r fframwaith deddfwriaethol fwrw ymlaen â'r cysyniad o 'ddisgresiwn cyfyngedig' ar gyfer y rheoleiddiwr. Dylai hyn hefyd fod yn berthnasol i'r cynllunwyr systemau dŵr, os ydynt yn eistedd mewn corff annibynnol.

Argymhelliad 15: Yng Nghymru, dylai fframwaith disgresiwn cyfyngedig cryfach adeiladu ar y disgresiwn sydd eisoes wedi'i alluogi gan yr egwyddor datblygu cynaliadwy o fewn Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

82. Byddai datblygu fframwaith disgresiwn cyfyngedig ar gyfer Lloegr yn gofyn am ddiwygio deddfwriaethol. Fel y mae Adolygiad Corry yn cydnabod, rhaid i unrhyw ddisgresiwn cyfyngedig fod "o fewn y gyfraith", a rhaid i unrhyw hyblygrwydd gael ei adeiladu yn y gyfundrefn gyfreithiol. Fel gyda'r adolygiad ehangach a'r rhesymoli o'r fframwaith deddfwriaethol, byddai angen ystyriaeth bellach ar hyn, gan gynnwys arbenigedd gwyddonol a thechnegol. Fodd bynnag, mae'r Comisiwn wedi nodi tair elfen allweddol:
- Yn gyntaf, gallai llywodraeth y DU ddarparu, mewn deddfwriaeth sylfaenol, set o egwyddorion y gallai'r rheoleiddiwr gyfeirio atynt wrth wneud penderfyniadau rheoleiddio. Gallai egwyddorion gynnwys 'meddwl am y tymor hir' a 'darparu cyd-fuddion i natur'. Yng Nghymru, mae'r sail hon ar gyfer fframwaith disgresiwn eisoes wedi'i galluogi gan yr egwyddor datblygu cynaliadwy o fewn Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.
 - Yn ail, dylai'r llywodraeth ddiwygio deddfwriaeth i'w gwneud yn llai rhagnodol ynghylch sut y dylid cyflawni canlyniadau. Dylai hyn fod yn amcan craidd ymarfer adolygiad deddfwriaethol. Dylai ddarparu mwy o

³⁴ DEFRA, Adolygiad annibynnol o dirwedd reoleiddio Defra, ['An independent review of Defra's regulatory landscape'](#), 2025

ddisgresiwn i'r rheoleiddiwr dŵr ystyried yr egwyddorion. Yng Nghymru, dylai'r ymarfer hwn alluogi'r fframwaith presennol i fynd ymhellach.

- Yn drydydd, dylai'r llywodraeth osod meini prawf, wrth adolygu deddfwriaeth, gan ganiatáu i'r rheoleiddiwr gymhwyso eithriadau neu ofynion gwahanol mewn rheoliadau lle bo angen i ganiatáu disgresiwn, tra'n osgoi tanseilio amcanion hirdymor.

83. Yn bwysig, byddai angen cyfyngiadau yn ogystal ag egwyddorion ar gyfer pryd y gellir ei ddefnyddio. Ni ddylai, er enghraifft, fod yn fodd o wanhau gofynion amgylcheddol cyfreithiol hirdymor neu o leihau amddiffyniadau defnyddwyr. Rhaid i'w ddefnydd fod yn dryloyw ac yn atebol. Yn yr un modd, gellid cymhwyso cyfyngiadau fel na ellir defnyddio disgresiwn i gymryd camau tymor byr ar draul cenedlaethau'r dyfodol. Gellid defnyddio cudd-wybodaeth goruchwyllo hefyd i roi gwybod i roi gwybod i a ddylai fod cyfyngiadau yng nghyd-destun cwmni penodol.

Pennod 4: Diwygio rheoleiddiwr

Mae argymhellion ym Mhennod 4 o'r adroddiad wedi'u cynllunio i adfer hyder y cyhoedd a chwmnïau dŵr rheoleiddiedig yn y fframwaith rheoleiddio. Mae'n hanfodol ar gyfer 'ailosod' y system fod hyder y gall y rheoleiddwyr gyflawni eu dyletswyddau'n effeithiol ac yn cyflawni canlyniadau cadarnhaol y mae'r rheoliad system ddŵr wedi'i gynllunio i'w cyflawni

84. Roedd preifateiddio'r diwydiant dŵr ym 1989 yn cyd-fynd â sefydlu model rheoleiddio newydd. Sefydlwyd tri rheoleiddiwr craidd i oruchwyllo'r cwmnïau dŵr sydd newydd eu preifateiddio:
- Y rheoleiddiwr economaidd – Ofwat
 - Y rheoleiddwyr amgylcheddol – yr Awdurdod Afonydd Cenedlaethol, ers hynny wedi'i ddisodli gan (EA) yn Lloegr; a (CNC) yng Nghymru
 - Y rheoleiddiwr dŵr yfed – yr Arolygiaeth Dŵr Yfed (DWI)
85. Yn ogystal, mae Natural England (NE) yn gweithredu fel cynghorydd llywodraeth y DU ar natur, tra bod y Cyngor Defnyddwyr ar gyfer Dŵr (CCGC) yn cynrychioli defnyddwyr gwasanaethau dŵr a charthffosiaeth yng Nghymru a Lloegr.
86. Mae'r Comisiwn wedi clywed yn gyson ac o ystod eang o randdeiliaid, sy'n cynnwys y rheoleiddwyr eu hunain, bod ymddiriedaeth yn y fframwaith rheoleiddio ar gyfer dŵr wedi cael ei erydu.³⁵ Mewn ymateb i gwestiwn yn yr Alwad am Dystiolaeth, graddiodd 93% o'r ymatebwyr berfformiad y fframwaith rheoleiddio fel gwael neu wael iawn. Mae'r Comisiwn yn glir bod y

³⁵ Ymgysylltiad cwmnïau dŵr ac eNGO gyda'r Comisiwn, 2025

pwysau a'r disgwyliadau ar y system ddŵr yng Nghymru ac yn Lloegr yn golygu bod angen fframwaith rheoleiddio llawer cryfach a mwy effeithlon – un sy'n gallu ymateb i heriau presennol ac i heriau newydd a allai godi ac sy'n ysbrydoli hyder yn y cyhoedd a'r rhai sy'n cael eu rheoleiddio.

87. Gofynnodd cylch gorchwyl y Comisiwn iddo wneud argymhellion i 'sicrhau bod rheoleiddwyr y diwydiant dŵr yn effeithiol, bod ganddynt bwrpas clir ac yn cael eu grymuso i ddwyn cwmnïau dŵr i gyfrif' ac i 'gyflwyno dull uchelgeisiol, hirdymor o ailosod y sector dŵr.' Dyma oedd egwyddorion arweiniol y Comisiwn wrth ystyried diwygiadau i'r fframwaith rheoleiddio ar gyfer dŵr yng Nghymru a Lloegr.
88. Mae'r Comisiwn wedi dod i'w gasgliad trwy fyfyrir ar yr heriau y mae wedi'u clywed gyda'r fframwaith rheoleiddio presennol. Mae'r model presennol o reoleiddwyr lluosog yn ei gwneud hi'n anodd i'r system reoleiddio ddod i olwg glir, gyffredinol o berfformiad cwmni dŵr a'r heriau y mae'n eu hwynebu. Mae camau gorfodi mewn rhai meysydd wedi cael eu disgrifio fel dyblyg. Mewn mannau eraill, mae bylchau yn y goruchwyliaeth o iechyd asedau a monitro cyflenwi seilwaith dŵr. Ac mae cymhlethdod cynhenid yn y driniaeth reoleiddiol o gostau a refeniw.³⁶ Mae'r EA, CNC a'r DWI yn gosod y gofynion sy'n pennu llawer o gostau cwmnïau dŵr, tra bod Ofwat wedyn yn pennu'r refeniw y gall cwmnïau ei dderbyn o filiau dŵr i dalu'r costau hynny. Gall ac mae hyn yn creu tensiwn ac arwain at ganlyniadau is-optimaidd.
89. Rhaid i ddiwygio fynd i'r afael â'r materion hyn. Rhaid iddo ailadeiladu ymddiriedaeth y cyhoedd. Rhaid iddo gywiro gorgyffwrdd a llenwi bylchau mewn goruchwyliaeth reoleiddiol i gynnig golwg gadarn o berfformiad. Rhaid iddo egluro a symleiddio prosesau a dyletswyddau rheoleiddio i leihau baich diangen. Rhaid i reoleiddwyr allu gweithio mewn ffordd integredig i yrru'r canlyniadau hirdymor sy'n angenrheidiol i'r sector.
90. Mae'r Comisiwn wedi ymgysylltu'n helaeth â rhanddeiliaid, gan gynnwys rheoleiddwyr, ar opsiynau ar gyfer diwygio. Mae wedi ystyried opsiynau sy'n rhychwantu o integreiddio'r rheoleiddwyr yn llawn yng Nghymru ac yng Nghymru trwy uno rhannol, i fecanweithiau a fyddai'n cynhyrchu asesiad a chanlyniadau reoleiddiol mwy integredig trwy gydweithredu gwell, gan gynnal cyrff rheoleiddio presennol.
91. Mae'r Comisiwn wedi dod i'r casgliad bod y system ddŵr yn cael ei goruchwyllo orau gan un rheoleiddiwr newydd. Gan gydnabod gwahaniaethau yn y cyd-destun rheoleiddio, mae'n gwneud dau argymhelliad ar wahân ar gyfer Cymru a Lloegr.

³⁶ Ymgysylltiad cwmnïau dŵr ac eNGO gyda'r Comisiwn, 2025

Argymhelliad 16: Dylai llywodraeth y DU sefydlu rheoleiddiwr integredig newydd yn Lloegr. Dylai hyn gyfuno swyddogaethau Ofwat, DWI, a swyddogaethau dŵr gan Asiantaeth yr Amgylchedd a Natural England.

92. O dan yr argymhelliad hwn, byddai timau o Ofwat, DWI, EA a NE yn cael eu dwyn ynghyd i mewn i un sefydliad integredig o dan reoliad bwrdd sengl. Byddai hyn yn cynnwys yr holl dimau dŵr, nid yn unig y rhai ar gyfer y diwydiant dŵr. Byddai'r tîm rheoleiddio integredig yn cyfarwyddo polisi a strategaeth reoleiddiol ar gyfer y system ddŵr, gan gynnwys trwyddedu, cydymffurfio a pherfformiad. Byddai timau integredig yn cynnal goruchwyliaeth cwmnïau dŵr. Byddai'r rheoleiddiwr hefyd yn gyfrifol am gynllunio dŵr cenedlaethol neu, os sefydlir cynllunydd systemau annibynnol, am gynghori ar gyflawni cynlluniau systemau rhanbarthol.
93. Byddai timau sy'n cyflawni swyddogaethau llifogydd gweithredol a swyddogaethau rheoleiddio amgylcheddol ehangach, megis ar gyfer gwastraff, yn aros yn yr EA. Byddai Natural England hefyd yn parhau i reoli a goruchwyllo rheoleiddio natur a rheoli safleoedd gwarchodedig yn ehangach.
94. O ran gweithredu, mae'r Comisiwn yn credu:
- Byddai angen i reoleiddiwr newydd gael ei arwain gan Fwrdd gyda'r hynafiaeth a'r gallu i yrru diwylliant newydd, a chyda'r arbenigedd angenrheidiol – gan gynnwys peirianeg, cyllid a gwyddor amgylcheddol. Mae hyn yn hanfodol i orchymyn parch y cyhoedd, y llywodraeth, buddsoddwyr, y diwydiant dŵr, ac i oruchwyllo creu'r sefydliad newydd.
 - Rhaid i swyddogaeth rheoleiddio economaidd gynnal ei lefel bresennol o annibyniaeth oddi wrth y llywodraeth. Mae hyn yn hanfodol i sicrhau bod gwrthrychedd a sefydlogrwydd rheoleiddio sydd ei angen ar fuddsoddwyr tymor hir yn y system ddŵr yn cael ei gyflawni. Rhaid i swyddogaeth dŵr yfed rheoleiddiwr newydd gadw ei annibyniaeth hefyd, er mwyn diogelu safonau dŵr yfed ac iechyd y cyhoedd. Dylai'r Prif Arolygydd Dŵr Yfed gael rôl ffurfiol ar Fwrdd y rheoleiddiwr.
 - Dylai rheoleiddiwr newydd sicrhau bod cyfyngiadau cryf ar benodiadau newydd a gadael swyddi ar waith. Dylai'r cyfyngiadau hyn fod wedi'u seilio ar nod o atal cipio rheoleiddiol.
 - Bydd rheoleiddiwr newydd yn gofyn am set glir o amcanion gan y llywodraeth i lywio ei waith a gosod gweledigaeth a chenhadaeth glir ar gyfer y sefydliad newydd. Dylai amcanion integredig newydd ddod â diogelu'r amgylchedd a defnyddwyr ynghyd â dyletswyddau i sicrhau bod y rheoleiddiwr yn cefnogi atyniad y sector i fuddsoddwyr, gwytnwch seilwaith hirdymor a chynaliadwyedd y system ddŵr yn Lloegr.

Argymhelliad 17: Dylai Llywodraeth Cymru sefydlu swyddogaeth reoleiddio economaidd newydd yng Nghymru a all alinio'n uniongyrchol â chyfeiriad a chanllawiau strategol Llywodraeth Cymru. Barn y Comisiwn yw mai'r cwsr gwell, yn amodol ar ymgynghoriad, fyddai ymgorffori hyn yn CNC ochr yn ochr â'r swyddogaethau rheoleiddio ehangach ar gyfer dŵr yng Nghymru, er y gellid ystyried corff bychan annibynnol, fel yn yr Alban, hefyd.

95. Mae'r amcanion polisi cyhoeddus sy'n ymwneud â dŵr yn cael eu datganoli ac mae angen i'r rheoleiddio gael ei deilwra'n well i gyd-destun Cymru. Barn y Comisiwn yw y gall fod yn anodd i Ofwat, sefydliad sy'n gweithredu o fewn dwy gyfundrefn bolisi wahanol (gydag un genedl yn llawer llai) flaenoriaethu anghenion y ddwy gyfundrefn yn ddigonol. Ar ben hynny, mae'r anghenion strategol yng Nghymru yn wahanol i anghenion Lloegr. Er enghraifft, mae gan Gymru ddwysedd poblogaeth sylweddol is o'i gymharu â Lloegr ac mae cyfran llawer uwch o'i thir yn cael ei ddefnyddio ar gyfer amaethyddiaeth. Dim ond dau gwmni dŵr sydd gan Gymru hefyd, ac fel y nodir ym Mhennod 1, mae ei gyrff dŵr yn wynebu ystod wahanol o bwysau i'r rhai yn Lloegr
96. Efallai y bydd gweithredu'r argymhelliad hwn yn gofyn i lywodraeth y DU sicrhau bod gan Weinidog Cymru a'r Senedd y pwerau priodol i sefydlu rheoleiddiwr economaidd Cymru. Mae'r Comisiwn yn cydnabod nad yw arbenigedd rheoleiddio economaidd ar gyfer y diwydiant dŵr yn bodoli yn system Cymru ar hyn o bryd. Byddai angen sicrhau mynediad at arbenigedd digonol felly hefyd. Dylai'r rheoleiddiwr economaidd ar gyfer Lloegr barhau i ddarparu ar gyfer y sector Cymreig nes y bydd corff yn barod i ymgymryd â'r dyletswyddau hyn, er mwyn sicrhau sefydlogrwydd i'r sector.
97. Yn y model hwn, byddai rheoleiddio dŵr yfed i Gymru yn parhau i gael ei ddarparu ar sail Cymru a Lloegr, er ei fod yn eistedd o fewn rheoleiddiwr Lloegr. Mae'r Comisiwn o'r farn bod hyn yn briodol oherwydd nad yw rheoleiddio dŵr yfed yn destun cyfranogiad gwleidyddol yn yr un modd â rheoleiddio amgylcheddol ac felly nid yw'n wahanol iawn o Gymru i Loegr.

Pennod 5: Diwygio rheoliadau

Mae'r argymhellion ym Mhennod 5 o'r adroddiad wedi'u cynllunio i wneud gwelliannau sylweddol i reoleiddio'r sector dŵr yng Nghymru a Lloegr. Mae'r newidiadau hyn yn hanfodol er mwyn sicrhau bod gwersi o'r gorffennol yn cael eu dysgu, bod risgiau i'r amgylchedd dŵr yn cael eu monitro yn ddigonol, a bod pwysau ar gyflenwad dŵr yn cael eu rheoli'n effeithiol.

5.1 Rheoleiddio economaidd

98. Mae angen rheoleiddio economaidd ar gyfer y diwydiant dŵr i amddiffyn defnyddwyr rhag camddefnyddio pwerau monopoli, fel costau uchel a gwasanaeth gwael.

99. Y broses allweddol y mae Ofwat yn rheoleiddio drwyddi yw'r Adolygiad Prisiau. Mae hyn yn gosod y referniw y mae cwmnïau yn eu derbyn, a'r biliau y mae cwsmeriaid yn eu talu, trwy osod lwfansau ar gyfer y swm y mae cwmnïau yn ei wario dros gyfnod o 5 mlynedd. Mae'r lwfansau hyn yn cael eu gyrru'n bennaf gan ddata hanesyddol a meincnodau'r diwydiant, yn ogystal ag amcangyfrifon sy'n seiliedig ar y farchnad o gost ariannu trwy ecwiti a dyled. Defnyddir y broses hefyd i osod cymhellion perfformiad ar gyfer cwmnïau, sy'n dylanwadu ar faint o enillion sydd ar gael i fuddsoddwyr trwy gosbau a gwobrau. Mae'r Adolygiad Prisiau yn cael grym trwy ei gynnwys mewn trwyddedau cwmnïau.
100. Trwyddedau cwmni yw prif offeryn cyfreithiol Ofwat ar gyfer gosod gofynion. Os yw cwmni yn torri, neu'n debygol o groesawu, ei amodau trwydded, mae gan Ofwat ddyletswydd i gyhoeddi gorchymyn gorfodi, ac eithrio mewn rhai amgylchiadau, a phŵer i osod dirwyon. Mae gan Ofwat hefyd bŵer gwneud rheolau, sy'n ymwneud yn bennaf â gwaharddiad tâl, ffitrwydd a phriodoldeb uwch reolwyr cwmnïau, eu llywodraethu, a chynnwys defnyddwyr yn eu penderfyniadau. Gall Ofwat gyhoeddi canllawiau ymhellach, y mae'n disgwyl i gwmnïau eu dilyn.
101. Mae'r Comisiwn wedi clywed 2 brif fater mewn perthynas â dull Ofwat o reoleiddio:
- Natur y berthynas rhwng Ofwat a'r diwydiant dŵr: mae wedi cael ei ddisgrifio yn amrywiol fel rhy seiliedig ar ddesg, rhy feichus, rhy wrthwynebus ac anrhagweladwy, ac yn rhy 'draffodol' heb ddatgelu'r materion go iawn.³⁷ Mae hyn yn cael ei waethygu gan ddefnydd Ofwat o Asesiad Ansawdd ac Uchelgais (QAA), sy'n cymell cwmnïau i gyflwyno cynlluniau busnes a chostau sy'n cyd-fynd yn agos â barn Ofwat.
 - Dibyniaeth Ofwat ar fodelu economaidd a meincnodi diwydiant gyfan wrth asesu effeithlonrwydd a chostau cwmni.³⁸ Mae'r Comisiwn wedi clywed bod hyn wedi arwain at ymagwedd 'ddamcaniaethol' at reoleiddio nad yw'n deall amgylchiadau cwmnïau dŵr unigol yn ddigonol. A bod hyn, yn ei dro, wedi arwain at danfuddsoddiad, gyda chwmnïau sy'n perfformio'n wael yn arbennig o ystyried nad ydynt yn derbyn digon o gyllid i godi eu safonau.³⁹
102. Gan adlewyrchu'r safbwyntiau hyn, mae'r Comisiwn o'r farn nad yw dull Ofwat yn cyflawni'r gwelliannau ym mherfformiad y sector sydd eu hangen yn fawr. Er ei bod yn angenrheidiol cael meincnodi gwrthrychol ledled y diwydiant i amddiffyn cwsmeriaid rhag camddefnydd o bŵer monopoli ac i ysgogi effeithlonrwydd, mae'r Comisiwn hefyd o'r farn nad yw hyn wedi'i

³⁷ Ymateb i'r alwad am dystiolaeth, 2025

³⁸ Ymateb i'r Galwad am Dystiolaeth, 2025; ymgysylltu â chwmni dŵr â'r Comisiwn, 2025

³⁹ Ymgysylltu â chwmnïau dŵr â'r Comisiwn, 2025

gydbwyso'n ddigonol â dyfarniad cwmni-benodol sy'n adlewyrchu eu hamgylchiadau a'u heriau unigol. Mae'r Comisiwn felly yn credu bod angen ailosod sylfaenol yn ymagwedd y rheoleiddiwr. Er mwyn cefnogi hyn, mae'r rheoleiddiwr yn gofyn am newid mewn diwylliant ymhellach.

103. Mae'r Comisiwn hefyd yn credu bod angen newidiadau i elfennau penodol o'r fethodoleg Adolygu Prisiau yn ogystal â sut mae'n gweithredu. Mae'r newidiadau hyn yn adlewyrchu'r pryderon y mae wedi'u clywed:
- Y dull rheoleiddio o gynnal ac adnewyddu asedau: mae hyn, yn rhannol, yn cyfeirio at ddull hanesyddol Ofwat o osod lwfansau ar gyfer gwariant cynnal a chadw cyfalaf. Os oedd gwariant yn y gorffennol yn is na'r lefel angenrheidiol, gallai'r dull hanesyddol gario'r diffygion hynny ymlaen. O ganlyniad, efallai bod cwmnïau dŵr wedi wynebu cyfnodau olynol lle roedd lwfansau ar gyfer cynnal ac adnewyddu asedau yn rhy isel. Efallai y bydd diffyg dull cyson o amcangyfrif cyfradd dibrisiant Gwerth Cyfalaf Rheoleiddiol (RCV) cwmnïau - RCV run-off - hefyd wedi golygu nad yw cwmnïau wedi cael digon o lif arian i gynnal eu hasedau. hefyd wedi golygu nad yw cwmnïau wedi cynnig am ddigon o lwfansau i gynnal eu hasedau.⁴⁰
 - Lefel y sicrwydd ynghylch a yw cwmnïau dŵr wedi defnyddio refeniw at y dibenion a fwriadwyd: mae hyn yn cynnwys mecanweithiau i roi sicrwydd ynghylch sut mae refeniw wedi'i wario ac a yw cwmnïau wedi cael gormod o hyblygrwydd i newid gwariant o gynnal a chadw i anghenion eraill, a allai olygu nad yw asedau yn cael eu cynnal i safon ddigonol.⁴¹
 - Effaith y fframwaith cymhelliant perfformiad ar berfformiad y sector: mae hyn yn cyfeirio at ddefnydd helaeth a chynyddol Ofwat o gymhellion perfformiad, sydd wedi arwain at ansicrwydd ynghylch enillion ac wedi amlygu buddsoddwyr i lefelau uchel o risg i lawr, a gallai fod wedi cael yr effaith o ddal cwmnïau yn ôl yn hytrach na galluogi perfformiad y sector cyfan i wella.⁴²
 - Y dull rheoleiddio o osod yr enillion ar fuddsoddiad: mae hyn yn cyfeirio at amcangyfrif Ofwat ar gyfer cost gyfartalog pwysol cyfalaf (WACC). Efallai ei fod wedi atal buddsoddwyr ymhellach o ystyried lefel isel o enillion y mae amcangyfrifon Ofwat wedi'u cyflawni o'i gymharu â rhai sectorau tebyg.⁴³

⁴⁰ Economeg Ffiniau, '[PR24 RCV run-off rate](#)', 2023

⁴¹ Ymgysylltu â'r Comisiwn, 2025

⁴² Ymateb i'r Alwad am Dystiolaeth, arbenigwr / ymgynghorydd diwydiant, 2025

⁴³ Ymgysylltu â'r Comisiwn, 2025

- Proses apêl ac ailbenderfynu y CMA: mae hyn yn cyfeirio at y broses ar gyfer setlo anghydfodau, sy'n cynnwys ailbenderfynu gan y CMA. Mae hon yn broses gostus a beichus.⁴⁴

104. Mae'r Comisiwn yn gwneud [7] argymhelliad mewn perthynas â rheoleiddio economaidd.

Argymhelliad 18: Dylai'r rheoleiddiwr fabwysiadu dull mwy 'goruchwyllo' o reoleiddio cwmnïau unigol. Mae hyn yn berthnasol i Gymru a Lloegr.

105. Byddai hyn yn cynrychioli newid sylfaenol yn y ffordd y mae'r rheoleiddiwr yn ymdrin â'i rôl. Byddai'n canolbwyntio ar ymgysylltu a barn ac yn edrych ymlaen llaw, o fewn y fframwaith rheoleiddio. Dylid defnyddio barn oruchwyllo, sy'n seiliedig ar ymgysylltiad dwfn â chwmnïau, i gydbwyso'r broses modelu econometrig a meincnodi sy'n cael ei yrru gan ddata wrth bennu canlyniadau Adolygiad Prisïau. Dylai timau goruchwyllo fod yn amlddisgyblaethol ac wedi'u strwythuro o amgylch deall cwmnïau unigol, ac ymgysylltu â nhw, gan dynnu ar arbenigedd arbenigol canolog yn ôl yr angen. Byddai hyn hefyd yn galluogi'r rheoleiddiwr i sylwi ar risgiau sy'n dod i'r amlwg ac ymyrryd â chwmnïau mewn cyflwr cynharach i atal risgiau rhag crisialu.

106. Mae'r Comisiwn wedi nodi sawl maes i'w hystyried wrth adeiladu swyddogaeth oruchwyllo gref i'r rheoleiddiwr. Mae'r rhain yn cynnwys:

- Dylai'r rheoleiddiwr ymgynghori'n gyhoeddus ac yna cyhoeddi un ddogfen gyffredinol sy'n disgrifio ei ddull goruchwyllo. Dylai'r rheoleiddiwr wneud yn glir bod cydymffurfio â'r gyfraith, ac ag amodau trwydded Penodi, yn gyfrifoldeb y cwmni, nid y goruchwyllydd.
- Dylai trwyddedau penodi cwmni dŵr gynnwys rhwymedigaeth sengl, ddiamwys i ddelio â'r rheoleiddiwr mewn ffordd agored a chydweithredol.
- Dylai arweinyddiaeth y rheoleiddiwr sicrhau bod arferion gorau mewn goruchwyliaeth yn cael eu rhannu, a chymerir barn gyson. Gallai hyn gynnwys sefydlu swyddogaeth oruchwyllo ansawdd fach ar gyfer goruchwyllo.
- Dylai'r rheoleiddiwr allu recriwtio a chadw'r staff cywir i gynnal y dull goruchwyllo yn effeithiol, gan gynnwys arbenigedd peirianeg ac ariannol o safon uchel. Bydd hyn fod angen hyblygrwydd mewn graddfeydd cyflog, a darparu llwybrau gyrfa effeithiol fel y gellir cadw arbenigedd.

⁴⁴ Ofwat, '[Independent commission on the water sector regulatory system call for evidence - Ofwat response](#)', 2025

- Dylai deddfwriaeth roi dyletswydd glir, barhaus i'r rheoleiddiwr 'gynnal trefniadau ar gyfer goruchwyllo cwmnïau rheoledig.' Byddai hyn yn berthynol i ddeddfwriaeth sy'n berthnasol i'r rheoleiddwyr gwasanaethau ariannol.
- Dylai'r rheoleiddiwr weithredu'n effeithlon a rhoi sylw i'r baich ar gwmnïau, yn ddarostyngedig i'w ddyletswyddau a'i amcanion statudol cyffredinol. Dylid ymchwilio, defnyddio a gwella'n barhaus i dechnoleg i gefnogi goruchwyliaeth ('SupTech').
- Er mwyn cefnogi ei swyddogaeth oruchwyllo, dylai'r rheoleiddiwr sicrhau bod uwch arbenigedd peirianeg ac ariannol yn bresennol ar ei Fwrdd. Byddai hyn ar lefel Weithredol.

Argymhelliad 19: Dylai'r rheoleiddiwr sicrhau bod cyllid yn cael ei gyfeirio'n briodol at adnewyddu asedau trwy ddiffinio a neilltuo gwariant cyfalaf sylfaenol (cynnal a chadw cyfalaf), gwariant gweithredol sylfaenol a lwfansau gwariant cyfalaf gwella'n glir. Mae hyn yn berthnasol i Gymru a Lloegr.

107. Byddai hyn yn newid o'r dull 'totex' presennol a gyflwynodd Ofwat yn Adolygiad Prisiau 2014. Bwriad hyn oedd rhoi hyblygrwydd a chymhelliad i gwmnïau ddod o hyd i'r ffordd fwyaf effeithlon o wella. Ym marn y Comisiwn, fodd bynnag, mae'n peryglu bod cwmnïau yn cael eu cymell i danwario ar adnewyddu asedau. Mae hyn oherwydd, trwy danwario yn erbyn cynnal cyfalaf yn eu lwfans totex (sy'n cael ei gyfrif fel 'arbedion effeithlonrwydd'), gallant wario'r cyllid heb ei ddefnyddio ar gostau eraill mewn mannau eraill neu ei ddosbarthu fel difidendau. Byddai argymhelliad y Comisiwn yn cywiro hyn ac yn sicrhau bod buddsoddiad priodol yn cael ei wneud i fodloni gofynion cynnal a chadw seilwaith asedau.
108. Byddai mwy o sicrwydd yn y maes hwn yn cael ei gefnogi gan y dull tymor hwy a ddarperir drwy ddiwygio'r diwydiant dŵr (Argymhelliad 3) a chyflwyno dull mwy peirianeg ac iechyd asedau gan ddull goruchwyllo'r rheoleiddiwr (Argymhelliad 18) a'r newid a argymhellir ym Mhennod 7 i fapio asedau a safonau (Argymhelliad 67) ac i'r fframwaith Cyflawnadwy Rheoli Prisiau (PCD)

Argymhelliad 20: Ar ôl sefydlu methodoleg newydd ar gyfer asesu cyflwr asedau a bywyd disgwylidig, dylai'r rheoleiddiwr ystyried rhinweddau cysylltu ffo RCV yn agosach â dibrisiant economaidd asedau. Mae hyn yn berthnasol i Gymru a Lloegr.

109. Byddai fframwaith newydd ar gyfer asesu oedran a chyflwr asedau (Argymhelliad 67) yn rhoi'r offer i'r rheoleiddiwr asesu'n fwy cywir anghenion dibrisiant a chynnal a chadw cyfalaf. Dylai'r rheoleiddiwr ystyried a ddylai, yng nghyd-destun y fframwaith hwn, RCV fod yn fwy penodol â mesur o

gyflwr asedau a dibrisiant ar draws y sylfaen asedau gyfan i leihau'r risg bod cwmnïau'n cael eu tanariannu ar gyfer adnewyddu asedau

Argymhelliad 21: Dylai'r rheoleiddiwr dynnu'r QAA yn ôl. Mae hyn yn berthnasol i Gymru a Lloegr.

110. Byddai hyn yn golygu nad yw cwmnïau bellach yn cael eu gwobrwyo na'u cosbi yn seiliedig ar ba mor agos mae eu cynlluniau busnes yn cyd-fynd â disgwyliadau Ofwat. Byddai argymhelliad y Comisiwn yn dileu'r cymhelliant gwyrddedig y mae cwmnïau'n eu hwynebu i beidio ag adrodd am 'fwlch anweledig' rhwng eu cynigion cynllun busnes a'r hyn sydd ei angen arnynt yn ymarferol i'w wario, er enghraifft, ar adnewyddu asedau.

Argymhelliad 22: Dylai'r rheoleiddiwr adolygu'r fframwaith cymhellion perfformiad i resymoli nifer gyffredinol yr ymrwymadau Perfformiad a gwneud eu gwobrau ODI cyfatebol, cosbau ac enillion mewn perygl yn glir. Mae hyn yn berthnasol i Gymru a Lloegr

111. Byddai hyn yn dod â mwy o sicrwydd i gwmnïau am y tebygolrwydd o gyflawni eu hymrwymadau perfformiad (PC) ac felly lefel canlyniadol yr enillion mewn perygl. Byddai llai o Ymrwymadau Perfformiad – wedi eu gosod yn fwy realistig - yn cynnig fframwaith gyda mwy o ffocws, sy'n haws i gwmnïau a buddsoddwyr ei lywio.
112. Mae'n farn y Comisiwn mai dim ond cyfrifiaduron cyffredin y dylai fod yna, fel bod y fframwaith hwn yn cymell cwmnïau i ganolbwyntio ar draws y meysydd perfformiad allweddol y dylai pob cwmni fod yn eu cyflawni.
113. Byddai mapio cliriach o wobrau a chosbau i ddychwelyd yn cymell cwmnïau i gyflawni ar draws eu holl gyfrifiaduron personol. Byddai hyn hefyd yn lleihau enillion mewn perygl i'r sector, ac yn cefnogi'r amcan cyffredinol o yrru perfformiad sector cyfan i fyny a denu buddsoddwyr risg isel, enillion isel. Byddai lleihau dyblygu rhwng cyfrifiaduron a gorfodi hefyd yn dileu gorgyffwrdd ar draws y drefn reoleiddiol fel bod cymhellion cyffredinol cwmnïau yn eu hwynebu, ar gyfer perfformiad amgylcheddol ac ansawdd dŵr, yn glir i'w deall.

Argymhelliad 23: Dylai llywodraeth y DU ystyried darparu cyfrifoldeb i'r CMA i osod methodoleg WACC gyffredin ar gyfer ar draws sectorau a reoleiddir yn y DU. Mae hyn yn cynnwys y sector dŵr yng Nghymru a Lloegr.

114. Byddai hyn yn alinio'r WACC ar gyfer y sector dŵr yn Lloegr â sectorau rheoledig eraill a thrwy hynny ei gwneud yn fwy cystadleuol wrth ddenu buddsoddiad. Mae'r Comisiwn o'r farn y dylai'r CMA hefyd ystyried diweddarau elfennau perthnasol WACC yn flynyddol. Byddai hyn yn gwella ymateb enillion a gynigir yn sectorau a reoleiddir yn y DU i symudiadau'r farchnad ac amodau economaidd. Dylai hefyd liniaru unrhyw fanteision y

gallai un sector eu mwynhau dros un arall a allai godi oherwydd lle mae adolygiadau prisiau yn disgyn yn y cylch economaidd.

Argymhelliad 24: Dylai Defra newid natur y broses anghydfod CMA ar gyfer cwmnïau dŵr o ailbenderfyniadau i weithdrefn apêl safonol, yn unol â sectorau eraill. Mae hyn yn berthnasol i Gymru a Lloegr

115. Byddai hyn yn arwain at ddull mwy effeithlon, cyflymach a llai costus o ddatrys anghydfodau. Byddai'n alinio'r sector dŵr â sectorau eraill, fel ynni, systemau talu a thelathrebu, a byddai'n lleihau ansicrwydd i fuddsoddwyr.

5.2 Rheoleiddio amgylcheddol

116. Mae angen rheoleiddio amgylcheddol i ddiogelu'r amgylchedd rhag gweithgareddau niweidiol. Mae'r rheoleiddwyr amgylcheddol yn cyflawni'r cyfrifoldeb hwn trwy gyhoeddi trwyddedau a thrwyddedau amgylcheddol, monitro a gorfodi cydymffurfiaeth. Fel llawer o sectorau rheoledig eraill, mae monitro y diwydiant dŵr yn dibynnu'n helaeth ar system o Hunan-Monitro Gweithredwyr (OSM). O dan y drefn hon, mae cwmnïau'n cymryd samplau dŵr mewn gwaith trin dŵr gwastraff a'u cyflwyno i'r EA neu CNC.
117. Mae'r Comisiwn wedi clywed nad yw'r fframwaith presennol ar gyfer rheoleiddio amgylcheddol wedi goruchwyllo'n diogelu'r amgylchedd yn ddigonol.⁴⁵ Adlewyrchir hyn mewn diffyg ymddiriedaeth y cyhoedd.⁴⁶ Mae pryderon penodol sydd wedi'u codi yn ymwneud ag effeithiolrwydd y drefn fonitro, diffyg goruchwyliaeth reoleiddiol ar weithgarwch slwtsh, gorfodi araf mewn achos o ddiffyg cydymffurfio, a chynhwysedd annigonol a gallu technolegol ar ran y rheoleiddwyr amgylcheddol.⁴⁷

Monitro'r Diwydiant Dŵr

Argymhelliad 25: Dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru ac yng Nghymru ddiwygio'r system o Hunan-Fonitro Gweithredwyr yn sylweddol. Dylai ddatblygu dull cryfach o fonitro, gan ddefnyddio mwy o ddigideiddio, awtomeiddio, tryloywder cyhoeddus, sicrwydd trydydd parti ac arolygiadau dan arweiniad cudd-wybodaeth

118. Mae'r Comisiwn yn credu bod y gyfundrefn OSM yn ffactor sylweddol sy'n cyfrannu at ddiffyg ymddiriedaeth mewn rheoleiddio amgylcheddol. Felly, mae wedi dod i'r casgliad bod angen dull newydd, a llawer mwy tryloyw o fonitro cydymffurfiaeth cwmnïau dŵr â safonau amgylcheddol.

⁴⁵ Ymatebion Galwad am Dystiolaeth, 2025

⁴⁶ Ymatebion Galwad am Dystiolaeth, 2025

⁴⁷ Defra, Asiantaeth yr Amgylchedd, Cyfoeth Naturiol Cymru, Llywodraeth Cymru, Emma Hardy AS 'Environmental permit reforms to empower regulators to slash business red tape - GOV.UK', 2025 ; Water UK, 'Water UK A Reset for Water - Response to the Independent Water Commission's Call for Evidence' 2025

Argymhelliad 26: Dylai Llywodraeth y DU adolygu'r dull o Fonitro Ansawdd Dŵr Parhaus. Dylai'r adolygiad hwn werthuso effeithiolrwydd a gwerth am arian y monitorau hyn, gyda'r bwriad o wella cost-effeithlonrwydd trwy fabwysiadu datblygiadau technolegol

119. Mae'r Comisiwn hefyd wedi ystyried y defnydd o Fonitro Ansawdd Dŵr Parhaus ar gyfer asesu llygryddion o ollyngiadau gorlif stormydd. Mae'n cytuno mai asesu effeithiau, yn hytrach na chyfeintiau, yw'r dull priodol. Fodd bynnag, mae'n ystyried y gellid gwneud gwelliannau i gynyddu cost-effeithlonrwydd trwy fabwysiadu datblygiadau technolegol.

Slwtsh

Argymhelliad 27: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru dynhau goruchwyliaeth reoleiddiol ar weithgarwch slwtsh drwy symud trin, storio a defnyddio slwtsh i'r Rheoliadau Trwyddedu Amgylcheddol.

120. Mae'r Comisiwn hefyd yn credu bod angen mwy o ddiogelu'r amgylchedd i fynd i'r afael ag effaith halogion modern a allai fod yn bresennol mewn slwtsh.⁴⁸ Dylai hyn roi mwy o sicrwydd i'r cyhoedd ac i ffermwyr sy'n derbyn slwtsh.

Gorfodaeth

Argymhelliad 28: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru weithredu darpariaethau sancsiynau sifil yn Neddf Dŵr (Mesurau Arbennig) 2025 a fydd yn ehangu pecyn cymorth y rheoleiddiwr i alluogi gorfodi'n gyflymach.

Argymhelliad 29: Dylai'r EA gyflymu eu hymdrechion i ddod â datrysiadau i achosion gorfodi hirdymor i ystyried budd y cyhoedd o gyflawni cyfiawnder ar gyfer unrhyw droseddau hanesyddol

121. O ran gorfodaeth, mae'r Comisiwn yn croesawu diwygiadau diweddar mewn perthynas â chosbau sifil. Mae'n credu y dylid gweithredu'r darpariaethau perthnasol cyn gynted â phosibl i ddarparu'r pwerau gorfodi sydd eu hangen ar y rheoleiddiwr. Mae'r Comisiwn o'r farn bod gorfodi cyflym er budd y cyhoedd, ac nad yw hyn yn cael ei wasanaethu gan yr ôl-groniad presennol o gamau gorfodi.⁴⁹

Capasiti a gallu

⁴⁸ Tŷ'r Cyffredin, 'Water Quality in Rivers', 2022; Water UK, 'Water UK A Reset for Water - Response to the Independent Water Commission's Call for Evidence', 2025; Ymateb yr Ymddiriedolaeth Bysgota i'r alwad am dystiolaeth, 2025

⁴⁹ Ymatebion eNGO i'r Alwad am Dystiolaeth; Gweithredu Afonydd a Syrffwyr yn Erbyn Carthffosiaeth, [Joint Submission to the Independent Water Commission](#)

Argymhelliad 30: Dylai'r rheoleiddiwr gyflymu weithrediad rhaglenni digidol yn sylweddol er mwyn cefnogi gweithgareddau gorfodaeth a chydymffurfiad tryloyw a arweinir gan gudd-wybodaeth

Argymhelliad 31: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru gymryd camau i sicrhau adennill costau llawn o'r diwydiant i sicrhau bod y gwasanaeth rheoleiddio yn hunangynhaliol ac yn unol â'r egwyddor llygrydd yn talu

Argymhelliad 32: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru sicrhau bod gan eu rheoleiddwyr bwerau digonol, hyblygrwydd gweithredol a'r gallu i recriwtio a chadw staff technegol o ansawdd uchel. Dylai hyn gynnwys sefydlu'r rheoleiddiwr newydd y tu allan i reolaethau cyflog y sector cyhoeddus.

122. Mae'r Comisiwn yn cydnabod bod y rheoleiddwyr amgylcheddol yng Nghymru a Lloegr wedi cael eu heffeithio yn y gorffennol gan heriau capasiti a gallu.⁵⁰ Mae hyn wedi rhwystro eu gallu i oruchwylio cydymffurfiaeth â safonau amgylcheddol yn y diwydiant dŵr. Mae'r Comisiwn yn credu y dylid ehangu capasiti a gallu'r rheoleiddiwr. Mae hyn yn gofyn am fodel cyllido mwy diogel i ehangu capasiti. Mae'r Comisiwn yn credu bod angen gweithredu uchelgeisiol hefyd i harneisio arloesiadau technolegol i wella gallu.

5.3: Rheoleiddio dŵr yfed

123. Mae dŵr yfed yn y DU ymhlith y mwyaf diogel yn y byd. Mae gan y rheoleiddiwr dŵr yfed ddyletswyddau statudol i sicrhau ansawdd a digonolrwydd cyflenwadau dŵr yfed cyhoeddus. Mae safonau dŵr yfed wedi'u nodi mewn deddfwriaeth. Mae cynhyrchion a ddefnyddir yn y seilwaith dŵr yfed angen cymeradwyaeth gan y DWI, yn unol â Rheoliad 31 o'r Rheoliadau Cyflenwi Dŵr.
124. Mae gan Gymru a Lloegr safonau dŵr yfed llym, y mae cwmnïau dŵr yn eu bodloni'n gyson.⁵¹ Er mwyn cynnal hyn ar gyfer y dyfodol, mae'r Comisiwn yn credu bod angen gweithredu. Mae wedi clywed 3 pryder eang mewn perthynas â dŵr yfed. Yn gyntaf, bod risgiau sy'n dod i'r amlwg yn golygu y gallai fod angen diweddarau safonau dŵr yfed.⁵² Yn ail, bod cyfyngiadau i bwerau DWI, gan gynnwys mewn perthynas â gweithredwyr trydydd parti.⁵³ Yn drydydd, bod diffyg gallu i brofi cynhyrchion newydd yn unol â Rheoliad

⁵⁰ Senedd y DU, 'Environment Agency: Enforcement Budget' 2022; Cyfoeth Naturiol Cymru, 'Pwyllgor CCEI, Cyfoeth Naturiol Cymru - Craffu Blyneddol 2023-24', 2024

⁵¹ Arolygiaeth Dŵr Yfed, https://dwi-production-files.s3.eu-west-2.amazonaws.com/wp-content/uploads/2024/08/07103814/E03067866_DWI-Public-water-supplies-in-England-2023_Accessible_v2-1.pdf, 2024; Arolygiaeth Dŵr Yfed, [Drinking Water 2023: The Chief Inspector's report for drinking water in Wales](#), 2024

⁵² Arolygiaeth Dŵr Yfed, [Recommendations-and-full-report-of-the-advisory-group-Dec-2024.pdf](#), 2025

⁵³ Ymateb yr Arolygiaeth Dŵr Yfed i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025. [Independent Water Commission: review of the water sector - DWI Summary Response - Drinking Water Inspectorate](#)

31 yn mygu arloesedd.⁵⁴ Gan adlewyrchu'r pryderon hyn, mae'r Comisiwn yn gwneud 4 argymhelliad mewn perthynas â dŵr yfed.

Argymhelliad 33: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru sicrhau bod proses effeithiol ar waith ar gyfer adolygu a diweddarau safonau dŵr yfed yn rheolaidd.

125. Nid yw'r safonau dŵr yfed wedi'u diweddarau ers 2018. Mae'r Comisiwn yn credu y dylai diweddarau'r safonau hyn yn unol ag argymhellion Grŵp Cyngori DWI fod yn flaenoriaeth

Argymhelliad 34: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru gyflwyno pwerau i gryfhau pecyn cymorth y rheoleiddiwr mewn perthynas â dŵr yfed, gan gynnwys estyniad o'i bwerau i gwmpasu pob gweithredwr trydydd parti, a phwerau i osod cosbau ariannol yn uniongyrchol.

126. Byddai gweithredwyr trydydd parti yn cynnwys unrhyw un sy'n adeiladu, gosod, gweithredu, cysylltu, neu sydd ag unrhyw gyfrifoldeb yn cyflenwi, rheoli neu gynnal a chadw a gwasanaethau system cyflenwi dŵr. Ar hyn o bryd nid oes gan DWI unrhyw bwerau statudol i reoleiddio darparwyr trydydd parti oni bai eu bod yn ymwneud â chyflenwi dŵr sy'n anaddas i'w fwyta gan bobl.

Argymhelliad 35: Dylai'r rheoleiddiwr, y diwydiant dŵr a llywodraethau'r DU a Chymru sicrhau ac ehangu gwasanaethau profi Rheoliad 31 ar gyfer cynhyrchion dŵr yfed

127. Mae'r Comisiwn o'r farn y byddai ehangu capasiti labordy'r DU i berfformio profion Rheoliad 31 yn cael ei groesawu ac mae'n argymhell bod Water UK yn parhau i archwilio opsiynau i nodi labordy gyda'r gyfres lawn o alluoedd profi Rheoliad 31. Ochr yn ochr â hyn, dylai'r DWI archwilio cyfleoedd ar gyfer cysoni ag awdurdodaethau eraill, lle mae ganddynt gyfundrefnau tebyg ar gyfer cymeradwyo cynhyrchion.

5.4 Adnoddau dŵr

128. Mae gan gwmnïau dŵr ddyletswydd statudol i ddarparu cyflenwad dŵr parhaus i'w cwsmeriaid. Mae'n ofynnol iddynt baratoi, cyhoeddi a chynnal cynlluniau sy'n nodi sut maent yn bwriadu sicrhau cyflenwad diogel o ddŵr yn eu hardal, dros y 25 mlynedd nesaf. Fel rhan o hyn, rhaid i gwmnïau dŵr ragweld cyflenwad a galw a gosod opsiynau i lenwi unrhyw ddiffyg.
129. Mae pwysau ar adnoddau dŵr yn cynyddu, gan gynnwys tywydd sych hir a phoblogaeth sy'n tyfu.⁵⁵ Mae rheoli diffygion yn gofyn am weithredu ar y cyflenwad o ddŵr a'r galw amdano.

⁵⁴ Ymgysylltiad â'r Comisiwn, 2025; Ymatebion i alwad am dystiolaeth, 2025

⁵⁵ Ymgysylltiad â'r Comisiwn, 2025; Ymatebion i alwad am dystiolaeth, 2025

130. Ar yr ochr gyflenwi, mae'r Comisiwn wedi clywed pryderon am fwllch rhwng cynllunio a chyflenwi seilwaith newydd
131. Mae'r Comisiwn hefyd wedi clywed pryderon am effeithiau tynnu anghynnaladwy. Yn ogystal, mae rhanddeiliaid hefyd wedi nodi lefelau annerbyniol o ollyngiadau o asedau sy'n methu.⁵⁶
132. Ar ochr y galw, mae'r Comisiwn yn deall bod gan y cyhoedd ddealltwriaeth wael o'u lefel bresennol o ddefnydd dŵr. Mae rhanddeiliaid wedi nodi bod angen gwneud mwy i ysgogi defnydd mwy effeithlon o ddŵr, gan aelwydydd a busnesau, gan gynnwys trwy fesuryddion clyfar a strwythurau tariffau.⁵⁷ Tynnodd rhanddeiliaid sylw at rwystrau rheoleiddiol i fabwysiadu seilwaith ailddefnyddio dŵr.⁵⁸ Dyma lle mae'r dŵr a ddefnyddir yn cael ei gasglu, ei drin, ac yna'n ailddefnyddio, er enghraifft, i fflysio toiledau.
133. Mae'r Comisiwn yn credu bod angen ymdrechion cydgysylltiedig i baratoi ar gyfer dyfodol sychach. Dylai Strategaeth Dŵr Genedlaethol newydd gryfhau cyfeiriad strategol hirdymor ar gyfer cyflenwad dŵr. Dylai cynllunwyr system ranbarthol yn Lloegr a chynllunydd system genedlaethol yng Nghymru alluogi cynllunio gwell o amgylch y galw a'r cyflenwad ymhellach. Ochr yn ochr â'r rhain, mae'r Comisiwn yn credu bod angen mesurau penodol i hyrwyddo defnydd mwy effeithlon o ddŵr gan aelwydydd a busnesau. Felly, mae'n gwneud 5 argymhelliad mewn perthynas ag adnoddau dŵr.

Argymhelliad 36 – Mae'r Comisiwn yn argymhell i Lywodraethau'r DU a Chymru wella goruchwyliaeth reoleiddiol ar weithgarwch tynnu dŵr yn y diwydiant dŵr trwy ei ddod o dan y Gyfundrefn Trwyddedu Amgylcheddol.

134. Dylai trosglwyddo i'r Gyfundrefn Trwyddedu Amgylcheddol gryfhau rheoleiddio tynnu, gan helpu i fynd i'r afael â thynnu anghynnaladwy. Byddai hefyd yn darparu mecanwaith mwy hyblyg i gefnogi twf a chyflenwi adnoddau dŵr.

Argymhelliad 37: Dylai llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru gyflymu ymdrechion i leihau'r defnydd o ddŵr mewn cartrefi drwy gyflwyno mesuryddion clyfar gorfodol ar gyfer ystod ehangach o amgylchiadau.

135. Mae'r defnydd o fesuryddion dŵr clyfar wedi cael ei ddangos fel offeryn allweddol wrth reoli'r galw.⁵⁹ Byddai mwy o ddefnydd oddi ar fesuryddion clyfar gorfodol yn galluogi dull mwy systematig o osod. Fel rhan o hyn, dylai llywodraethau'r DU a Chymru gynnal asesiadau effaith ac archwilio cyflwyno

⁵⁶ Ymatebion i alwad am dystiolaeth, 2025

⁵⁷ [Understanding attitudes towards Smart Water Meters - CCW](#); Ymgysylltiad â'r Comisiwn

⁵⁸ Ofwat, [Environmental incentives to support more water efficient new homes - Ofwat](#), (Gwyliwyd 16 Mehefin 2025)

⁵⁹ [Water+reuse+in+new+homes+-+business+case+report.pdf](#)

cynlluniau cymorth i amddiffyn y rhai mwyaf agored i niwed mewn cymdeithas i liniaru effeithiau costau.

Argymhelliad 38: Dylid newid strwythurau tariff i ysgogi effeithlonrwydd dŵr. Gallai hyn gynnwys cael gwared ar dariffau bloc sy'n gostwng ar gyfer defnydd nad ydynt yn gartref.

Argymhelliad 39: Dylid cyhoeddi safonau ar gyfer cyflwyno mesuryddion clyfar yn y farchnad nad yw'n gartref yng Nghymru a Lloegr.

136. Dylai'r rheoleiddiwr adolygu tariffau cyfanwerthol busnes, gyda'r bwriad o sicrhau eu bod yn dryloyw ac yn cefnogi amcanion effeithlonrwydd dŵr. Mae'r ffocws ar dariffau bloc sy'n gostwng yn adlewyrchu'r ffaith bod y rhain yn lleihau cost ymylol dŵr wrth i'r defnydd godi, a allai ddigalw busnesau rhag defnyddio dŵr yn effeithlon. Ar ben hynny, mae'r Comisiwn yn cydnabod bod cwmnïau dŵr eisoes wedi cytuno i gynlluniau cyflwyno mesuryddion clyfar sylweddol ar gyfer busnesau. Fodd bynnag, mae angen safonau i sicrhau bod mesuryddion clyfar yn rhyngweithredol o fewn ac ar draws gwahanol gwmnïau, ac mae angen canllawiau cliriach ar sut y dylid blaenoriaethu defnyddwyr â gwahanol lefelau o alw ar draws cwmnïau.

Argymhelliad 40: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru weithio gyda'u rheoleiddwyr i ddatblygu fframwaith polisi a rheoleiddio newydd i ysgogi mabwysiadu seilwaith ailddefnyddio dŵr yn y marchnadoedd cartrefi a marchnadoedd nad ydynt yn aelwydydd.

137. Mae angen cael gwared ar rwystrau rheoleiddio er mwyn gyrru effeithlonrwydd dŵr, gan gynnwys mabwysiadu seilwaith ailddefnyddio dŵr. Bydd hyn yn darparu signalau cliriach i ddatblygiad cartrefi a rhai nad ydynt yn aelwydydd mewn perthynas â mabwysiadu mesurau effeithlonrwydd dŵr gan gynnwys systemau ailddefnyddio dŵr. Mae sectorau fel canolfannau data, swyddfeydd, ysbytai, a pharciau manwerthu yn cyflwyno potensial ailddefnyddio uchel. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod cynlluniau ailddefnyddio dŵr ar raddfa gymunedol yn fwy cost-effeithiol, gyda gostyngiad mewn cost wrth i faint y datblygiad gynyddu.⁶⁰ Gall defnyddwyr dŵr mawr gael eu cyfyngu rhag cyflenwadau dŵr cyhoeddus oherwydd sychder neu straen dŵr.

5.5 Fforddiadwyedd a diogelu defnyddwyr

138. Mae amddiffyniadau defnyddwyr ar waith ar draws y sector dŵr i amddiffyn defnyddwyr rhag triniaeth annheg a lefelau gwasanaeth gwael. Mae'r cyfrifoldeb am sicrhau bod safonau gwasanaeth yn cael eu bodloni ar hyn o bryd yn gorwedd ar Ofwat. Mae biliau dŵr yn cael eu rheoli gan Ofwat ond yn amrywio yn ôl cwmni dŵr. Mae cwmnïau dŵr yn cynnig cynlluniau

⁶⁰ Cyngor Defnyddwyr Dŵr, [Water Matters 2025](#),

statudol a gwirfoddol i gefnogi aelwydydd incwm isel nad yw biliau yn fforddiadwy. Mae'r Cyngor Defnyddwyr ar gyfer Dŵr (CCGC) yn gorff annibynnol sy'n eirioli dros ddefnyddwyr ac yn cynnig cyngor iddyn nhw.

139. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod lefelau ymddiriedaeth a boddhad defnyddwyr yng nghost ac ansawdd y gwasanaethau a ddarperir gan gwmnïau dŵr yn isel ar hyn o bryd⁶¹ Mae'n credu bod hyn yn dystiolaeth bod y fframwaith rheoleiddio presennol yn annigonol. Mae rhanddeiliaid wedi tynnu sylw at nifer o ddiffygion, gan gynnwys diffygion ym mecanwaith cymhelliant Ofwat i wella darpariaeth gwasanaeth a'i ymagwedd at fonitro safonau; rhwystrau i gael cymorth ariannol ac amrywiad yn lefelau'r cymorth hwnnw; a chwestiynau ynghylch effeithiolrwydd CCGC yn ei rôl fel eiriolwr defnyddwyr.⁶²
140. Gan adlewyrchu'r pryderon hyn, mae'r Comisiwn yn gwneud 45 argymhelliad mewn perthynas â fforddiadwyedd ac amddiffyniadau defnyddwyr.

Argymhelliad 41: Dylai'r rheoleiddiwr gryfhau'r cymhelliant C-Mex i adlewyrchu profiad y cwsmer yn well a symud i ddull goruchwyllo monitro cyflwr y drwydded sy'n canolbwyntio ar y cwsmer.

141. Mae sgoriau C-Mex yn seiliedig ar arolygon a gynhaliwyd gan Ofwat i asesu boddhad cwsmeriaid gyda chwmnïau dŵr. Yn seiliedig ar y sgoriau hyn, mae cwmnïau dŵr yn derbyn gwobrau neu'n wynebu cosbau. Mae tystiolaeth yn dangos nad yw hyn wedi gyrru gwelliannau mewn gwasanaeth cwsmeriaid, sy'n awgrymu bod angen metrig mwy cadarn, gwrthrychol⁶³ Mae'r amod trwydded sy'n canolbwyntio ar y cwsmer hefyd yn nodi egwyddorion ar gyfer safonau uchel o wasanaeth cwsmeriaid y disgwylir i gwmnïau eu darparu. Mae'r Comisiwn yn credu y dylai monitro cydymffurfiaeth â'r amod hwn symud i ddull goruchwyllo, er mwyn sicrhau ei fod yn cael ei weithredu'n effeithiol.

Argymhelliad 42: (Lloegr) Dylai Llywodraethau y DU ymgynghori ar gyflwyno tariffau cymdeithasol cenedlaethol gyda meini prawf cymhwysedd a lefelau cymorth cyson.

Argymhelliad 43 (Cymru): Dylai Llywodraeth Cymru adolygu'r cynlluniau tariffau cymdeithasol presennol a ddarperir gan y ddau gwmni yng Nghymru ac ystyried diwygiadau i sicrhau eu bod yn darparu canlyniadau teg

⁶¹ Cyngor Defnyddwyr Dŵr, [Water Matters 2025](#), 2025,

⁶² Ymgysylltiad eNGO â'r Comisiwn, 2025; Ymatebion i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025; Cyngor Defnyddwyr Dŵr, '[Households urged to tap into water company support](#)',

⁶³ Ofwat, [Accent report for Ofwat: C-Mex and D-Mex](#), 2024; [Consumer Council for Water response to the Call for Evidence](#), 2025; Ymatebion Yorkshire Water a United Utilities i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

142. Mae'r Comisiwn yn cydnabod bod defnyddwyr mewn gwahanol ranbarthau yn derbyn gwahanol lefelau o gymorth fforddiadwyedd trwy dariffau cymdeithasol.⁶⁴ Mae'r Comisiwn yn credu, o ystyried lefel a llwybr biliau yn y dyfodol a graddfa'r amrywiad yn y tariffau cymdeithasol presennol, bod cynllun tariff cymdeithasol cenedlaethol yn cael ei gyfiawnhau, gan nodi eu bodolaeth mewn sectorau eraill. Mae dyluniad cynllun cenedlaethol, a'r effeithiau dosbarthu, ym marn y Comisiwn yn benderfyniad i lywodraeth y DU a Chymru.

Argymhelliad 44: ylai llywodraethau'r DU a Chymru ystyried a ddylid trosi'r Cyngor Defnyddwyr ar gyfer Dŵr yn Ombwdsmon Dŵr gorfodol newydd.

Argymhelliad 45: Dylai'r llywodraeth ystyried trosglwyddo swyddogaethau eiriolaeth CCGC i Gyngor ar Bopeth, gan ddarparu llais cryfach i gwsmeriaid, y mae'n ofynnol i'r rheoleiddiwr dŵr ymateb iddo.

143. Mae'r Comisiwn yn credu bod nifer cynyddol o gwynion cwsmeriaid a wneir i gwmnïau dŵr, ynghyd â nifer cynyddol nad yw cwmnïau dŵr yn eu datrys, yn tynnu sylw at yr angen i gryfhau'r cynllun iawndal presennol. Byddai gwneud gwasanaeth ombwdsmon newydd yn orfodol yn sicrhau bod pob cwmni dŵr yn cofrestru i'r gwasanaeth ac felly yn rhoi'r un lefel warantedig o amddiffyniad i bob cwsmer dŵr. Mae'r Comisiwn yn cydnabod y byddai gwasanaeth o'r fath yn creu tensiwn gyda'r swyddogaethau eiriolaeth presennol sy'n eistedd o fewn CCGC. Mae'r Comisiwn yn credu y dylai'r llywodraeth ystyried trosglwyddo'r swyddogaethau hyn i Gyngor ar Bopeth.

Pennod 6: Strwythurau cwmni, perchnogaeth, llywodraethu a rheoli

Mae argymhellion ym mhennod 6 o'r adroddiad wedi'u cynllunio i sicrhau bod buddiannau cwmnïau dŵr preifatedig yn cyd-fynd â budd y cyhoedd. Mae hyn yn angenrheidiol er mwyn sicrhau bod lles cyhoeddus dŵr mewn dwylo cyfrifol ac mae'n hanfodol i adfer ymddiriedaeth y cyhoedd yn y sector

6.1 Perchnogaeth a llywodraethu

144. Ochr yn ochr â rheoleiddio cryf, mae perchnogaeth gyfrifol a llywodraethu da cwmnïau dŵr yn bwysig er mwyn sicrhau eu perfformiad wrth gyflawni i ddefnyddwyr ac i'r amgylchedd.

⁶⁴ Ymateb Cyngor ar Bopeth i Alwad am Dystiolaeth, 2025

Perchnogaeth a pherfformiad cwmni

145. Ar breifateiddio, rhestrwyd y 10 cwmni dŵr a charthffosiaeth ar Gyfnewidfa Stoc Llundain. Ers hynny, bu newidiadau sylweddol mewn perchnogaeth, gyda dim ond 3 cwmni yn dal i fod wedi'u rhestru.⁶⁵ Mae gan un cwmni (Dŵr Cymru Welsh Water) fodel nid-er-elw; mae'r cwmnïau sy'n weddill yn cael eu rhedeg ar sail er elw.
146. Mae'r Comisiwn yn cydnabod bod budd cyhoeddus cyfreithlon ym modelau perchnogaeth cwmnïau dŵr. Yn unol â'i gylch gorchwyl, nid yw wedi ystyried newidiadau perchnogaeth a fyddai'n gofyn am ddefnyddio arian cyhoeddus. Mae wedi canolbwyntio ar y cysylltiad rhwng model perchnogaeth a pherfformiad, y risgiau i ddiddordeb y cyhoedd o fodelau for-elw presennol, ac a oes angen offer ychwanegol ar gyfer rheoleiddwyr i reoli'r risgiau hynny.
147. Mae'r Comisiwn wedi clywed barn amrywiol ar ba raddau y mae modelau perchnogaeth yn effeithio ar berfformiad cwmnïau ac mae modelau er elw yn peri risgiau i ddiddordeb y cyhoedd – mewn 4 maes allweddol:
- Elw wrth ddarparu dŵr a dŵr gwastraff: mae rhai rhanddeiliaid wedi mynegi pryderon ynghylch gallu Ofwat i sicrhau nad yw gwneud elw yn digwydd ar draul cyfrifoldebau i ddefnyddwyr a'r amgylchedd.⁶⁶ Mae eraill yn nodi nad yw perfformiad o reidrwydd yn cael ei wella o dan fodelau perchnogaeth nid-er-elw neu amgen.⁶⁷
 - Rhestru cyhoeddus yn erbyn 'preifat' (h.y. perchnogaeth heb ei restru): mae rhai rhanddeiliaid wedi awgrymu y dylid rhestru pob cwmni dŵr preifat, er elw, gan dynnu sylw at fanteision fel mwy o dryloywder ac atebolrwydd.⁶⁸ Mae rhai buddsoddwyr, yn y cyfamser, wedi cwestiynu a fyddai gan farchnadoedd ecwiti cyhoeddus ddigon o ddyfnder i ariannu'r buddsoddiad angenrheidiol ar gost rhesymol.⁶⁹
 - Mathau penodol o fuddsoddwyr preifat a'r cerbydau buddsoddi maen nhw'n eu defnyddio: mae llawer o randdeiliaid yn gweld bod buddsoddwyr fel cronfeydd ecwiti preifat wedi mynd i mewn i'r sector gyda'r nod o dynnu enillion afresymol dros orwelion byr.⁷⁰ Mae eraill wedi nodi datblygiad cronfeydd ecwiti preifat gyda gorwelion hirach sy'n arbenigo mewn seilwaith.⁷¹ Er bod rhai rhanddeiliaid wedi codi pryderon ynghylch securitisation yn cael ei ddefnyddio i hwyluso lefelau

⁶⁵ Y Comisiwn Dŵr Annibynnol, Galwad am Dystiolaeth: Comisiwn Annibynnol ar System Rheoleiddio'r Sector Dŵr (Blwch 8), 2025

⁶⁶ Ymgysylltiad eNGO â'r Comisiwn, 2024

⁶⁷ [Ymateb ar y cyd River Action/Surfers Against Sewage i'r Alwad am Dystiolaeth](#), 2025

⁶⁸ Dieter Helm, '[No-regret water reforms](#)', 2025

⁶⁹ Ymgysylltiad buddsoddwyr ac Ofwat â'r Comisiwn, 2025

⁷⁰ Dadansoddiad ymateb Galwad am Dystiolaeth (Q43 a Q71), 2025

⁷¹ Ymgysylltiad buddsoddwyr gyda'r Comisiwn, 2025; Dieter Helm, '[Who owns the water companies?](#)', 2018

uchel o ddyled, mae buddsoddwyr wedi tynnu sylw at y ffaith bod hon yn ddyfais gyffredin mewn sectorau eraill a gall fod o fudd i gwsmeriaid trwy gostau ariannu rhatach.⁷²

- Rheolaeth a phwerau Ofwat dros berchnogaeth cwmnïau dŵr: mae rhanddeiliaid wedi tynnu sylw at y ffaith bod cwmnïau dŵr yn rhan o seilwaith cenedlaethol hanfodol y DU ac nid oes gan Ofwat unrhyw bwerau uniongyrchol i gymeradwyo perchnogion cwmnïau dŵr neu i rwystro darpar berchnogion rhag prynu buddiant rheoli ynddynt.⁷³

148. Mae'r Comisiwn wedi archwilio ymhellach y dystiolaeth sydd ar gael o gymariaethau yn y DU a rhyngwladol ac wedi tynnu dwy wers gyffredinol. Yn gyntaf, ymddengys nad oes unrhyw gysylltiad achosol rhwng modelau perchnogaeth a pherfformiad cwmni. Yn ail, mae rheoleiddio cryf a seiliedig ar dystiolaeth yn hanfodol wrth sicrhau bod cwsmeriaid a'r amgylchedd yn cael eu diogelu, waeth beth fo'r model perchnogaeth
149. Gan adlewyrchu'r casgliadau hyn, mae'r Comisiwn yn gwneud 4 argymhelliad mewn perthynas â pherchnogaeth a pherfformiad cwmnïau. Nod yr argymhellion hyn yw cryfhau rheoliadau mewn perthynas â phwy sy'n berchen ar gwmnïau dŵr, sut mae perchnogion yn ymddwyn, a sicrhau bod defnyddwyr a'r amgylchedd yn cael eu diogelu.

Argymhelliad 46: Dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr barhau i fabwysiadu proses sy'n seiliedig ar dystiolaeth i ystyried, fesul achos, a fyddai'n briodol i gwmni dŵr drosglwyddo i fodel perchnogaeth amgen lle maent yn gofyn am wneud hynny neu ddilyn Cyfundrefn Weinyddu Arbennig (SAR)

150. Heb gyllid cyhoeddus neu orfodaeth, byddai unrhyw newid yn y model perchnogaeth yn ei gwneud yn ofynnol i berchnogion presennol gynnig symud i fodel newydd, neu werthu eu hewiti i berchnogion newydd (fel yn achos Dŵr Cymru Welsh Water). Efallai y bydd hefyd yn bosibl lle mae cwmni yn mynd i mewn i Gyfundrefn Weinyddu Arbennig (SAR). Mae'r Comisiwn yn cydnabod, mewn amgylchiadau o'r fath, y gall fod budd i'r model newid arfaethedig mewn perchnogaeth. Mewn achosion o'r fath, byddai'n rhaid i'r rheoleiddiwr - a'r gweinyddwr arbennig yn achos SAR - benderfynu a fyddai'r newid er budd y cyhoedd, yn seiliedig ar y dystiolaeth sydd ar gael.

Argymhelliad 47: Dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr gael y pŵer i rwystro newidiadau sylweddol mewn rheolaeth cwmnïau dŵr.

⁷² Ymgysylltiad buddsoddwyr ac Ofwat â'r Comisiwn, 2025

⁷³ Dadansoddiad ymateb Galwad am Dystiolaeth (Q71), 2025

151. Mae'r Comisiwn yn credu y byddai newid cadarn o gyfundrefn reoli yn briodol o ystyried y rôl y mae cwmnïau dŵr yn ei gwasanaethu wrth ddarparu seilwaith cenedlaethol hanfodol. Dylai'r llywodraeth a'r rheoleiddiwr archwilio sut y byddai hyn yn cael ei gyflawni. Mae'r Comisiwn yn credu y dylid defnyddio'r newid pwerau rheoli fel dewis olaf a bod yn ddarostyngedig i gyfyngiadau statudol. Mae'n rhagweld y byddent yn cael eu defnyddio dim ond lle mae pryderon sylweddol ynghylch newid arfaethedig mewn rheolydd - er enghraifft, cadarnhad ariannol, enw da, neu gymhwysedd rheoli.

Argymhelliad 48: Dylid darparu pwerau i'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr gyfarwyddo rhiant-gwmnïau a rheolwyr terfynol

152. Byddai pŵer cyfarwyddyd yn sicrhau bod y rheoleiddiwr yn cael ei rymuso i atal perchnogion rhag cymryd camau a fyddai'n tanseilio gwynnwch cwmnïau dŵr. Byddai'n cael ei ddefnyddio, er enghraifft, i'r rheoleiddiwr geisio gwybodaeth ar lefel y grŵp am strwythurau ariannol, gan gynnwys cyn iddynt gael eu rhoi ar waith – i ddeall y risgiau y maent yn eu cyflwyno i'r cwmni dŵr, ac i ymyrryd lle mae risgiau'n annerbyniol. Gallai hyn alluogi'r rheoleiddiwr i fynd i'r afael â phryderon ynghylch mabwysiadu strwythurau cwmnïau cymhleth yn y dyfodol. Mae'r Comisiwn yn argymhell y dylai unrhyw bŵer cyfarwyddo gael ei gyfyngu yn briodol ac yn destun profion cyfreithiol clir cyn y gellir ei ddefnyddio

Argymhelliad 49: Dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr adlewyrchu elfennau o'r Erthyglau Cymdeithasu mewn amodau trwydded i gryfhau atebolrwydd

153. Mae'r Comisiwn yn cefnogi newidiadau diweddar i sicrhau bod cwmnïau'n gweithredu er budd y cyhoedd, gan gynnwys gofynion cryfach ar ddifidendau a diweddariadau i Erthyglau Cymdeithasu'r cwmni i gynnwys cymalau 'budd cyhoeddus'.⁷⁴ Fodd bynnag, mae'r Comisiwn yn credu bod lle i wella. Mae hyn oherwydd y gall cymalau 'budd cyhoeddus' mewn Erthyglau Cymdeithasu gael eu gorfodi'n gyfreithiol gan y cwmni a'i aelodau yn unig. Byddai mewnosod y cymalau hyn yn amodau trwydded yn atgyfnerthu bod cwmnïau dŵr rheoledig yn darparu gwasanaethau cyhoeddus hanfodol ac yn galluogi gorfodi heb ddisodli rhwymedigaethau ehangach cwmnïau a chyfarwyddwyr. Mae'r Comisiwn yn cydnabod y byddai asesu cymalau 'budd cyhoeddus' yn gofyn am farn ofalus yn ogystal â thystiolaeth wrthrychol. Gall canllawiau rheoleiddio helpu i leihau ansicrwydd, ond mae'r Comisiwn yn cydnabod y gall yr ystyriaethau hyn ei gwneud hi'n anodd dylunio cyfundrefn briodol. Fodd bynnag, ar gydbwysedd y farn yw'r opsiwn hwn yn werth ei ddilyn os yw'n ymarferol bosibl

⁷⁴ Defra a'r Awdurdod Gwasanaethau Dŵr, '[Government announces first steps to reform water sector](#)', 2024

Llywodraethu a rheolaeth

154. Cyflwynodd Ofwat Egwyddorion Arweinyddiaeth, Tryloywder a Llywodraethu Bwrdd ar gyfer cwmnïau dŵr am y tro cyntaf yn 2014.⁷⁵ Nid yw bodloni'r egwyddorion hyn yn ofyniad, er bod yn ofynnol i gwmnïau o dan drwyddedau fodloni rhai amcanion gofynnol ar lywodraethu. Mae deddfwriaeth ddiweddar hefyd wedi cryfhau pwerau Ofwat ynghylch buddiannau defnyddwyr mewn penderfyniadau a wneir gan gwmnïau, a'u uwch reolwyr.⁷⁶
155. Mae'r Comisiwn wedi clywed barn ar faterion gyda llywodraethu a rheoli cwmnïau mewn 4 maes allweddol:
- Diwylliant a strwythur cwmnïau dŵr: mae'r Comisiwn wedi clywed am ddiwylliant o obfuscation a llywodraethu gwael. Mae Pwyllgor Dethol Tŷ'r Cyffredin ar gyfer yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig (EFRA) wedi gwneud sylwadau helaeth yn ddiweddar ar berchnogaeth, arweinyddiaeth a llywodraethu cwmnïau.⁷⁷
 - Atebolrwydd am wneud penderfyniadau cwmnïau dŵr: mae'r Comisiwn wedi clywed y dylid rhoi mwy o lais i randdeiliaid annibynnol wrth wneud penderfyniadau cwmnïau.⁷⁸
 - Tâl gweithredol: bu sylwebaeth helaeth ynghylch bonysau gweithredol.⁷⁹ Ar yr un pryd, mae'r Comisiwn yn deall bod pryderon ynghylch gallu cwmnïau i ddenu talent i droi perfformiad cwmnïau; a bod y llywodraeth eisoes wedi gweithredu diwygiadau i gryfhau cyfyngiadau ar fonysau.⁸⁰
 - Cyfrifoldeb uwch reolwyr cwmnïau dŵr: mae pryder wedi'i fynegi am gyfrifoldeb uwch reolwyr i osod y diwylliant cywir mewn cwmnïau.⁸¹ Mae'r Comisiwn yn deall bod gan reoleiddwyr mewn sectorau eraill, neu'n archwilio, fframweithiau mwy helaeth ar gyfer sicrhau bod uwch reolwyr yn atebol.
156. Mae'r Comisiwn yn deall bod Ofwat ar hyn o bryd yn ystyried diwygiadau i'w Egwyddorion Arweinyddiaeth, Tryloywder a Llywodraethu Bwrdd, megis cryfhau ehangder y gofynion, a sicrhau aliniad agosach â'r Cod Llywodraethu Corfforaethol 2024 wedi'i adnewyddu. Mae'r Comisiwn yn cefnogi'r diwygiadau hyn ond mae'n credu bod lle i fynd ymhellach. Mae'n gwneud 2 argymhelliad mewn perthynas â llywodraethu a rheoli:

⁷⁵ Ofwat, '[Board leadership, transparency and governance – principles](#)', 2014

⁷⁶ [Water \(Special Measures\) Act 2025](#)

⁷⁷ Pwyllgor yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig, '[Priorities for water sector reform](#)', 2025

⁷⁸ Ymateb ar y cyd River Action/Surfers Against Sewage i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

⁷⁹ Dadansoddiad ymateb Galwad am Dystiolaeth (C42), 2025

⁸⁰ Ymgysylltu â chwmnïau dŵr â'r Comisiwn, 2025

⁸¹ Pwyllgor yr Amgylchedd, Bwyd a Materion Gwledig, '[Priorities for water sector reform](#)', 2025

Argymhelliad 50: Dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr barhau â'r cynlluniau presennol i gryfhau safonau llywodraethu a dod â'i egwyddorion yn unol â Chod Llywodraethu Corfforaethol y DU. Dylai rheolau fod yn berthnasol i bob cwmni dŵr, rhestredig a heb eu rhestru, a chreu cae chwarae cyfartal mewn llywodraethu a thryloywder ar draws pob cwmni.

157. Dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr ail-lunio Egwyddorion Ofwat fel rheolau, er mwyn sicrhau ei fod yn gallu cymryd camau gorfodi cyflym pan fydd cwmnïau'n methu â chydymffurfio. Dylai'r effaith fod gan bob cwmni safonau llywodraethu gorfodol sydd, o leiaf, yn unol â Chod Llywodraethu Corfforaethol y DU 2024. Yn y pen draw, dylai'r nod fod sicrhau bod pob cwmni – boed yn cael eu rhestru'n gyhoeddus, yn breifat neu'n ddi-elw – ar faes chwarae cyfartal mewn perthynas â safonau llywodraethu

Argymhelliad 51: Dylai Llywodraethau y DU a Chymru sefydlu trefn newydd ar gyfer atebolrwydd uwch. Dylai'r drefn arfaethedig fod yn destun ymgynghoriad cyhoeddus cyn ei gweithredu.

158. Mae'r Comisiwn yn credu bod angen i Ofwat allu mabwysiadu ymagwedd ehangach at ysgogi unigolion uwch mewn cwmnïau rheoleiddiedig i hyrwyddo'r diwylliant cywir a bodloni gofynion rheoleiddio. Mae'r Comisiwn yn deall y ffocws ar fonysau o ystyried dichter y cyhoedd ond mae'n credu bod angen gosod rheolau bonws o fewn fframwaith llawer mwy cyffredinol a chynhwysfawr i yrru'r diwylliant, atebolrwydd a pherfformiad cywir. Dylid cyflwyno cyfundrefn uwch reolwyr symlach, sy'n cwmpasu set gul o unigolion: Cadeirydd, Prif Swyddog Gweithredol, a'r arweinwyr lefel weithredol sydd â chyfrifoldeb cyffredinol am gyllid, cwrdd â safonau amgylcheddol, a chydymffurfiaeth y cwmni ag amodau'r drwydded. Dylai uwch reolwyr gael Datganiad o Gyfrifoldebau clir, a dylai'r rheoleiddiwr hefyd nodi Cod Ymddygiad priodol sy'n seiliedig ar egwyddorion.

6.2 Buddsoddi a gwynwch ariannol

159. Er mwyn gweithredu'n effeithiol a chyflawni ei gyfrifoldebau i ddefnyddwyr a'r amgylchedd, mae angen i gwmnïau dŵr allu denu buddsoddiad a bod yn wydn i siociau ariannol.

Buddsoddiad

160. Mae cwmnïau dŵr yn codi cyllid allanol ar gyfer gweithgarwch buddsoddi, er enghraifft, adeiladu seilwaith newydd. Mae cyllid allanol yn caniatáu i gwmnïau dŵr dalu ymlaen llaw am fuddsoddiad, tra bod cwsmeriaid sy'n elwa nawr ac yn y dyfodol yn talu amdano dros oes y buddsoddiad. Gall cwmnïau yn Lloegr sy'n gweithredu ar sail elw ddewis codi dyled neu ariannu ecwiti. Mae Dŵr Cymru Welsh Water, y cwmni dŵr nid-er-elw yng Nghymru, yn dibynnu'n unig ar ddyled a chronfeydd mewnol i ariannu buddsoddiad. Wrth benderfynu a ddylid buddsoddi mewn cwmni, bydd buddsoddwyr yn

pwysu enillion disgwylledig yn erbyn eu hamcangyfrif o risg i'r enillion hynny. Disgwylir i ecwiti fel arfer ddarparu enillion uwch na dyled oherwydd bod enillion ar ecwiti yn fwy ansicr.

161. Trwy ei ymgysylltiad â rhanddeiliaid, mae'r Comisiwn wedi nodi 6 mater sy'n ymwneud â buddsoddi
- Lefelau isel o enillion: mae buddsoddwyr wedi dadlau y gallant gyflawni enillion uwch mewn sectorau tebyg.⁸² Mae Ofwat wedi honni bod amrywiadau mewn enillion cyffredinol yn adlewyrchu tueddiadau yn y farchnad gyffredinol i raddau helaeth.⁸³
 - Lefelau uchel o risg: tymor hirach, mae buddsoddwyr 'risg isel enillion isel' wedi nodi bod ganddynt awydd cyfyngedig i fuddsoddi ar hyn o bryd, oherwydd eu bod yn ystyried y risgiau yn rhy uchel. Mae'r buddsoddwyr hyn wedi dweud y byddent yn barod i hepgor y posibilrwydd o enillion uwch ar yr ochr orau yn gyfnewid am fwy o sefydlogrwydd a llai o risg mewn enillion.⁸⁴
 - Yr angen am ecwiti newydd: amcangyfrifir bod angen rhwng £7-13 biliwn o ecwiti newydd ar gwmnïau dŵr i ariannu'r £44 biliwn o fuddsoddiad gwella a gynlluniwyd dros y 5 mlynedd nesaf.⁸⁵ Yn y degawdau blaenorol, roedd yr angen ecwiti ar gyfer y sector lawer yn is oherwydd bod cynlluniau buddsoddi lawer yn llai a bod cwmnïau'n fwy abl i ariannu seilwaith newydd trwy fenthycu.
 - Galwadau cystadleuol am fuddsoddiad mewn sectorau a gwledydd tebyg eraill: mae'r comisiwn wedi clywed bod galw cynyddol am ecwiti wedi dod ar adeg pan mae'r galw am gyllid seilwaith yn uchel yn y DU a marchnadoedd rhyngwladol.⁸⁶
 - Effaith y llywodraeth a rheoleiddio: mae'r Comisiwn wedi clywed bod dull Ofwat wedi cael effaith sylweddol ar asesiad buddsoddwyr o'r risgiau y maent yn eu cario yn y sector.⁸⁷ Mae rhanddeiliaid hefyd wedi dweud bod y llywodraeth wedi effeithio'n andwyol ar deimlad buddsoddwyr a risgiau canfyddedig, trwy benderfyniadau polisi a blaenoriaethu anghyson, a negeseuon cyhoeddus negyddol.⁸⁸

⁸² Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025

⁸³ [Ofwat response to the Call for Evidence \(annex\)](#), 2025

⁸⁴ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025

⁸⁵ Ofwat, '[PR24 final determinations: Aligning risk and return](#)', 2024

⁸⁶ Yr Awdurdod Seilwaith a Phrojectau a Thrysorlys EM, '[National Infrastructure and Construction Pipeline 2023](#)', 2024

⁸⁷ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025

⁸⁸ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025

- Penderfyniadau yn y gorffennol gan gwmnïau: mae'r Comisiwn wedi clywed bod cwmnïau dŵr eu hunain wedi gwneud penderfyniadau sydd wedi cyfrannu at broffil risg uchel. Mae rhanddeiliaid yn nodi bod penderfyniadau gan nifer o gwmnïau i gynyddu dyled i lefelau uchel yn y 2000au wedi cynyddu'r risg canfyddedig yn y cwmnïau hyn ac wedi cyfrannu at y cynnydd yn yr asesiad o risg i'r sector yn ehangach.⁸⁹
162. Mae'r Comisiwn o'r farn bod y diwydiant dŵr yn debygol o gael ei wasanaethu orau gan fuddsoddwyr sy'n cymryd dull buddsoddi hirdymor, risg isel ac enillion isel - megis buddsoddwyr sefydliadol fel pensiwn, cyfoeth sofran a chronfeydd seilwaith. Mae'r buddsoddwyr hyn yn fwy tebygol o fod yn bryderus am iechyd a pherfformiad hirdymor y cwmni.
163. Mae'r Comisiwn yn credu bod yn rhaid i'r diwydiant dŵr gyflwyno proffil risg is i ddenu buddsoddwyr o'r fath. Dewis arall fyddai cyfateb lefelau uchel o risg ag enillion uwch. Ond gall hyn ddenu buddsoddwyr gyda gorwelion buddsoddi byrrach, sy'n llai addas i ddiwydiant rheoledig sydd angen sefydlogrwydd dros amser. Byddai enillion uwch i fuddsoddwyr hefyd yn ychwanegu at filiau cwsmeriaid. Mae'r Comisiwn yn cydnabod y byddai lleihau'r risg o golledion i fuddsoddwyr hefyd yn lleihau'r siawns o gynhyrchu enillion uwch a thrwy hynny efallai lleihau'r cymhellion i gwmnïau wella eu perfformiad. Fodd bynnag, nid yw'n argyhoeddedig bod y cymhellion hyn wedi bod yn effeithiol yn codi safonau diwydiant gyfan yn ystod y blynyddoedd diwethaf.
164. Dylai argymhellion drwy gydol yr Adroddiad hwn wella'r hinsawdd fuddsoddi ar gyfer cwmnïau dŵr, gan gynnwys trwy leihau risg. Mae'r Comisiwn yn argymhell 4 mesur ychwanegol i adlewyrchu pryderon penodol y mae wedi'u clywed mewn perthynas ag atyniad y sector dŵr.

Argymhelliad 52: Dylai Llywodraeth y DU a Llywodraeth Cymru gynnwys targed sy'n ymwneud â sefydlogrwydd y model rheoleiddio fel amcan yn ei chanllawiau strategol.

165. Dylai'r llywodraeth ddarparu canllawiau clir i'r rheoleiddiwr ar yr angen i gefnogi buddsoddi'r sector trwy reoleiddio sefydlog a rhagweladwy. Er mwyn cyflawni hyn, dylai'r llywodraeth archwilio diwygio dyletswydd ariannu Ofwat, i'w gwneud yn glir bod angen rheoleiddio 'sefydlog a rhagweladwy' i sicrhau bod cwmnïau yn gallu ariannu eu swyddogaethau. Gallai'r llywodraeth hefyd gyhoeddi canllawiau clir o fewn yr MSWIP arfaethedig ar yr angen i reoleiddio'r sector mewn modd sefydlog a rhagweladwy.

⁸⁹ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025

Argymhelliad 53: Dylai Llywodraeth y DU ddefnyddio cyfle yr adolygiad hwn a'i phenderfyniadau ar weithredu argymhellion y Comisiwn i ailosod ei dull o gyfathrebu strategol ynghylch y diwydiant dŵr.

166. Gallai negeseuon y llywodraeth helpu i leihau ansefydlogrwydd a'r canfyddiad o risg yn y diwydiant dŵr. Bu perfformiad difrifol a gwael gan gwmnïau dŵr sydd wedi cael ei feirniadu'n gywir – does dim amheuaeth am hynny.⁹⁰ Fodd bynnag, mae adroddiad y Comisiwn a'r diwygiadau hyn yn cynrychioli cyfle i dynnu llinell ac ailosod y sector yn unol â budd y cyhoedd. Mae'r ailosod hwn yn foment i'r llywodraeth ehangu ei naratif o amgylch y sector. Mae'r cyhoedd hefyd eisiau deall lle mae cynnydd yn cael ei wneud gan gwmnïau dŵr, a dylai'r llywodraeth amlinellu'r cynnydd hwn. Dylai negeseuon y llywodraeth hefyd gydnabod yr heriau y mae'r diwydiant dŵr yn eu hwynebu a chydabod cyfrifoldeb sectorau eraill am ganlyniadau amgylcheddol.

Argymhelliad 54: Dylai'r rheoleiddwyr yng Nghymru a Lloegr gwblhau ymchwiliadau hirdymor ac achosion gorfodi cyn gynted â phosibl fel rhan o ailosod y sector.

167. Nid yw ymchwiliadau hirdymor er budd cwsmeriaid, rheoleiddwyr na chwmnïau. Mae adfer ymddiriedaeth y cyhoedd yn gofyn am orfodi cyn gynted â phosibl ar ôl i unrhyw doriad cwmni dŵr ddigwydd. Mae'r Comisiwn yn annog y rheoleiddwyr a'r cwmnïau fel ei gilydd i archwilio opsiynau ar gyfer datrys yr achosion gydag amserlenni cyflym. Dylai'r rheoleiddwr fynd i'r afael â sut y bydd yn anelu at sicrhau canlyniadau gorfodi cyflymach yn ei bolisi gorfodi a sancsiynau.

Argymhelliad 55: Dylai'r rheoleiddwyr yng Nghymru a Lloegr ystyried y ffordd orau o hyrwyddo'r defnydd o fondiau amgylcheddol.

168. Mae rhai cwmnïau dŵr eisoes yn cyhoeddi bondiau amgylcheddol, ond mae'n bosibl nad yw pob rhaglen fuddsoddi ar draws y diwydiant yn bodloni gofynion Amgylcheddol, Cymdeithasol a Llywodraethu. Gall hyn fod oherwydd pryderon ynghylch perfformiad amgylcheddol y diwydiant neu ddylunio prosiectau. Mewn gwledydd eraill, mae bondiau amgylcheddol wedi cael eu defnyddio'n llwyddiannus i godi cyfalaf. Dylai'r rheoleiddwr weithio i ddeall y rhwystrau i fabwysiadu bondiau amgylcheddol yn ehangach ac, lle bo'n bosibl ac yn briodol, eu dileu.

Gwydnwch ariannol

⁹⁰ Ofwat, '[Ofwat calls on water sector to improve its performance after companies fall short on targets](#)', 2024

169. Mae gwytnwch ariannol cwmni yn cyfeirio at ei allu i amsugno siociau, trwy addasu biliau, benthyca, neu ddefnyddio ei gronfeydd wrth gefn. Mae gwytnwch ariannol yn arbennig o bwysig i gwmnïau dŵr gan eu bod yn cael eu rheoleiddio prisiau, sy'n golygu nad oes ganddynt y disgresiwn i gynyddu biliau i dalu cynnydd mewn costau neu refeniw is. Mae hyn yn rhoi mwy o bwysau arnynt i gael digon o gronfeydd wrth gefn i amsugno siociau.
170. Yn hanesyddol, mae Ofwat wedi cymryd agwedd nad yw'n ymyrryd o reoleiddio cyllid cwmnïau, gan dybio y byddai perchnogion yn rhesymol yn cynnal y gwytnwch i wrthsefyll straen. Dros y degawd diwethaf, mae'r dull hwn wedi esblygu, gyda phwerau newydd yn caniatáu iddynt, er enghraifft, gyfyngu ar ddifidendau.⁹¹ Yn fwy diweddar, mae Ofwat wedi cyflwyno'r 'Turnaround Oversight Regime,' sy'n darparu ar gyfer monitro a chyfyngiadau gwell ar gyfer cwmnïau dŵr sy'n profi straen ariannol.⁹²
171. Trwy ei ymgysylltiad â rhanddeiliaid, mae'r Comisiwn wedi nodi 3 mater sy'n ymwneud â gwytnwch ariannol:
- Goruchwylio cyllid cwmnïau, o ystyried pryderon am lefelau dyled: mae rhanddeiliaid wedi nodi bod dull di-ymyrraeth Ofwat yn y gorffennol o oruchwylio wedi galluogi rhai cwmnïau i wneud penderfyniadau nad oeddent yn gyson â chynnal gwytnwch tymor hwy. Mae hyn yn cynnwys lefelau uchel o fenthyca, defnyddio strwythurau dyled cymhleth, fel Gwarannau Busnes Cyfan, a thalu difidendau yn hytrach na chadw cronfeydd wrth gefn.⁹³
 - Diffyg cyfundrefn cylchdroi effeithiol: lle mae gwendidau ariannol wedi digwydd, mae'r Comisiwn wedi clywed nad yw Ofwat wedi helpu cwmnïau i wella.⁹⁴ Mae cwmnïau a buddsoddwyr, yn ddealladwy, o blaid ail-amser troi mwy cefnogol, tra bod Ofwat wedi pwysleisio'r risg o berygl moesol.⁹⁵
 - Cwestiynau ynghylch y SAR: ar hyn o bryd, mae posibilrwydd o gwmnïau sy'n perfformio'n wael yn cael eu rhoi mewn Cyfundrefn Weinyddiaeth Arbennig (SAR). Ond mae'r Comisiwn wedi clywed nad yw hyn wedi cael ei ystyried fel bygythiad digon credadwy i atal cwmnïau rhag gwneud penderfyniadau gwael.⁹⁶ Mae'r anawsterau ymarferol o weithredu cwmni dŵr mewn SAR hefyd wedi'u nodi fel rhwystr i'w ddefnyddio.⁹⁷
172. Mae'r Comisiwn o'r farn bod gwytnwch ariannol cwmnïau dŵr yn fater o ddiddordeb y cyhoedd. Mae cwmnïau dŵr yn mwynhau trwydded monopoli i

⁹¹ Ofwat, '[Monitoring financial resilience](#)' (gwyliwyd 17 Gorffennaf 2025)

⁹² Ofwat, '[PR24 final determinations - Our approach](#)', 2024

⁹³ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025

⁹⁴ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025

⁹⁵ Ymgysylltiad Ofwat â'r Comisiwn, 2025

⁹⁶ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025

⁹⁷ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025

ddarparu gwasanaethau cyhoeddus hanfodol, ac mae'r drwydded hon yn dod â'r rhwymedigaeth i gwmnïau fod yn wydn yn ariannol, yn ogystal â gwydn yn weithredol. Mae system o gwmnïau dŵr preifat a reoleiddir felly yn gofyn am oruchwyliaeth o ansawdd uwch a mwy effeithiol o gyllid cwmnïau. Mae'r Comisiwn yn cydnabod bod Ofwat wedi cryfhau ei ymagwedd a'i bwerau mewn perthynas â gwytnwch ariannol yn ystod y blynyddoedd diwethaf. Fodd bynnag, mae'n credu bod angen mesurau pellach. Felly, mae'r Comisiwn yn gwneud 4 argymhelliad mewn perthynas â gwytnwch ariannol.

Argymhelliad 56: Dylid ymgorffori fframwaith goruchwyllo ariannol fel rhan o fodel goruchwyllo ehangach. O fewn y fframwaith hwn, dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr gyhoeddi ystod o ffactorau risg sy'n llywio eu barn o broffil risg ariannol cwmni.

173. Dylai goruchwyliaeth reoleiddiol o gyllid cwmnïau gael ei leoli o fewn y fframwaith goruchwyllo ffurfiol a'r pecyn cymorth. Dylai goruchwylwyr asesu proffiliau risg cwmnïau. Dylai'r goruchwylwyr sydd wedi'u neilltuo i bob cwmni allu tynnu ar arbenigedd mewn rheoli risg a chyllid corfforaethol, gan eu galluogi i gyrraedd golwg wybodus ar amlygiad risg pob cwmni dŵr. Byddai tîm goruchwyllo sydd â gwybodaeth fanwl o gyd-destun cwmni yn darparu dealltwriaeth o ansawdd uwch i'r rheoleiddiwr a deialog fwy gwybodus, awdurdodol gyda chwmnïau nag ar hyn o bryd.

Argymhelliad 57: Dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr gael y pŵer i osod isafswm lefelau cyfalaf ar gyfer cwmnïau dŵr.

174. Dylid rhoi pŵer statudol i'r rheoleiddiwr i osod a gorfodi isafswm lefelau cyfalaf. Mae yna wahanol fodelau y gellid eu hystyried wrth ddylunio'r pŵer hwn. Yn 2023, cyflwynodd Ofgem gofynion cyfalaf gofynnol ar gwmnïau ynni.⁹⁸ Mae gan y PRA hefyd bwerau statudol sy'n ymwneud â gofynion cyfalaf.⁹⁹ Dylai Llywodraeth y DU a Chymru a'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr ystyried y modelau hyn wrth ymgynghori ar y ffordd orau o ddylunio offer effeithiol a chymesur i osod a gorfodi gofynion cyfalaf gofynnol sy'n addas i'r diwydiant dŵr. Dylai'r rheoleiddiwr wedyn ymgynghori a chyhoeddi datganiad polisi a chanllawiau pellach ar y lefelau y gosodir y gofynion cyfalaf isafswm hynny.

Argymhelliad 58: Dylid sefydlu cyfundrefn adfer ffurfiol ar gyfer y rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr i gefnogi adferiad cwmnïau sy'n perfformio'n wael. Dylai hyn alluogi gwell pŵer cyfarwyddo yn ogystal â gornestdeb rheoleiddiol.

⁹⁸ Ofgem, '[Strengthening Financial Resilience- Minimum Capital Requirement and Ringfencing CCBs by Direction](#)', 2023

⁹⁹ [Y Rheoliadau Gofynion Cyfalaf 2013](#)

175. Mae'r Comisiwn yn credu ei bod yn bwysig bod canlyniadau i gwmnïau sy'n methu â chydymffurfio â gofynion ac yn perfformio'n wael. Fodd bynnag, efallai y bydd angen ystyried yr angen am atebolrwydd weithiau yng nghydestun budd y cyhoedd ehangach. Byddai cyfundrefn troi yn cynnwys set o offer diffiniedig i'r rheoleiddiwr eu defnyddio pan fydd cwmnïau yn mynd i mewn i'r gyfundrefn. Byddai'r offer hyn yn cynnwys liferi cymorth i wella perfformiad a sancsiynau i sicrhau bod digon o ganlyniadau i atal perygl moesol. Y nod fyddai sicrhau nad yw budd y cyhoedd ehangach, yn enwedig buddiannau cwsmeriaid, yn cael ei niweidio gan fesurau cosbi ar gwmnïau sy'n perfformio'n wael sy'n eu gadael yn methu adfer.

Argymhelliad 59: Dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr ddatblygu ac ymgynghori ar fframwaith ar gyfer sicrhau bod cwmnïau'n barod ar gyfer SAR.

176. Mae'r Comisiwn yn credu y dylai'r SAR fod yn opsiwn ymarferol i'r rheoleiddiwr a'r llywodraeth ond y dylai fod yn ddewis olaf. Fodd bynnag y byddai SAR wedi'i baratoi'n dda, byddai SAR yn ymarfer mawr sy'n cario rhywfaint o risg o darfu ar weithrediad y cwmni. Mae'r Comisiwn yn credu y gellir cymryd camau ymarferol pellach i sicrhau bod y SAR yn ddewis credadwy, ond tebygolrwydd isel. Dylai'r rheoleiddiwr ddatblygu ac ymgynghori ar fframwaith ar gyfer sicrhau bod cwmnïau yn paratoi cynllun ar gyfer SAR. Dylai hyn ystyried beth yw'r rhwystrau ymarferol i SAR, a sut y gellir lliniaru'r rhain ymlaen llaw.

6.3 Cystadleuaeth

177. Yn Lloegr, mae rhywfaint o gystadleuaeth yn y diwydiant dŵr wedi'i chyflwyno yn unol â pholisi y llywodraeth yn y gorffennol. Yng Nghymru, nid yw cystadleuaeth wedi cael ei hystyried yn flaenoriaeth.¹⁰⁰

Marchnad Manwerthu Busnes (BRM)

178. Mae'r Farchnad Manwerthu Busnes (BRM) yn cynnig dewis o fanwerthwr dŵr i fusnesau, ond nid cartrefi, ac, yn dibynnu ar faint o ddŵr maen nhw'n ei fwyta, amddiffyniadau prisiau. Mae manwerthwyr yn darparu'r rhyngwyneb gyda chwsmeriaid busnes, gan brynu gan y cwmni dŵr lleol ac ailwerthu i fusnesau. Mae'r defnyddwyr isaf o ddŵr yn elwa o'r lefel uchaf o amddiffyniad prisiau; nid oes gan y mwyaf unrhyw amddiffyniad. Mae defnyddwyr dŵr mwy yn cyfrif am y rhan fwyaf o'r farchnad. Mae rhai corfforaethau mawr ac awdurdodau lleol wedi defnyddio'r farchnad i ddod yn fusnesau hunan-gyflenwi, gan weithredu fel eu manwerthwr eu hunain.
179. Mae'r Comisiwn wedi clywed sylwadau amrywiol ar y BRM mewn 4 prif faes:
- Diffyg ymgysylltiad yn y BRM gan ddefnyddwyr llai: mae hyn wedi ysgogi rhai rhanddeiliaid i gwestiynu a yw'r farchnad yn cwrdd â'i

¹⁰⁰ Ymgysylltiad Lywodraeth Cymru â'r Comisiwn, 2025

hamcanion ac a ddylid dileu busnesau llai.¹⁰¹ Mae eraill wedi dadlau y byddai'r costau o gael gwared ar ddefnyddwyr busnes llai yn sylweddol.¹⁰²

- Effaith amddiffyniadau prisiau Ofwat ar y BRM: mae manwerthwyr wedi dadlau bod yr ymylon sydd ar gael i fusnesau llai yn rhy fach iddo fod yn broffidiol neu fanwerthwyr i gystadlu am y defnyddwyr hyn.¹⁰³
- Barn ar effeithiolrwydd y BRM: mae'r Comisiwn wedi clywed bod cost y cynllun ar hyn o bryd yn fwy na'r manteision y mae'n eu cynhyrchu. Mae hefyd wedi clywed gan fanwerthwyr a rhai busnesau bod manwerthwyr mewn sefyllfa well i gynnig gwasanaeth o safon i fusnesau na chyfanwerthwyr. Mae manwerthwyr hefyd wedi tynnu sylw at well darllen mesuryddion a chywirdeb biliau ar gyfer pob busnes.¹⁰⁴ Mae rhai rhanddeiliaid wedi nodi ymhellach, gyda mwy o filiau a phryderon ynghylch defnydd dŵr gan ddiwydiant, y bydd pwysigrwydd y BRM yn tyfu yn y dyfodol.¹⁰⁵
- Bylchau rheoleiddio: mae rhanddeiliaid wedi tynnu sylw at broblemau gyda thariffau cyfanwerthwyr cymhleth, gyda phryderon clir gan fusnesau ynghylch eglurder bilio. Mae pryderon eraill yn ymwneud â diffyg data mesuryddion safonedig, a phroblemau gyda chyflwyno mesuryddion.¹⁰⁶ Mae rhanddeiliaid hefyd yn tynnu sylw at amddiffyniadau annigonol ar waith pe bai manwerthwyr yn gadael y farchnad yn annisgwyl, a'r diffyg mecanwaith apeliadau addas o fewn y BRM ar gyfer manwerthwyr sy'n dadlau cyfyngiadau prisiau.¹⁰⁷

180. O ystyried y costau posibl y gallai eu hwynebu, nid yw'r Comisiwn yn credu y dylid tynnu defnyddwyr llai o'r BRM ar hyn o bryd. Fodd bynnag, mae'n credu, 7 mlynedd ar ôl ei sefydlu, y dylid adolygu'r BRM a'r amcanion strategol y dylai anelu at eu cyflawni.

Argymhelliad 60: Dylai llywodraeth y DU gynnal adolygiad llawn ar ôl gweithredu o'r Farchnad Manwerthu Busnes. Efallai y bydd Llywodraeth Cymru hefyd yn dymuno ystyried adolygiad o'r BRM ar ôl ei weithredu, er bod y Comisiwn yn cydnabod bod polisi tuag at y BRM yn wahanol yng Nghymru nag yn Lloegr.

181. Mae'r Comisiwn yn deall bod adolygiad ôl-weithredu wedi'i fwriadu ar agoriad y BRM ond nid yw erioed wedi'i gynnal. Byddai adolygiad o'r fath yn

¹⁰¹ Cyngor Defnyddwyr Dŵr, '[Non-household Customer Insight Survey 2020 BMG report](#)', 2020 (tud 34)

¹⁰² Ymateb y Panel Strategol i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

¹⁰³ Ymgysylltiad Cyngor Manwerthwyr Dŵr y DU â'r Comisiwn, 2025

¹⁰⁴ Ymgysylltiad Gweithredwr Gwasanaeth Marchnad Cyfyngedig gyda'r Comisiwn, 2025

¹⁰⁵ Ymgysylltiad Gweithredwr Gwasanaeth Marchnad Cyfyngedig gyda'r Comisiwn, 2025

¹⁰⁶ Ymateb y Panel Strategol i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

¹⁰⁷ Ymgysylltiad â'r Comisiwn, 2025

rhoi cyfle i fyfyrion ar amcanion arfaethedig y BRM, i ba raddau y mae'r rhain wedi'u cyflawni, ac a ydynt yn parhau i fod yn briodol. Dylai llywodraeth y DU ystyried y newid mewn cyd-destun strategol ers i'r BRM gael ei sefydlu yn 2017 o fewn yr adolygiad hwn. Mae prinder ac effeithlonrwydd dŵr wedi dod yn bwysicach o ystyried yr hinsawdd sy'n newid; mae ymddiriedaeth yn y diwydiant dŵr ehangach wedi gostwng; ac mae biliau wedi cynyddu ac maent yn debygol o aros yn uwch am y dyfodol rhagweladwy.¹⁰⁸ Mae'r Comisiwn yn cydnabod nad oes llawer o awydd i ehangu'r BRM mwy cyfyngedig yng Nghymru, ac efallai y bydd diwygio yn flaenoriaeth is.¹⁰⁹

Argymhelliad 61: Dylai'r llywodraeth a'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr archwilio mesurau tymor byr i wella gweithrediad y Farchnad Manwerthu Busnes.

182. Mae'r Comisiwn yn nodi bod ymdrechion a arweinir gan y diwydiant eisoes ar y gweill ar strwythurau tariffau, ond mae'n o'r farn, o ystyried pryderon ynghylch cymhlethdod, y gallai dull mwy cyfarwyddol fod yn ddefnyddiol. Mae'r Comisiwn hefyd o'r farn bod achos dros gau bylchau rheoleiddiol fel rhan o ymarfer deddfwriaethol yn y dyfodol. Mae'n cytuno ag Ofwat a'r CCGC bod angen creu mecanwaith 'cyflenwr dewis olaf' sy'n sicrhau bod cwsmeriaid busnes yn cael eu diogelu'n llawn rhag methiant manwerthwyr. Mae'r Comisiwn hefyd yn teimlo ei bod yn briodol dod â'r BRM yn unol â sectorau eraill a reoleiddir prisiau a chreu proses apelïadau CMA cyfatebol ar gyfer manwerthwyr fel cyfanwerthwyr.

Apwyntiadau ac amrywiadau newydd

183. Mae Penodiadau ac Amrywiadau Newydd (NAVs) yn caniatáu i gwmni newydd-ddyfodiad ddisodli cwmnïau dŵr a charthffosiaeth presennol mewn ardal benodol. Fe'u defnyddir yn bennaf gan ddatblygwyr tai i gyflenwi safleoedd newydd gyda gwasanaethau dŵr a / neu garthffosiaeth. Mae'r farchnad NAV wedi profi twf rhyfeddol yn ystod y blynyddoedd diwethaf, yn enwedig mewn datblygiadau tai ar raddfa fawr. Ar hyn o bryd mae'n ofynnol i NAVs wneud cais newydd ar gyfer pob safle maen nhw'n dymuno ei wasanaethu. Ar gyfer pob cais, mae cyfnod ymgynghori gorfodol o 28 diwrnod
184. Mae'r Comisiwn wedi clywed pryderon ynghylch NAVs mewn 4 prif faes:
- Cymesuredd y broses ymgeisio NAV: mae'r Comisiwn wedi clywed bod oedi sylweddol wrth gymeradwyo ceisiadau. Mae rhanddeiliaid hefyd wedi bod yn feirniadol o'r angen i wneud cais newydd ar gyfer pob

¹⁰⁸ Ofwat, '[Customer trust and satisfaction in water companies falling in latest Ofwat and CCW research](#)', 2024; Ofwat, '[Our final determinations for the 2024 price review](#)', 2025

¹⁰⁹ Ymgysylltiad Llywodraeth Cymru â'r Comisiwn

safle. Fel y mae Ofwat yn cydnabod, gall hyn arwain at faich gweinyddol anghymesur ar NAVs, nad yw'n cael ei roi ar swyddogion deiliaid.¹¹⁰

- Amserlenni ymgynghori NAV: mae rhanddeiliaid wedi nodi ymhellach bod y cyfnod ymgynghori 28 diwrnod yn achosi oedi diangen.¹¹¹ Mae Ofwat yn credu y gellid dileu hyn ar gyfer y ceisiadau symlach ond byddai'n well ganddo gadw disgresiwn i ymgynghori ar geisiadau mwy cymhleth.¹¹²
- Pryderon ehangach ynghylch cystadleuaeth rhwng NAVs a swyddogion: mae rhai rhanddeiliaid wedi nodi bod yn ofynnol i NAVs ar hyn o bryd gynhyrchu WRMPs a DWMPs, nad oes ganddynt yr wybodaeth ofynnol i'w cwblhau.¹¹³ Mae'r Comisiwn hefyd wedi clywed bod diffyg tryloywder ar strwythurau codi tâl swmp gan swyddogion a bod NAVs yn wynebu gofynion profi dŵr anghymesur ar safleoedd.¹¹⁴
- Agweddau gwahanol tuag at NAVs yng Nghymru a Lloegr: Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi pryderon ynghylch darnio o'r farchnad NAV ac wedi pwysleisio bod gan y DU a Llywodraeth Cymru amcanion gwahanol ar adeiladu tai.¹¹⁵

185. Mae'r Comisiwn yn credu, o ystyried cyflwr presennol y farchnad, bod pryderon ynghylch cymesuredd rheoleiddio NAV ehangach yn gyfreithlon, ac mae hyn yn rhwystro potensial y farchnad i gefnogi twf tai. Mae'r Comisiwn yn gweld cyfle i wella cymesuredd trwyddedu NAV, yn ogystal â chael gwared ar rwystrau ehangach i gystadleuaeth rhwng NAVs a swyddogion. Mae'r Comisiwn yn deall, o ystyried safbwyntiau gwahanol ar fanteision NAVs, efallai na fydd y rhain yn briodol i Gymru. Mae'n argymhell:

Argymhelliad 62: Dylid gwneud y fframwaith ar gyfer rheoleiddio ceisiadau NAV yn Lloegr yn fwy cymesur i gefnogi twf tai. Mae'r Comisiwn yn cydnabod, o ystyried safbwyntiau gwahanol ar fanteision NAVs, y gallai Llywodraeth Cymru benderfynu peidio â mynd ar drywydd y diwygiadau hyn.

186. Dylai'r Llywodraeth weithio gyda'r rheoleiddiwr i hwyluso symud tuag at ddull mwy cwmniâu yn hytrach na safle o reoleiddio cymwysiadau, fel sy'n digwydd yn y sector ynni. Dylai'r Llywodraeth hefyd archwilio gofynion diwygio ar Ofwat i ymgynghori ar bob cais trwyddedu i ystyried graddfa neu natur safleoedd. Mae'r Comisiwn yn cydnabod, o ystyried safbwyntiau

¹¹⁰ [Ymateb Ofwat i'r Alwad am Dystiolaeth \(atodiad\)](#), 2025

¹¹¹ Ymgysylltiad Cymdeithas Rhwydweithiau Annibynnol â'r Comisiwn, 2025

¹¹² Ymgysylltiad Ofwat â'r Comisiwn, 2025

¹¹³ Ymgysylltiad Cymdeithas Rhwydweithiau Annibynnol â'r Comisiwn, 2025

¹¹⁴ Ymgysylltiad Ofwat â'r Comisiwn, 2025

¹¹⁵ Ymgysylltiad Llywodraeth Cymru gyda'r Comisiwn

gwahanol ar fanteision NAVs, y gallai Llywodraeth Cymru benderfynu peidio â mynd ar drywydd y diwygiadau hyn.

Argymhelliad 63: Mae'r Comisiwn yn gweld achos cryf dros ollwng y gofyniad i NAVs gynhyrchu WRMPs a DWMPs o ystyried barn yr EA ac am newidiadau i'r gofynion arnynt mewn perthynas â phrofion dŵr yfed.

187. Mae'r Comisiwn yn gweld dadl dda dros lacio'r gofynion NAVs i gynhyrchu WRMPs/DWMPs ac yn hytrach ei gwneud yn ofynnol i NAVs weithio gyda swyddogion. Mae'r Comisiwn hefyd yn credu y gellir gwneud gofynion profi dŵr a ffioedd ar NAVs yn fwy cymesur. Ar y llaw arall, mae'r Comisiwn yn cydnabod y gallai'r lefel briodol o reoleiddio sy'n ofynnol ar gyfer y farchnad NAV newid yn y dyfodol, os yw'r farchnad yn tyfu mewn maint. Dylai llywodraeth y DU weithio gyda'r rheoleiddiwr i adolygu'r gofynion hyn ar NAVs, gan gydbwyso'r angen i gefnogi twf y farchnad gyda phryderon ynghylch maint y farchnad a darnio.

Argymhelliad 64: Mae'r Comisiwn yn credu y dylai llywodraeth y DU fonitro maint y farchnad NAV a'r risg o ddarnio.

188. Er bod y Comisiwn yn gweld manteision clir o ehangu'r farchnad NAV nawr - gan gynnwys mewn perthynas â chyflawni amcanion llywodraeth y DU ar dai - mae hefyd yn ymwybodol o'r risgiau o ehangu cyflym y farchnad, gan gynnwys darnio, a fydd yn creu amgylchedd mwy cymhleth i reoleiddwyr wrth oruchwylio canlyniadau a chyflawni. Dylai llywodraeth y DU fonitro maint cyffredinol a risg o ddarnio o'r farchnad NAV.

Rheoliadau Caffael Uniongyrchol ar gyfer Cwsmeriaid a Phrosiectau Seilwaith Penodedig

189. Cyflwynwyd y model Caffael Uniongyrchol i Gwsmeriaid (DPC) gan Ofwat yn Adolygiad Prisïau 2019. Y bwriad oedd galluogi cwmnïau dŵr i roi prosiectau seilwaith mawr allan i dendr cystadleuol lle mae'r seilwaith yn wahanol ac yn wahanadwy o rwydwaith y cwmni. Mae Rheoliadau Prosiectau Seilwaith Penodedig (SIPR) yn galluogi darparwr seilwaith trydydd parti i gael ei drwydded ei hun i adeiladu prosiect mawr ac yna cael ei reoleiddio'n uniongyrchol gan Ofwat.
190. Mae pryderon wedi'u codi mewn 3 maes mewn perthynas â DPC a SIPR:
- Baich gweinyddol a chost: mae cwmnïau adeiladu wedi nodi efallai nad oes gan Ofwat a chwmnïau dŵr ddigon o brofiad o DPC i fwrw ymlaen â phrosiectau heb oedi.¹¹⁶ Mae pryderon hefyd wedi'u mynegi ynghylch costau sefydlu prosiectau SIPR, a all fynd i mewn i sawl cannoedd o filiynau o bunnoedd yn ôl pob sôn.¹¹⁷ Awgrymwyd y gellid lleihau hyn

¹¹⁶ Ymgysylltiad y diwydiant adeiladu gyda'r Comisiwn, 2025

¹¹⁷ Ymgysylltiad cwmnïau dŵr â'r Comisiwn, 2024-25

trwy ddefnyddio templedi, y mae Ofwat wedi nodi eu bod yn eu harchwilio.

- Yr angen am gefnogaeth y llywodraeth: mae llawer o randdeiliaid wedi nodi bod cefnogaeth y llywodraeth i brosiect Thames Tideway yn hanfodol i annog mewnlifiad buddsoddiad preifat i'r prosiect. Mae hyn oherwydd bod cefnogaeth y llywodraeth wedi dileu'r potensial ar gyfer colledion mawr yn yr achos annhebygol o risg cynffon yn cael ei wireddu.¹¹⁸ Fodd bynnag, mae'r Comisiwn yn deall nad oes unrhyw becynnau cymorth gan y llywodraeth wedi'u cynllunio ar hyn o bryd ar gyfer prosiectau SIPR yn y dyfodol.
- Risgiau darnio: mae swyddogion yn llywodraeth Cymru, nad ydynt yn ystyried DPC a SIPR fel blaenoriaeth, wedi mynegi pryder eu bod yn cynyddu cymhlethdod trwy gynyddu nifer y cyfranogwyr sy'n rhan o'r sector, gan arwain at ddarnio.¹¹⁹ Mae buddsoddwyr hefyd wedi codi pryderon ynghylch llinellau atebolrwydd, er enghraifft, ar gyfer rhwymedigaethau ansawdd dŵr DWI, rhwng contractwyr trydydd parti a chwmnïau dŵr.¹²⁰

191. Mae'r Comisiwn yn credu y gall DPC a SIPR ddarparu dull effeithiol o gyflwyno mwy o gystadleuaeth i'r diwydiant trwy gyflwyno cyflawni cystadleuol ar gyfer prosiectau seilwaith mawr a chymhleth. Mae hefyd yn credu bod angen mwy o amser ar DPC a SIPR, er bod achos clir dros fynd i'r afael â materion torri dannedd cynnar. Gan adlewyrchu'r farn hon, mae'r Comisiwn yn gwneud un argymhelliad mewn perthynas â DPC a SIPR

Argymhelliad 65: Dylai'r rheoleiddiwr barhau â'r camau hanfodol y mae Ofwat yn eu cymryd i fynd i'r afael â materion gyda DPC a SIPR. Dylid cynnal gwerthusiad llawn o'r ddau gynllun mewn 5 mlynedd pan fydd sylfaen dystiolaeth ehangach wedi'i chronni. Mae'r Comisiwn yn cydnabod, o ystyried safbwyntiau gwahanol ar fanteision DPC a SIPR, y gallai Llywodraeth Cymru benderfynu peidio â mynd ar drywydd y diwygiadau hyn.

192. Dylai'r rheoleiddiwr sicrhau bod canllawiau clir ar reoli rhwymedigaethau yn DPC a pharhau i weithio gyda'r diwydiant i rannu arfer gorau ar gyfer SIPR. Wrth i gynlluniau pellach symud trwy'r biblinell DPC a SIPR, gall gwersi ychwanegol ddod i'r amlwg. Mae'r Comisiwn yn cydnabod, o ystyried safbwyntiau gwahanol ar fanteision DPC a SIPR, y gallai Llywodraeth Cymru benderfynu peidio â mynd ar drywydd y diwygiadau hyn.

¹¹⁸ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2025; Ymateb Thames Tideway i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

¹¹⁹ Ymgysylltiad gan Lywodraeth Cymru â'r Comisiwn, 2025

¹²⁰ Ymgysylltiad buddsoddwyr â'r Comisiwn, 2024

Pennod 7: Iechyd seilwaith ac asedau

Mae argymhellion ym mhennod 7 o'r adroddiad wedi'u cynllunio i gychwyn newid cam sylweddol yn y ffordd y mae seilwaith yn y diwydiant dŵr yn cael ei reoli, ei fonitro a'i gyflawni. Mae hyn yn hanfodol ar gyfer diogelu'r ddarpariaeth o reoli dŵr a dŵr gwastraff ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

7.1 Gwydnwch ac iechyd asedau

193. Mae darparu dŵr yfed diogel a rheoli dŵr gwastraff yn effeithiol yn gofyn am asedau iach a system sy'n wydn yn gyffredinol i siociau tymor byr a phwysau hirdymor.
194. Gwydnwch seilwaith yw'r gallu i atal methiant ac adfer o aflonyddwch. Mae'n gofyn am ddiswyddo yn y system ac i bwyntiau critigol posibl o fethiant gael eu datrys. Er mwyn cyflawni lefel addas o wydnwch, rhaid i gwmnïau dŵr ddeall y risg o aflonyddu a methiant yn eu seilwaith a chael mecanweithiau adfer ar waith. Mae hyn, yn ei dro, yn gofyn am ddealltwriaeth drylwyr o'u sylfaen asedau, ei gyflwr, a'r cynnal a chadw a'r adnewyddu sy'n angenrheidiol i leihau'r tebygolrwydd o fethiant.
195. Ofwat yw'r rheoleiddiwr sy'n gyfrifol am wydnwch seilwaith. Mae'n mesur iechyd asedau trwy gyfres o fetrigau sy'n edrych yn ôl, gan gynnwys cwympiadau carthffosiaeth, atgyweiriadau prif gyflenwad, a thorri heb eu cynllunio. Mae'r rhain yn cael eu defnyddio yn ei broses Adolygu Prisïau i osod targedau perfformiad ac i gymeradwyo gwariant cynnal a chadw ac adnewyddu. Mae cwmnïau dŵr hefyd yn ddarostyngedig i ddyletswyddau cyfreithiol cyffredinol mewn perthynas â seilwaith a gofynion amrywiol.
196. Mae'r Comisiwn wedi clywed bod angen safonau gwytnwch sy'n flaengar ac yn cael eu cymhwyso'n gyson ar draws y diwydiant. Mae rhanddeiliaid wedi nodi bod y metrigau presennol a ddefnyddir gan Ofwat yn edrych yn ôl ac nad ydynt yn mynd i'r afael â heriau hirdymor. Maent hefyd wedi nodi bod dyletswyddau eraill i ddarparu dŵr yfed a thrin gwastraff heb isafsafonau gwytnwch system, sy'n golygu y gall y ffordd y mae un cwmni yn rheoli seilwaith yn wahanol i eraill.¹²¹
197. Mae rhanddeiliaid hefyd wedi gwneud sylwadau ar ddiffyg dealltwriaeth o gyflwr asedau seilwaith. Mae metrigau Ofwat yn seiliedig ar fethiant ac nid ydynt yn asesu'n benodol gyflwr asedau na gweithgarwch ataliol a gymerir gan gwmnïau. Mae rhai cwmnïau yn dadlau bod hyn wedi arwain at ddiffyg cyllid i gynnal ac adnewyddu eu hasedau yn ddigonol. Mae'r Comisiwn hefyd

¹²¹ Ymateb Water UK i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

yn deall efallai na fydd cwmnïau yn mapio eu rhwydweithiau asedau yn ddigonol¹²².

198. Mae'r Comisiwn wedi clywed ymhellach am ddiffygion mewn goruchwyliaeth seilwaith. Mae'r cyfrifoldeb am oruchwyllo wedi'i wasgaru ar draws rheoleiddwyr ond ymddengys bod diffyg cydlynu rhyngddynt, heb unrhyw reoleiddiwr ar hyn o bryd yn archwilio seilwaith o safbwynt cyflwr.¹²³ Mewn egwyddor, mae'r dasg o gydlynu yn disgyn i Ofwat, ond nid yw, yn ymarferol, yn ymddangos ei fod yn arwain sicrwydd rheoleiddio o seilwaith cwmnïau nac yn ystyried gwynnwch system cyffredinol. Mae rhai rhanddeiliaid hefyd wedi nodi gallu peirianeg cyfyngedig Ofwat.¹²⁴
199. Mae rhanddeiliaid wedi codi pryderon ymhellach ynghylch dibyniaeth hanfodol yn y gadwyn gyflenwi ar gyfer dŵr. Maent wedi nodi'n arbennig y cyflenwad o gemegau sy'n trin dŵr, o ystyried ansicrwydd ynghylch cadwyni cyflenwi rhyngwladol a llai o gyflenwad brodorol o gemegau. Yn y cyd-destun hwn, mae rhanddeiliaid wedi nodi ymhellach bod y diwydiant dŵr yng Nghymru a Lloegr yn cynrychioli cyfran fach o'r galw am gemegau ac felly mae ganddo bŵer prynu cyfyngedig mewn marchnadoedd byd-eang.¹²⁵
200. Mae'r Comisiwn wedi dod i'r casgliad nad yw'r dull rheoleiddio o wydnwch seilwaith yn darparu system sy'n ddigon gwydn i siociau tymor byr a phwysau hirdymor. Mae'n gwneud 4 argymhelliad, sy'n adlewyrchu'r pryderon y mae wedi'u clywed gan rhanddeiliaid.

Argymhelliad 66: Dylid datblygu a mabwysiadu safonau gwynnwch statudol, sy'n cwmpasu system, seilwaith a chadwyni cyflenwi, ar gyfer y diwydiant dŵr yng Nghymru a Lloegr.

201. Mae'r Comisiwn yn credu bod budd mewn nodi safonau gwynnwch sy'n seiliedig ar ganlyniadau ar lefel system, yn hytrach na gofynion rhagnodol ar gyfer asedau unigol. Byddai hyn yn darparu hyblygrwydd ar gyfer y gwahanol amodau y mae cwmnïau'n gweithredu ynddynt. Dylai'r safonau gael eu cynllunio i fodloni disgwyliadau defnyddwyr ac amgylcheddol trwy weithgor wedi'i hwyluso gan yr Awdurdod Trawsnewid Seilwaith a Gwasanaethau Cenedlaethol (NISTA). Dylid eu datblygu hefyd ar gyflymder i sicrhau eu bod yn cael eu hadlewyrchu yn Adolygiad Prisïau 2029.

Argymhelliad 67: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru gryfhau'r gofynion ar gwmnïau i fapio ac asesu iechyd eu hasedau, a dylai'r rheoleiddwyr sicrhau bod metrigau ar gyfer iechyd asedau yn ddigon blaengar.

¹²² Ymgysylltiad cwmnïau dŵr â'r Comisiwn, 2024

¹²³ Ymgysylltiad cwmnïau dŵr â'r Comisiwn, 2024

¹²⁴ Ymgysylltiad cwmnïau dŵr a chorff y diwydiant gyda'r Comisiwn, 2024-25

¹²⁵ Ymgysylltiad Water UK a chwmnïau dŵr â'r Comisiwn, 2024-25

202. Dylai'r ddyletswydd i orfodi'r gofynion ar gwmnïau i fapio eu hasedau gael ei ddirprwyo i'r rheoleiddiwr yn hytrach nag aros gyda'r Ysgrifennydd Gwladol fel ar hyn o bryd. Mae'r Comisiwn hefyd yn argymhell bod y llywodraeth yn cynnal asesiad cost-budd o'r achos dros gael gwared ar neu newid eithriadau cyfredol i fapio. Dylai'r rheoleiddiwr ddatblygu methodoleg ar gyfer asesu cyflwr asedau a metrig iechyd asedau blaengar i'w defnyddio wrth osod prisiau.

Argymhelliad 68: Dylid cryfhau goruchwyliaeth y rheoleiddiwr o wydnwch seilwaith ac iechyd asedau, o dan ei ddull goruchwyllo. Dylai hyn gynnwys penodi Prif Beiriannydd ar fwrdd y rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr.

Argymhelliad 69: Dylai'r rheoleiddiwr gynnal asesiad risg ar draws y sector o ddibyniaeth hanfodol yn y gadwyn gyflenwi yng Nghymru a Lloegr.

203. Byddai asesiad risg sector-gyfan yn anelu at nodi rhyng-ddibyniaeth neu risgiau traws-sector y mae cwmnïau unigol yn eu colli; Mae'n hanfodol bod cwmnïau'n parhau i gynnal eu hasesiadau risg cadwyn gyflenwi eu hunain ochr yn ochr â'r persbectif sector hwn. Dylai'r asesiad ystyried mesurau neu gamau gweithredu penodol y gallai cwmnïau eu cymryd naill ai'n unigol neu ar draws y diwydiant dŵr.

3.5 Diogelwch seilwaith

204. Mae dŵr yn rhan o seilwaith cenedlaethol hanfodol y DU. Felly, ochr yn ochr â gwytnwch, mae angen iddo fod yn ddiogel rhag bygythiadau gelyniaethus, gan gynnwys bygythiadau seiber.
205. Mae ceisiadau rhyddid gwybodaeth yn datgelu nifer cynyddol o ddigwyddiadau seiberddiogelwch y diwydiant dŵr. Er na fydd pob digwyddiad o'r fath yn cael effeithiau gweithredol, gallai ymosodiadau difrifol effeithio ar wasanaethau dŵr yfed a dŵr gwastraff, a thrwy hynny iechyd y cyhoedd a'r amgylchedd
206. Mae cwmnïau dŵr yn ddarostyngedig i ddwy set o ofynion diogelwch seilwaith, sy'n cael eu rheoleiddio gan y DWI
- Cyfarwyddyd Mesurau Diogelwch ac Argyfwng (Ymgwymerwyr Dŵr a Charthffosiaeth a Thrwyddedwyr Cyflenwi Dŵr) 2022 (fel y'i diwygiwyd) (SEMD) – mae hyn yn cyfarwyddo cwmnïau er budd diogelwch cenedlaethol ac i liniaru effeithiau argyfwng sifil. Mae'n berthnasol i bob cwmni dŵr a charthffosiaeth waeth beth fo'u maint.
 - Rheoliadau Systemau Rhwydweithiau a Gwybodaeth 2018 (NIS) – mae'r rhain yn gosod gofynion penodol i wrthsefyll bygythiadau seiber i gwmnïau dŵr mawr.

207. Mae rhanddeiliaid wedi tynnu sylw at wahanol fylchau yn y ddeddfwriaeth ar gyfer diogelwch seilwaith.¹²⁶ Mae NIS, er enghraifft, yn berthnasol i gyflenwad dŵr yfed yn unig ac nid i ddŵr gwastraff tra nad yw SEMD yn berthnasol i weithredwyr trydydd parti. Mae rheoleiddwyr wedi dweud ymhellach nad yw Datganiadau Polisi Strategol wedi rhoi digon o bwysau i seiberddiogelwch.¹²⁷ Mae'r Comisiwn wedi clywed ymhellach nad yw'r ddeddfwriaeth yn darparu digon o ataliadau digonol drwy orfodaeth i'r DWI.

¹²⁸

208. Mae'r Comisiwn o'r farn bod y bylchau hyn yn annerbyniol. O ystyried y nifer cynyddol o ddigwyddiadau seiber, mae aeddfedrwydd trefniadau diogelwch cwmnïau hefyd yn bryderus. Mae'r Comisiwn yn gwneud 2 argymhelliad mewn perthynas â diogelwch seilwaith:

Argymhelliad 70: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru gryfhau deddfwriaeth sy'n ymwneud â threfniadau diogelwch ar gyfer y diwydiant dŵr er mwyn sicrhau ei fod yn cadw i fyny â diwydiant sy'n newid.

Argymhelliad 71: Dylid rhoi pwerau cryfach i'r rheoleiddiwr ar gyfer gorfodi'r rheoliadau diogelwch presennol yng Nghymru a Lloegr

7.3 Darparu seilwaith

209. Mae cyflwyno seilwaith newydd yn amserol yn hanfodol ar gyfer cefnogi rhaglenni amnewid asedau ac uchelgeisiau'r llywodraeth ar gyfer twf.
210. Mae seilwaith dŵr yn hwyluso twf trwy alluogi datblygiadau tai newydd a datgloi cyfleoedd ar gyfer diwydiannau sy'n ehangu'n gyflym, fel cynhyrchu hydrogen a chanolfannau data. Trwy Adolygiad Prisiau 2024, bydd y diwydiant dŵr yn cynyddu'r gwariant gwella i £44 biliwn, tua 4 gwaith lefel Adolygiad Prisiau 2019.¹²⁹ Mae'r gweithgaredd hwn wedi'i ganolbwyntio yn Lloegr; nid oes unrhyw brosiectau dŵr mawr wedi'u cynllunio ar gyfer Cymru yn Adolygiad Prisiau 2024.
211. Fel rhan o'u Cynllun ar gyfer Newid, mae llywodraeth y DU wedi ymrwymo i adeiladu 1.5 miliwn o gartrefi yn Lloegr yn ystod y Senedd bresennol. Byddant hefyd yn edrych i gyflymu penderfyniadau cynllunio ar o leiaf 150 o brosiectau seilwaith economaidd mawr.¹³⁰
212. Er mwyn cyflawni'r ymrwymïadau hyn, mae'n hanfodol bod y seilwaith dŵr sydd ei angen arnynt yn cael ei gyflawni. Bydd y cynllunwyr systemau annibynnol a argymhellir ym Mhennod 2 yn creu cyswllt llawer mwy effeithiol

¹²⁶ Rheoleiddwyr a chwmnïau dŵr yn ymgysylltu â'r Comisiwn, 2024-25; Ymateb Ofwat a chwmni dŵr i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

¹²⁷ Rheoleiddwyr a chwmnïau dŵr yn ymgysylltu â'r Comisiwn, 2024-25

¹²⁸ Ymgysylltiad DWI â'r Comisiwn, 2024-25

¹²⁹ [Ein penderfyniadau terfynol ar gyfer adolygiad prisiau 2024 – Crynodeb sector](#)

¹³⁰ Swyddfa'r Prif Weinidog '[Plan for Change](#)', (Gwyliwyd 17 Gorffennaf 2025)

rhwng awdurdodau cynllunio lleol a chynllunio buddsoddi mewn dŵr. Yn ogystal â hynny, ac yn seiliedig ar adborth y mae wedi'i glywed gan y diwydiant dŵr, mae'r Comisiwn yn gwneud argymhellion mewn 4 maes

- Cynllunio – cydnabod yr angen am gydlynw rhwng awdurdodau cynllunio lleol a chwmnïau dŵr, er mwyn sicrhau bod seilwaith dŵr yn cael ei ddarparu mewn ffordd amserol i gefnogi tai a datblygiadau eraill.
- Prosesau rheoleiddio – cydnabod yr angen am wneud penderfyniadau effeithlon ynghylch prosiectau newydd, er mwyn osgoi darparu seilwaith y diwydiant dŵr yn araf yn ddiangen.
- Cydlynw y llywodraeth a'r rheoleiddwyr – cydnabod yr angen am gymorth rheoleiddiol ar gyfer darparu seilwaith i adlewyrchu blaenoriaethau'r Llywodraeth
- Arferion safonedig – cydnabod yr angen i wneud y mwyaf o effeithlonrwydd darparu seilwaith trwy rannu arbenigedd ac arferion gorau ar draws y diwydiant dŵr.

Cynllunio

Argymhelliad 72: Dylid cryfhau rôl cwmnïau dŵr yn y broses gynllunio yn Lloegr i sicrhau bod ganddynt ddigon o olwg a dylanwad dros ddatblygiadau sydd ar ddod. Dylid adolygu'r 'hawl i gysylltu'.

213. Yn Lloegr, mae'n ofynnol i awdurdodau cynllunio ddatblygu Cynlluniau Lleol sy'n nodi rhagolygon 15 mlynedd ar gyfer datblygu lleol. Mae'r Comisiwn yn credu y dylid cynnwys cwmnïau dŵr o fewn 'gofyniad i gynorthwyo' gyda datblygu'r Cynlluniau Lleol hynny. Yng Nghymru, dylai Llywodraeth Cymru ystyried a ddylid cryfhau rôl cwmnïau dŵr gan yr ymgynghorir â nhw eisoes ar ddrafftio Cynlluniau Datblygu Lleol.
214. Mae'r Comisiwn yn credu y dylai cwmnïau dŵr gael mwy o allu i wneud sylwadau ar geisiadau cynllunio uwchlaw trothwy penodol yn Lloegr. Dylai Llywodraeth y DU ystyried a ddylai hyn fod fel ymgynghorai statudol, neu drwy 'ofyniad i hysbysu'. Mae hyn er mwyn sicrhau bod cwmnïau dŵr yn gallu defnyddio cyngor technegol sy'n benodol i'r safle ac osgoi oedi.
215. Yn olaf, dylai llywodraeth y DU gynnal adolygiad o'r 'hawl i gysylltu.' Mae hyn yn gorfodi cwmnïau dŵr i gysylltu cyflenwadau dŵr domestig newydd ar gais, waeth beth yw capasiti'r rhwydwaith ac unrhyw ddiffyg rhybudd ymlaen llaw. Dylai llywodraeth y DU gynnal asesiad a yw'n briodol darparu ar gyfer amgylchiadau lle gall cwmni dŵr wrthwynebu cais, er enghraifft, pan nad oes digon o gapasiti rhwydwaith.

Prosesau

Argymhelliad 73: Dylid diweddarau prosesau cynllunio yn Lloegr i gefnogi darpariaeth seilwaith y diwydiant dŵr yn amserol.

216. Cefnogir cyflwyno seilwaith dŵr newydd gan fframwaith Prosiectau Seilwaith Arwyddocaol Cenedlaethol (NSIP). O dan NSIP, mae prosiectau seilwaith sy'n bodloni trothwy penodol yn cael caniatâd trwy Orchymyn Caniatâd Datblygu (DCO) yn hytrach na gan awdurdodau cynllunio lleol. Mae NSIPs yn cael eu hasesu yn unol â pholisi y llywodraeth a nodir o fewn Datganiadau Polisi Cenedlaethol (NPSs) ar gyfer dŵr gwastraff ac ar gyfer adnoddau dŵr
217. Mae'r Comisiwn yn credu y dylid adolygu a diweddarau'r NPSs ar gyfer dŵr gwastraff ac adnoddau dŵr yn Lloegr. Dylai'r adolygiad ystyried sut y gellid adlewyrchu prosiectau strategol arwyddocaol yn well yn yr NPSs i gyflymu eu cynnwys yn fframwaith NSIP ac a fyddai statws Blaenoriaeth Genedlaethol Critigol yn briodol. Mae'n hanfodol ymhellach bod yr NPSs mor glir â phosibl ar ba brosiectau y mae llywodraeth y DU yn eu hystyried yn angenrheidiol ar gyfer diogelu'r amgylchedd, darparu tai, a thwf economaidd.

Argymhelliad 74: Dylid adolygu a diweddarau hawliau datblygu a ganiateir (PDRs) i gwmnïau dŵr yng Nghymru a Lloegr i leihau graddfa'r cyflawni sy'n gofyn am ganiatâd cynllunio llawn.

218. Mae PDRs yn rhoi'r gallu i wneud gwelliannau neu newidiadau penodol i eiddo heb yr angen i wneud cais am ganiatâd cynllunio a chael caniatâd cynllunio. Dylid diweddarau'r PDRs i gynnwys prosiectau seilwaith syml nad ydynt yn y cwrdd ar hyn o bryd, megis ciosgau monitro ansawdd dŵr parhaus neu orsafoedd pwmpio bach. Mae'r Comisiwn yn credu y byddai hyn yn osgoi oedi diangen ac yn caniatáu i gwmnïau dŵr ganolbwyntio ymdrech ac adnoddau i gyflawni prosiectau mwy, mwy cymhleth

Cydlyniant rhwng llywodraeth a rheoleiddiwr

Argymhelliad 75: Dylid ehangu a chryfhau RAPID, yng Nghymru a Lloegr, i gefnogi cyflawni seilwaith strategol

219. Mae'r Comisiwn yn credu y dylid ehangu cwrdd RAPID i gynnwys prosiectau dŵr gwastraff yn ogystal â phrosiectau strategol bwysig nad ydynt yn cwrdd â'r trothwyon maint / cymhlethdod presennol. Dylai'r rhaglen barhau i gydlyn cyflawni prosiectau seilwaith mawr neu strategol bwysig trwy broses gated a chefnogi prosiectau i gael y trwyddedau a'r caniatâd sydd eu hangen cyn eu hadeiladu. Mae'r Comisiwn ymhellach yn annog mwy o gydlyn â rheoleiddiwr amgylcheddol Cymru i sicrhau bod manteision y rhaglen yn cael eu gwireddu yng Nghymru a rôl i gynllunwyr systemau.

Arferion safonedig

Argymhelliad 76: Dylai (NISTA) ystyried sut y gallai'r diwydiant dŵr yng Nghymru a Lloegr symud tuag at arferion safonol ac argymell ymhellach sut y gellid hyrwyddo hyn.

220. Mae'r Comisiwn yn credu y byddai symud tuag at safoni dylunio yn cynyddu'r effeithlonrwydd y mae prosiectau seilwaith dŵr yn cael eu cyflawni. Fel rhan o hyn, dylai NISTA ystyried creu cwmni cyflenwi seilwaith ar draws y sector i gyflwyno rhaglenni o brosiectau seilwaith mawr. Gallai hyn osgoi'r angen am ddyblygu arbenigedd a chaniatáu rhannu'r gwersi a ddysgwyd, arfer gorau ac anghenion hyfforddi.

7.4 Monitro a sicrhau cyflenwi seilwaith

221. Mae angen monitro a sicrwydd effeithiol o ddarparu seilwaith er mwyn i'r cyhoedd fod yn hyderus bod eu biliau yn cael eu defnyddio i wella'r amgylchedd a'r gwasanaethau dŵr.
222. Ar gyfer Adolygiad Prisiau 2024, cyflwynodd Ofwat ddau fframwaith monitro a sicrwydd ar gyfer darparu seilwaith dŵr. Mae'r Fframwaith Monitro Cyflawni yn cwmpasu gwariant WINEP (Lloegr), a NEP (Cymru) tra nod y Fframwaith Cynllun Cyflawni yw olrhain cynnydd y mae cwmnïau'n ei wneud yn flynyddol tuag at gyflawni eu rhaglenni cyflawni. Mae Ofwat hefyd yn gofyn am sicrwydd bwrdd cwmni dŵr ar gyflawnadwy cynllun busnes pob cwmni.
223. Mae Ofwat hefyd wedi cyflwyno Cyflawniadau Rheoli Prisiau (PCDs) i olrhain cyflawni prosiectau, darparu cymhellion ar gyfer cyflawni yn amserol, ac - lle mae cyflenwi yn methu - dychwelyd cyllid i gwsmeriaid. Mae'r PCDs hyn yn cwmpasu gwariant gwella yn bennaf. Mae PCDs sylfaenol wedi'u gosod ar gyfer gwariant cynnal a chadw yn cynnwys adnewyddu prif gyflenwad ac uwchraddio cwmni-benodol.
224. Trwy ei ymgysylltiad â'r diwydiant dŵr a rhanddeiliaid eraill, gan gynnwys yr Alwad am Dystiolaeth, mae'r Comisiwn wedi clywed ystod o bryderon ynghylch monitro a sicrwydd cyflenwi seilwaith. Mae'r rhain yn cynnwys:
- Nid yw Ofwat na'r EA yn cynnal digon o arolygiadau arferol i roi sicrwydd dros gyflawni. Mae yna hefyd fecanweithiau annigonol ar waith i reoleiddwyr gymryd camau adfer cyn y pwynt methiant a sicrhau bod y cyflawni ar y trywydd iawn.¹³¹
 - Mae fframweithiau Ofwat yn gymhleth, yn ddyblyg, ac yn seilo gan raglen gyflawni. Mae hyn yn eu gwneud yn faich i gwmnïau o ran adnoddau ac adroddiadau. Mae hefyd yn golygu nad yw darlun llawn o ddarparu seilwaith ar gael.¹³²

¹³¹ Ymgysylltiad â'r Comisiwn, 2025

¹³² Ymgysylltiad â'r Comisiwn, 2025

- Ychydig iawn o sylw i wariant cynnal a chadw cyfalaf sylfaenol mae'r fframweithiau monitro presennol a'r PCDs yn ei roi. Mae hyn yn golygu nad ydynt yn darparu sicrwydd digonol bod cwmnïau wedi cyflawni yn erbyn eu cynlluniau busnes o ran adnewyddu cyfalaf asedau presennol

¹³³

- Efallai na fydd PCDs yn ddigon cadarn i ddiogelu cronfeydd cwsmeriaid yn ddigonol. Ar yr un pryd, maent yn rhy ragnodol ac yn cyfyngu ar allu cwmnïau dŵr i arloesi a darparu atebion newydd.¹³⁴

225. Gan adlewyrchu'r pryderon hyn, mae'r Comisiwn yn cytuno bod gwendidau yn ymagwedd y rheoleiddiwr at ddal cwmnïau i gyfrif am gyflawni gwariant seilwaith. Felly, mae'r Comisiwn yn gwneud 3 argymhelliad:

Argymhelliad 77: Dylid adolygu'r fframweithiau sicrwydd cyflawni (Cynlluniau Cyflawni a Fframwaith Monitro Cyflawni) sy'n cwmpasu gwariant cyfalaf seilwaith ledled Cymru a Lloegr a'u rhesymoli.

226. Mae'r Comisiwn yn credu y dylai fframwaith sicrwydd cyflawni yn y dyfodol sicrhau bod gan y rheoleiddiwr farn glir ar gyflawni ar draws pob maes. Mae hyn yn golygu y dylai gwmpasu gwariant seilwaith ychwanegol ar draws lwfansau sylfaenol a gwella, yn enwedig prosiectau critigol mwy sydd ar hyn o bryd y tu allan i brosesau RAPID neu gynlluniau mawr. Dylid monitro prosiectau llai ar lefel rhaglen, yn hytrach nag olrhain yn unigol, a dylai fod hyblygrwydd ar gyfer cyflawni prosiectau llai i newid yn seiliedig ar angen. Dylai fframwaith yn y dyfodol hefyd ymgorffori adrodd ar RAPID a phrosiectau eraill sy'n cael eu tracio trwy brosesau mawr, gyda mannau gwirio ynddo.

Argymhelliad 78: Dylid cwblhau adolygiad o'r fframwaith PCD presennol yng Nghymru a Lloegr cyn diwedd AMP8, er mwyn llywio fframwaith mwy cadarn a hyblyg, wedi'i osod yn fras ar wariant ar lefel rhaglen.

227. Mae'r Comisiwn yn credu ei bod yn bwysig cynnal mecanwaith adfer o fewn y fframwaith PCD, i sicrhau atebolrwydd effeithiol lle mae cwmnïau wedi derbyn refeniw ar gyfer prosiectau ond wedi methu â chyflawni. Fodd bynnag, dylai hyblygrwydd fod wedi'i adeiladu yn y fframwaith – i ganiatáu arloesi lle mae cyfleoedd newydd yn codi, ac i ail-flaenoriaethu i anghenion seilwaith mwy brys. Ni ddylai PCDs yn y dyfodol gynnwys gwariant gweithredol ond dylent gwmpasu gwariant gwella ychwanegol a gwariant sylfaenol lle mae hyn ar gyfer adnewyddu cyfalaf

¹³³ Ffigurau a ddarparwyd i'r Comisiwn gan Ofwat

¹³⁴ Ymateb Water UK i'r Alwad am Dystiolaeth, 2025

Argymhelliad 79: O dan y dull goruchwyllo, dylai'r rheoleiddwyr yng Nghymru a Lloegr roi sicrwydd ar sut mae cwmnïau'n cyflawni gwariant ar seilwaith.

228. Byddai gweithgaredd goruchwyllo yn seiliedig ar risg, yn gymesur, ac yn cael ei lywio gan berfformiad y cwmni yn hytrach na gwirio'r holl ddarpariaeth seilwaith yn fanwl. Byddai'r rhan fwyaf o wariant seilwaith ar draws gwella a chynnal a chadw yn cwmplas; a byddai unrhyw fframwaith sicrwydd cyflawni yn y dyfodol a PCDs yn y dyfodol yn metrigau allweddol i lywio gweithgarwch goruchwyllo

7.5 Capasiti y gadwyn gyflenwi a'r gweithlu

229. Mae gweithrediad llyfn cadwyni cyflenwi yn hanfodol i ddarparu dŵr a rheoli dŵr gwastraff, yn ogystal â darparu seilwaith i fynd i'r afael â heriau yn y dyfodol a galluogi twf. Ar gyfer darparu seilwaith newydd, mae'r diwydiant dŵr yn dibynnu'n fawr ar y diwydiant adeiladu ochr yn ochr â gweithlu medrus.
230. Mae'r Comisiwn wedi clywed pryderon ynghylch gweithlu sy'n heneiddio yn y diwydiant dŵr, gan godi'r risg y gallai arbenigedd hanfodol wrth ddarparu seilwaith gael ei golli cyn bo hir.¹³⁵ Ar ben hynny, mae hyn ar adeg pan mae diwydiannau eraill yn cystadlu am adnoddau cyfyngedig i gyflawni prosiectau seilwaith mawr. Ar draws y gadwyn gyflenwi, mae rhanddeiliaid hefyd wedi nodi diffyg eglurder a hyder yn y cynllun tymor hir ar gyfer darparu seilwaith dŵr.¹³⁶ Mae hyn yn atal y gadwyn gyflenwi rhag adeiladu'r capasiti angenrheidiol i fuddsoddi y tu hwnt i'r cylch Adolygu Prisiau presennol. Mae rhai cwmnïau dŵr wedi cwestiynu a yw gwariant yn y diwydiant dŵr eisoes yn rhagori ar gapasiti cadwyn gyflenwi.
231. Mae'r Comisiwn yn credu bod yn rhaid i gwmnïau dŵr ddangos bod ganddynt y gweithlu a'r cadwyni cyflenwi i gyflawni cynlluniau seilwaith yn y dyfodol. O ystyried y pwysau ar ddŵr yn y dyfodol, a graddfa'r cyflenwad seilwaith sydd ei angen i gwrdd â'r pwysau hynny, mae mwy o sicrwydd dros allu cwmnïau dŵr i gyflawni yn hanfodol. Fel rhan o hyn, mae'r Comisiwn yn credu ei bod yn bwysig bod cwmnïau dŵr yn cydweithio ac yn rhannu arfer gorau ar ymgysylltu â'r gadwyn gyflenwi, er mwyn codi perfformiad y diwydiant cyfan.
232. Gan adlewyrchu'r pryderon y mae wedi'u clywed a'r casgliadau y mae wedi'u cyrraedd, mae'r Comisiwn yn gwneud 3 argymhelliad mewn perthynas â chapasiti'r gadwyn gyflenwi.

¹³⁵ Murray McIntosh, 'The Water Industry Labour Report', 2025

¹³⁶ Ymgysylltiad Dŵr Prydain (British Water) a Sefydliad Dŵr y Dyfodol gyda'r Comisiwn

Argymhelliad 80: Dylai'r rheoleiddwyr a'r cynllunwyr systemau, yng Nghymru a Lloegr, gynnal asesiad anghenion cyflenwi seilwaith y diwydiant dŵr ar y cyd yn erbyn asesiad o gapasiti'r gadwyn gyflenwi.

233. Dylai cydlynnydd cenedlaethol y cynllunwyr systemau yn Lloegr, a'r cynllunydd systemau cenedlaethol yng Nghymru, gyhoeddi dangosfwrdd gofynion y gadwyn gyflenwi genedlaethol bob 5 mlynedd, yn unol â'u cynlluniau rhanbarthol. Ochr yn ochr â hynny, dylai'r Strategaeth Dŵr Genedlaethol ddarparu golwg lefel uchel 25 mlynedd o'r blaenoriaethau ar gyfer y diwydiant dŵr. Dylai hyn leihau ansicrwydd ac annog buddsoddiad yn y gallu a'r sgiliau sydd eu hangen ar gyfer y gadwyn gyflenwi i gyflawni.

Argymhelliad 81: Dylai cwmnïau dŵr, drwy Water UK rannu arfer gorau ar gontractau cyflenwyr a strategaethau caffael i helpu i wella perthnasoedd cwmnïau dŵr â'r gadwyn gyflenwi yng Nghymru a Lloegr

Argymhelliad 82: Dylai'r rheoleiddiwr, o dan ei ddull goruchwyllo, gael sicrwydd pellach gan gwmnïau yng Nghymru a Lloegr ar y gweithlu a'r cadwyni cyflenwi i sicrhau bod cwmnïau yn gallu cyflawni'n ddigonol.

234. dan y dull goruchwyllo ehangach, dylai'r rheoleiddiwr barhau i fynnu i fyrddau cwmnïau sicrhau cynlluniau cyflawni, gan gynnwys ystyriaethau gweithlu a chadwyn gyflenwi. Gan ddefnyddio dull sy'n seiliedig ar risg, dylai'r goruchwylwyr ddarparu craffu ychwanegol lle mae cwmnïau wedi profi heriau o'r blaen i ganiatáu i'r rheoleiddiwr sicrhau bod cwmnïau yn cryfhau eu gweithlu a'u strategaethau cadwyn gyflenwi. Bydd angen i gwmnïau ddangos eu bod yn ystyried yn briodol eu hanghenion gweithlu presennol ac yn y dyfodol, ac a allant gyflawni'n ddigonol ar weithgareddau busnes fel arfer a gofynion seilwaith yn y dyfodol. Dylid gofyn am dystiolaeth bellach o ymgysylltu â chyflenwyr fel rhan o gymeradwyo cynlluniau mewn rhai sefyllfaoedd

7.6 Arloesi a thechnoleg

235. Mae arloesi yn y diwydiant dŵr yn hanfodol ar gyfer twf cynhyrchiant ac mae ganddo'r potensial i hwyluso canlyniadau o ansawdd gwell a biliau cwsmeriaid is. Ers 2008, mae'r diwydiant dŵr wedi profi arafu sylweddol mewn twf cynhyrchiant. Er gwaethaf amrywiol ymdrechion i hybu arloesedd yn y sector - gan gynnwys gan Ofwat, y llywodraeth a rhai cwmnïau dŵr - mae'n parhau i fod yn ystyfnig o isel.
236. Mae'r Comisiwn wedi nodi 4 prif fater sy'n cyfrannu at ddiffyg arloesedd yn y diwydiant dŵr:
- Tuedd i osgoi risg a chyfyngiadau rheoleiddio: mae'r Comisiwn wedi clywed bod y craffu cyhoeddus a gwleidyddol y diwydiant yn ei gwneud

hi'n anoddach i gwmnïau gyfiawnhau arloesi arbrofol neu risg uchel.¹³⁷ Mae fframweithiau deddfwriaethol anhyblyg hefyd yn ei gwneud hi'n anodd i gwmnïau dreialu dulliau newydd.¹³⁸

- Mynediad annigonol at gyllid ar gyfer arloesi: Cyflwynodd Ofwat Gronfa Arloesi, a groesawyd gan y diwydiant. Fodd bynnag, mae cwmnïau dŵr wedi nodi ei fod yn gymharol fach ac wedi mynegi pryderon y gallai'r ffordd gystadleuol y mae'n cael ei ddosbarthu fod o fantais i gwmnïau mwy, sy'n perfformio'n uwch.¹³⁹
- Diffyg cydweithredu ar draws y diwydiant dŵr: mae'r Comisiwn wedi clywed gan rai cyrff diwydiant bod meincnodi cymharol Ofwat yn atal cwmnïau dŵr rhag rhannu gwybodaeth ac arferion gorau, gan gynnwys ar gyfer arloesi.¹⁴⁰
- Diffyg gwelededd mewn gofynion cyflawni tymor hir: mae rhanddeiliaid yn nodi ymhellach y gallai'r ymgyrch i weld cynnydd dros gyfnod byr y cylch Adolygu Prisiau 5 mlynedd atal mentrau arloesol tymor hwy, fel atebion sy'n seiliedig ar natur, o blaid atebion llwyd safonol sy'n cyflawni dros amserlenni byrrach.¹⁴¹

237. Dylai argymhellion trwy gydol yr adroddiad hwn fod o fudd i arloesedd, gan gynnwys trwy fwy o gyfeiriad i'r diwydiant dŵr, symud tuag at reoleiddio mwy seiliedig ar ganlyniadau, mwy o ddisgresiwn cyfyngedig i reoleiddwyr a chynllunwyr, a mwy o ddefnydd o dechnoleg mewn rheoleiddio amgylcheddol. Ochr yn ochr â'r rhain, mae'r Comisiwn yn credu bod angen mynd i'r afael â materion sy'n ymwneud ag aversion risg, cyllid a chydweithrediad diwydiant. Gan adlewyrchu hyn, mae'n gwneud 3 argymhelliad mewn perthynas ag arloesi a thechnoleg.

Argymhelliad 83: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru gyflwyno blychau tywod rheoleiddiol strwythuredig i gefnogi'r defnydd o arloesedd.

238. Byddai blwch tywod yn caniatáu i gwmnïau dŵr brofi cysyniadau newydd a dulliau arloesol, o bosibl mewn amodau byd go iawn. Dylai gynnig ystod o hyblygrwydd rheoleiddiol fel bod cwmnïau'n ymwybodol o ba hyblygrwydd sydd ar gael i gefnogi eu cynigion. Byddai'r union hyblygrwydd yn cael ei benderfynu fesul achos. Dylai'r rheoleiddiwr arwain asesiad risg cymhwysedd a dymunol ar gyfer pob cynnig. Ni ddylai perfformiad cyffredinol atal cwmnïau rhag cymryd rhan yn y blwch tywod yn awtomatig o ystyried y gallai ymgysylltu â chwmnïau sy'n perfformio is i ddatblygu atebion arloesol

¹³⁷ Ymgysylltiad rheoleiddiwr â'r Comisiwn, 2024-25

¹³⁸ Ymgysylltiad Cwmni Dŵr a Rheoleiddiwr gyda'r Comisiwn, 2024-25

¹³⁹ Ymgysylltiad Cwmni Dŵr gyda'r Comisiwn, 2024-25

¹⁴⁰ Ymgysylltu Cwmni Dŵr a chorff y diwydiant gyda'r Comisiwn, 2024-25

¹⁴¹ Ymgysylltiad Cwmni Dŵr gyda'r Comisiwn, 2024-25

yrru gwelliannau mewn perfformiad. Dylai llywodraethau'r DU a Chymru ystyried a fyddai angen darpariaeth ddeddfwriaethol benodol ar sefydlu blychau tywod fel sydd wedi digwydd mewn rhai sectorau neu a allai weithredu o fewn disgresiwn cyfyngedig.

Argymhelliad 84: Dylai'r rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr ystyried a yw mecanweithiau ariannu arloesol ar gyfer y diwydiant dŵr yn ddigonol ac yn effeithiol.

239. Byddai adolygiad o effeithiolrwydd Cronfa Arloesi Ofwat gan y rheoleiddiwr yng Nghymru a Lloegr pan ddaw'r rownd bresennol i ben yn helpu i sicrhau bod y Gronfa yn gweithio'n effeithiol ochr yn ochr ag argymhellion eraill sy'n cefnogi arloesi. Dylid ystyried mecanwaith cyllido arloesol newydd hefyd drwy'r broses rheoli prisiau

Argymhelliad 85: Dylai cwmnïau dŵr weithio gyda Water UK i ledaenu dysgiadau arloesi ar draws y diwydiant dŵr yng Nghymru a Lloegr.

Chapter 8: Gweithredu

240. Mae cyflawni ailosod sylfaenol y sector dŵr yn gofyn am newid trawsnewidiol. Mae graddfa'r newid a gynigir yn yr adroddiad hwn yn sylweddol. Ni all ddigwydd dros nos, ac mae'n rhaid ei drin yn ofalus. Fel cam cyntaf, mae'r Comisiwn yn disgwyl i lywodraethau'r DU a Chymru ymateb i'w adroddiad yn ddiweddarach eleni. Dylai'r ymateb hwn nodi eu safbwyntiau priodol yn fanwl ar yr 85 argymhelliad.
241. Mae pwysau ar y llywodraeth i symud yn gyflym. Er y bydd llawer o ddiwygiadau yn cymryd amser, mae'r Comisiwn yn credu bod rhai argymhellion y gellir eu cyflawni yn y tymor byr. Mae'r rhain yn cynnwys:
- Byrddau System Dŵr Rhanbarthol
 - Dull goruchwyllo
 - Tariff cymdeithasol
 - Datblygu safonau gwytnwch seilwaith
 - Datganiadau polisi strategol a chyfarwyddiadau i reoleiddwyr
 - Ailosod dull o gyfathrebu strategol
242. Fel rhan o newidiadau cynnar, gellid ystyried rhedeg cysgodol hefyd wrth weithredu newidiadau strwythurol rheoleiddiwr.
243. Mae llawer o'r diwygiadau a gynigir yn gofyn am ddeddfwriaeth sylfaenol. Efallai y bydd llywodraethau'r DU a Chymru hefyd eisiau ymgynghori ar rai o'r argymhellion mwy sylweddol cyn deddfwriaeth. Mae'r Comisiwn yn credu

bod cyflwyno deddfwriaeth sylfaenol yn debygol o ganolbwyntio ar y 5 thema strategol ganlynol:

- Cyfeiriad strategol a chynllunio effeithiol.
- Rhesymoli'r fframwaith deddfwriaethol.
- Diwygio rheoleiddiol
- Sicrhau bod cwmnïau dŵr yn ddeniadol i fuddsoddiad sefydlog, hirdymor.
- Iechyd seilwaith ac asedau.

244. Gallai'r cyfnod interim cyn i newidiadau ddod i rym greu ansicrwydd ac ansefydlogrwydd i'r diwydiant dŵr, buddsoddwyr a rheoleiddwyr. Gan gydnabod hyn, mae'r Comisiwn yn gwneud 3 argymhelliad arall:

Argymhelliad 86: Dylai llywodraethau'r DU a Chymru amlinellu cynlluniau pontio ar gyfer rheoleiddwyr, y diwydiant dŵr a buddsoddwyr fel rhan o'u hymateb i'r adroddiad hwn.

245. Dylai'r cynlluniau pontio hyn amlinellu'r amserlen ar gyfer newid, trefniadau trosiannol ar gyfer symud o'r status quo i'r diwygiad a awgrymwyd, a'r disgwyliadau ar y rheoleiddwyr a'r diwydiant dŵr. Dylai'r cynlluniau gael sail gyfreithiol i reoleiddwyr, trwy Ddatganiad Polisi Strategaeth wedi'i ddiweddarau i Ofwat a chyfarwyddyd statudol a roddir i'r EA. Byddai trefniadau trosiannol yn cefnogi rhyngweithio â diwygiadau eraill a argymhellir. Dylent gyflwyno map ffordd ar gyfer newid rheoleiddiol.

Argymhelliad 87: Er mwyn sicrhau cydweithrediad effeithiol wrth weithredu, dylai llywodraethau'r DU a Chymru sefydlu grŵp cynghori gweithredu ar gyfer Cymru a Lloegr.

Argymhelliad 88: Dylid cynnal adolygiad annibynnol o'r dilynol i adroddiad y Comisiwn ymhen 2 flynedd.

Credydau delwedd

Clawr – © Howard Senton trwy Unsplash